

212
Αθως. Μοναχικὸς βίος καὶ πολιτεὺμα

LA CROIX

Revue trimestrielle internationale scientifique de Théologie et de Philologie, publiée avec la collaboration de nombreux spécialistes sous les auspices de Monseigneur DEMETRIOS TH. MAKRIS

DIRECTEUR:
ANTOINE CHATZIS
PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ D'ATHÈNES

FASCICULE I

SEPTEMBRE

1947

SOMMAIRE

1. Mgr. Cyrille Sophtas. Préface p. III
2. Monseigneur Eulogios Courilas, professeur à l'Université d'Athènes. "Αθως, μοναχικός βίος και πολιτευμα." » 1
3. Chrysostomos Bouas Scott. Miscellanea sur le droit canonique. » 31
4. Nicolaos Chalioris, professeur. Μία συλλογή, ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων ἐν "Υδρα" » 56
5. Dr. Jean Panagoroulos. Περί τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου e. t. c. » 63
6. Monseigneur Grégoire. Αιμιλιανὸς Παπαδημητρίου (né-crologe). » 69
7. Bulletin critique et bibliographique » 70

ATHÈNES - BOSTON

ΒΚ
Κ 324

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
02600334236

Διορθώσεις παραρτημάτων

- σ. 2, σ. 12 γρ. Λάγρος αντί Νάγρος,
- σ. 4, σ. 4 γρ. ἐμπειμένον αντί ἐκχέμενον.
- σ. 8 γρ. Καύκασος ἅ. Καύκασας.
- σ. 10 γρ. περί τῆς Ἀλεξάνδρου τῆς, ἅ. περί τοῦ Ἀλεξ. τῆς
- σ. 4, μέσο γρ. ὄρος, ἅ. ὄρος.
- σ. 8 κατὰ γρ. μήν, ἅ. μή
- σ. 5, μέσο γρ. ἰσχυρατικόν, ἅ. ἰσχυρατικόν.
- σ. 6, σ. 4 γρ. ἐν τὸν η' ἰανὼνα, ἅ. ἐν τὸν μα'.
- σ. 7, σ. 2 γρ. σταχόνος, ἅ. σιαχόνος.
- σ. 9, σ. 6 κατὰ γρ. ἀποτριψεται, ἅ. ἀποτρέψεται.
- σ. 13, μέσο γρ. 1683, ἅ. 1583.
- σ. 19, μέσο γρ. μετὰ τὸ ὑπάρχουσι προσόδι: " (βλ. ὑπόμνημα
περὶ τῆς ἀποελεύσεως τῶν τιμῶν δώρων ἐν τῆρι κτ' αἰμοχου-
δίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου (Ἑρμούπολις 1880).
- σ. 21, σ. 13 γρ. ἐκ προσώπου, ἅ. ἐκπροσώπου.
- σ. 5 κατὰ γρ. σιτοπόνων ἅ. σιτοπόνων.
- σ. 2 κατὰ γρ. νηφαλαίω, ἅ. ὑποφραχίως.
- σ. 22, μέσο γρ. γυμνασία, ἅ. γυμνάσια
- σ. 25, μέσο μετὰ τὸ: νῆσον τῶν Νέων, προσδ. τῶν ἁγίων Εὐστροφίου
- σ. 26, σ. 9 γρ. μμυαίμηκα ἦλοι κώμαρα, ἅ. μμυαίμηκα.
- σ. 27, σ. 2 γρ. ἦ, ἅ. εἰ.
- σ. 28, σ. 10 γρ. τῶν Γλωσσίων, ἅ. καὶ Γλωσσίων.

Α Θ Ω Σ

ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Α'. ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ἡ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἱστορία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑτεροσκελής, διότι οἱ τὰ κατ' αὐτὸ ἐξιστορήσαντες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μᾶλλον εἰς τὰ κτίσματα καὶ τὰς εὐσεβεῖς περὶ αὐτῶν παραδόσεις. Καὶ ὅμως εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα τὸ πᾶν εἶναι τὸ ἔμψυχον ὑλικόν, ὃ ἑσωτερικὸς τῶν μοναχῶν βίος, ἥτε γέनेσις καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων μονῶν τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Παλαιστίνης οὐδεμία ἄλλη ἀνάμνησις ἐσώθη πλὴν «τῆς κατ' Αἴγυπτον ἱστορίας τῶν μοναχῶν» τοῦ Παλαδίου καὶ τοῦ Ρουφίνου καὶ τῶν βίων τῶν ὁσίων, ἐξ ὧν θαυμάζομεν αὐτοὺς ὡς ὑπερανθρώπους. Ὅτε οἱ βάρβαροι κατέκτησαν τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ οἱ εἰκονομάχοι ἐξώκισαν ἐκ τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, τότε οὗτοι καταφυγόντες εἰς τὸν Ἄθω μετεφύτευσαν τὰ συστήματα αὐτῶν. Ἡ ἱστορία ὁλοκλήρου χιλιετηρίδος θὰ δείξῃ ἡμῖν τὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Πῶς συνεβιβάσθη ἡ αὐστηρὰ ἀσκησις, ὃ μυστικισμὸς καὶ ἡ ἀνατολικὴ μονοτονία πρὸς τὸ αἰεὶ πρὸς μεταβολὰς ἴεπον ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπὶ τῆς πολυσχιδοῦς καὶ ποικιλομόρφου ὠραίας φύσεως τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορία τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἄνευ τῆς ἱστορίας τῶν μοναχῶν εἶναι σῶμα ἄνευ ψυχῆς· διότι πῶς θὰ κατανοήσωμεν τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα, ἐὰν δὲν εἰσδύσωμεν εἰς τὰ προκαλέσαντα αὐτὰ αἷτια; ἡ ἴδρυσις π.χ. τῆς Μεγίστης Λαύρας εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον τοῦ Ἄθω εἶναι μέγα γεγονός, τὰ αἷτια ὅμως δὲν εἶναι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος μετὰ τοῦ Φωκά, οἱ κτίτορες αὐτῆς, ἀλλ' ὁ ἐπαπειλῶν τὴν διάλυσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου κίνδυνος, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἱστοριογράφων διέγνω. Τὰς διαφορὰς τῶν μοναχῶν τάσεις καὶ ὅσπας διαγινώσκοντες, ἐξηγούμεθα τὴν γένεσιν τοῦ ἀσκητικοῦ καὶ κελιωτικοῦ βίου, παρακολουθοῦντες δ' αὐτοὺς ἐντὸς τῆς μονῆς ἐν τῷ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς ἀγῶνι θὰ συναντήσωμεν εἰς τοὺς λιποψυχοῦντας τὰς παρεκβάσεις, αἷτινες ἐδημιούργησαν τὸν ἰδιόρρυθμον βίον, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μεταβαλλομένους ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου εἰς γεωπόνους, ἄσματογράφους καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ παρὸν καθεστῶς ἐν τῷ Ἄθῳ, ὅπερ πρόκειται νὰ ἐξιστορήσωμεν.

1. Ὁ Ἄθως μετονομάζεται Ἁγιον Ὁρος. Τὴν προσωνομίαν ταύτην δικαίως ὁ λαὸς ἀπέδωκεν ἐνωρὶς εἰς τὸν Ἄθω ὡς εἰς χῶρον ἱερὸν

καὶ ἐνδιαίτημα ἀγιότητος. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἀναφέρεται ἤδη ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐν Τεβερίουπόλει μαρτύρων (Migne ΕΠ 126, 209): «**καταλαμβάνει τὸ πάλαι μὲν ἱερὸν, νῦν δὲ Ἅγιον Ὄρος λεγόμενον**». Ἐν πολλοῖς μαρτυρεῖται ὅτι ἐπὶ Βυζαντινῶν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν «ἱερὰ ὄρη» διετήρησαν τὸ ὄνομα τῆς ἱερότητος καὶ ἀπεκλήθησαν «ἅγια» προορισθέντα καὶ ἀφιερωθέντα ὡς κατοικητήριον ἱερῶν καὶ ἐμπνευσμένων ἀνδρῶν, τῶν ἀσκητῶν. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀγιολογίαν: Π. χ. ὁ ἅγιος Νικόλαος κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ Ποσειδῶνος, οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ Θεοτόκος τῆς Ρέας, ὁ προφ. Ἡλίας τοῦ Ἀπόλλωνος κ.ο.κ. Ὅτε κατὰ τὸν 1ᾶ αἰῶνα οἱ τοῦ Σινᾶ καὶ Ῥαϊθῶ ὄσιοι ἀποδυσπετοῦντες ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων κατέφυγον εἰς τὸ ὄρος Λάτιμον, τοῦτο μεταβαπτίζεται εἰς Πάτρος «**ἅτε πολλοὺς ἔχον τῷ τότε θεῷ γνησίους θεράποντας καὶ τὴν ἐν πνεύματι τελούντας λατρείαν**». Τοῦτο δὲ κοινῶς ἐλέγετο «**τὸ κατ' Ἐφῆσον Ἅγιον Ὄρος**» (Θεοφάνους συνεχισταί, Βόνν. σ. 180). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις καὶ συναξαρισταῖς ἱερὸν ὄρος λέγεται καὶ τὸ ἐν τῇ Θρακικῇ παραλίᾳ Γάνος, περὶ οὗ Φιλόθεος ὁ Πατριάρχης ἐν ἐγκωμίῳ εἰς Γρηγ. Παλαμᾶν λέγει: «**μονασταῖς ἀνειμένον ἀνδράσιν ἐστὶ θαυμαστοῖς τε καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι καλῶς**» (ἐκδ. Ἱεροσ. σ. θ'). «Ἱερὸν Ὄρος», ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖδος Συνέσιος, παρὰ τὰς Αἰγυπτιακὰς Θήβας (Περὶ προνοίας Α', ς'). Οὕτω καὶ ὁ Ἀθῶς ἱερὸν Ὄρος ὑπάρχον κατείδωλον παρὰ τοῖς Πελαγοῖς (πρβλ. Ζεὺς Ἀθῶς καὶ «**Διοσκουριάς κωμόπολις ἐν Ἀθῶ, ἐν ἧ καὶ ἱερὸν Διοσκούριον περίπτερον**» Στεφ. Βυζ.) μετωνομάσθη Ἅγιον Ὄρος. Εἰς τὸν Ἀθῶνα μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ ἐξῆς πέντε πόλεων ὑπῆρχον καὶ αἱ Κλειωναὶ παρὰ τὴν μονὴν Ξηροποτάμου. Εἶναι δὲ λίαν περιέργον τὸ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ (ἐν Στράβωνι Β', σ. 165) ἀναφερόμενον: «**Ἔοικεν εἶναι (τὴν Βέμβιναν) τὸ νῦν Βερβάλι καλούμενον κωμύδιον Κλεωνῶν πλησίον κείμενον καὶ κώμην ἐτέρας κχλουμένης Ἅγιον Ὄρος, διὰ τὴν αὐτὴν ἰσως αἰτίαν, δι' ἣν καὶ Πλίνιος ἱερὰν προσηγόρευσε τὴν Βέμβιναν**». Ἅγιονόρι, χωρίον τῆς Κορινθίας κατ. 364, καὶ ἐπιτοπίως (ἀλβανιστὶ) Ἀϊνόρι μία τῶν 4 κλεισθρειῶν τῶν Δερβενακίων, βουνὸν ὑψοῦμενον περὶ τὰ 1000 μ. ἀποτόμως καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχον μεσαιων. φρούριον, καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων του πάμπολλα βυζ. ναῦδρια 80 ἄλλοτε, νῦν 15 ἐρείπια, δύο μόνον λειτουργοῦνται τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ ἁγ. Ἀθανασίου ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα: ὄθεν καὶ τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως τὸν ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνα: ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἀπὸ τὸ μέρος Δαμαλᾶ καὶ μέχρι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος Βαρδ. Καταστ. Δράμ. σ. 232—234. Κλεωναὶ καὶ ἐν ἁγ. Ὄρει πόλεις ἀποικοὶ αἱ ὁποῖαι καὶ ἠθέλησαν νὰ ὀνομάσωσι τὸ ὄρος τῆς μητροπόλεως τῶν ἁγ. Ὄρος.

2. Οἱ πρόδρομοι τῶν ἀσκητῶν. Ἀξιοσημεῖωτα εἶναι καὶ ὅσα

αὐτὸς οὗτος ὁ Στράβων γράφει περὶ τῶν θαυμασίων τοῦ Ἄθω. «Ἔστι δὲ ὁ Ἄθως ὄρος ὑψηλὸν καὶ μαστοειδές, ὥστε τοὺς ἐν ταῖς κορυφαῖς ἤδη ἀνίσχοντος ἡλίου κάμνειν ἀροῦντας, ἠνίκα ἀλεκτοροφωνίας ἀρχὴ παρὰ τοῖς τὴν ἀκτὴν οἰκοῦσιν. Ὁ Humwold ἔχει ἀντίρρησην εἰς τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐξήτασεν ἐπιτοπίως τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ Ἄθωνος (βλ. Βάλβη, Γεωγραφία, τόμ. Γ', σ. 138 μεταφρ. Κούμα). Ἐν δὲ τῇ ἀκτῇ ταύτῃ Θάμυρις ὁ Θραξ ἐβασίλευσε τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων γεγονώς, ὧν καὶ Ὀρφεύς, ἐνταῦθα καὶ διῶρυξ δεικνύται ἢ περὶ τὴν Ἀκανθον, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης τὸν Ἄθω διορύξει λέγεται καὶ διαγαγεῖν ἐκ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, δεξάμενος τὴν θάλασσαν εἰς τὴν διῶρυγα....» (Ζ', 35). Ὡστε πρὸ Χριστοῦ ἔτι ἄνδρες ἱεροὶ καὶ ἔνθους, οἱ τοὺς ὄρφικοὺς ἀποτελοῦντες θιάσους, ἐνδιέτριβον ἐπὶ τοῦ Ἄθω· οἱ πρόδρομοι τῶν χριστιανῶν ἀσκητῶν, ὄρθιοι ἐξεγειρόμενοι, ἔβλεπον τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον πολὺ πρὸ τῶν κοινῶν θνητῶν καὶ ἀνέμελλον τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν φωτοδότην Θεόν, ὅπως ὁ σύγχρονος ἀσκητὴς ὄρθρου βαθεὸς ψάλλει τὸ «ἐκ νυκτὸς ὄρθριζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὁ Θεός· διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς». Τὴν ἐν χρόνοις χριστιανικοῖς ἀκμὴν τοῦ Ἄθω προεφοιβάσθη καὶ ὁ διάσημος ἐκεῖνος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἀρχιτέκτων, ὡς διηγείται ὁ Πλούταρχος: «ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην, ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην (Δεινοκράτην κατὰ Στράβωνα), μεγαλουργίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελόμενον· οὗτος γὰρ αὐτὸ πρότερον ἐντυχῶν ἔφη τῶν ὄρων μάλιστα τὸν θράκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν. Ἄν οὖν κελεύῃ μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσεσθαι τὸν Ἄθω, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαψιλές εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος» (ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου 72, 705). Παραστατικώτερον γράφει περὶ τῆς παραδόσεως ταύτης ὁ Πλούταρχος γράφει ἀλλαγῶν: «ἐν δ' οὖν τοῖς ἄλλοις τεχνίταις καὶ Στασικράτης ἦν ἀρχιτέκτων, οὐδὲν ἀνθηρὸν οὐδ' ἠδὺ καὶ πιθανὸν τῇ ὕψει διώκων, ἀλλὰ καὶ χειρὶ μεγαλουργῶ καὶ διαθέσει χορηγίας βασιλικῆς οὐκ ἀπεδεούση χρώμενος. Οὗτος ἀναβάς πρὸς Α. ἐμέμφετο τὰς γραφομένας εἰκόνας αὐτοῦ καὶ πλαστομένας καὶ γλυφομένας ὡς ἔργα δειλῶν καὶ ἀγεννῶν τεχνιτῶν «ἐγὼ δ' εἶπεν εἰς ἄφθαρτον, ὦ βασιλεῦ, καὶ ζῶσαν ὕλην καὶ ρίζας ἔχουσιν αἰδίου καὶ βάρους ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον ἔγνωκα σου τὴν ὁμοιότητα καταθέσθαι τοῦ σώματος· ὁ γὰρ Θράκιος Ἄθως, ἢ μέγιστος αὐτὸς αὐτοῦ καὶ περιφανέστατος ἐξάνεστηκεν, ἔχων ἑαυτῷ σύμμετρα πλάτη καὶ ὕψη καὶ μέλη καὶ ὄρθρα καὶ διαστήματα μορφοειδῆ δύναται κατεργασθεῖς καὶ σχηματισθεῖς,

12
10
11ης 15

εἰκὼν Ἀλεξάνδρου καλεῖσθαι καὶ εἶναι, ταῖς μὲν βράσειν ἀπτομένου τῆς θαλάσσης, τῶν δὲ χειρῶν τῇ μὲν ἐναγκαλιζομένου καὶ φέροντος ἐνοικουμένην μυριάνδρον, τῇ δὲ δεξιᾷ ποταμὸν ἀέναον ἐκ φιάλης σπένδοντος εἰς τὴν θάλασσαν ἐκφεύμενον χρυσὸν δὲ καὶ χαλκὸν καὶ ἐλέφαντα καὶ ξύλα καὶ βαφάς, ἐκμαγεῖα μικρὰ καὶ ὠνητά, καὶ κλεπτόμενα καὶ συγχεόμενα καταβάλλωμεν» ταῦτ' ἀκούσας Ἀ. τὸ μὲν φρόνημα τοῦ τεχνίτου καὶ τὸ θάρσος ἀγασθεῖς ἐπήνεσεν «ἔα δὲ κατὰ χώραν, ἔφη, τὸν Ἄθω μένειν· ἀρκεῖ γὰρ ἐνὸς βασιλέως ἐνυβρίσαντος εἶναι μνημεῖον, ἐμὲ δὲ Καύκασος δείξει καὶ τὰ Ἡμωδὰ καὶ Τάναϊς καὶ τὸ Κάσπιον πέλαγος· αὐταὶ τῶν ἐμῶν ἔργων εἰκόνες» (περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τύχη| ἢ ἀρετῆς Β', 335 C). Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις κατευθύνων ταχὺ τὸ βῆμα αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς διενοεῖτο νὰ συζεύξη τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας, «ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῶ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφίζόμενος τότε καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν». Τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπραγματοποίησεν ὁ μεγαλοπράγμων τοῦ Φιλίππου υἱός, ἔφερεν εἰς πέρας ἢ τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν εὐλάβεια ἐγκαθιδρύσασα ἐν τῷ ὄρει μυριάνδρον μοναχικὴν πόλιν, ἀφ' ἧς ῥέουσιν ὄντως διὰ τῶν αἰώνων «ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος». Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τὸ διορατικὸν βλέμμα ἢ σπουδαιότης αὐτοῦ οὐδόλως διέφυγε· διότι «φροντιστηρίῳ τῷ Ἄθω ἐχρῶντο», κατὰ Φιλόστρατον. Οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ὠνόμαζον «σκοπίας θεῶν» τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς καὶ τοὺς κατοπτευτηρίους τόπους.

12'

Οὐρειαὶ τε σκοπιαὶ θεῶν νιφόβολον τ' ἄρος ἱερόν. (Εὐριπ. Φοίν. 233) ἀνήρχοντο πολλάκις εἰς τὴν οὐρανογείτονα τοῦ Ἄθω κορυφὴν καὶ προσκυνοῦντες τὸν ἐκεῖ ἀνυψούμενον χρυσελεφάντινον Δία κατώπτευον τὸ ἔκπαγλον τῆς φύσεως μεγαλεῖον καὶ δι' αὐτῆς συνελάμβανον τὴν ὑπερφυᾶ περὶ τοῦ θεοῦ γνῶσιν καὶ ἐθεηγόρου ὡς χριστιανοὶ κήρυκες. Τὸ ἑξαίσιον ἐκεῖνο ἄγαλμα ἀντικατέστησεν ἤδη ὁ μεταμορφωθείς θεὸς καὶ Σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ τοὺς φιλοσόφους οἱ θεοφορούμενοι ἀσκηταί.

Ἄξια ἀναγνώσεως εἶναι καὶ τὰ παρὰ Φιλοστράτῳ ἀπαντῶντα, ὅστις παρενείρει καὶ τὸν Ἄθω ἐν ταῖς ἐναερίοις πτήσεις τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀπολλωνίου. Οὗτος δηλ. παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ συνεκδήμου Δάμιδος ἐρωτᾷ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ἱπτάμενος: «Ἐχεις οὖν εἰπεῖν, ὦ Δάμι, ὅτι ξυνῆκας τοῦ θεοῦ βαδίζων ἀγχοῦ τοῦ οὐρανοῦ;

12

Οὐδὲν, ἔφη καὶ μὴ| ἐχρῆν γ' εἰπεῖν ἐπὶ μηχανῆς τηλικαύτης καὶ θείας οὕτως ἐστηκότα περὶ τε τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ὧν γὰρ καὶ βράβδῳ ἴσως ἢ γῆ ψαύσειν προσεστηκῶς τῷ οὐρανῷ τούτῳ. Ἄχθες, ἔφη, περὶ τοῦ θεοῦ ἐγίνωσκον, γινώσκω καὶ τήμερον, καὶ οὐπω μοι ἕτερα προσέπεσε περὶ αὐτοῦ δόξα· οὐκοῦν, ἔφη, ὦ Δάμι, κάτω τυγχάνεις ὧν ἔτι καὶ οὐδὲν παρὰ τοῦ ὕψους εἴληφας, ἀπέχεις τε τοῦ οὐρανοῦ ὀπόσον χθές καὶ εἰκότως σε ἠρόμην, ἃ ἐν ἀρχῇ· οὐ γὰρ ᾄου γελοίως ἐρωτᾶσθαι, καὶ μὴν, ἔφη, καταθήσεσθαί γε σοφώτερος ᾄμην ἀκούων, Ἀπολλώνιε, τὸν μὲν Κλαζομένιον Ἀναξαγόραν

ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωνίαν Μίμαντος ἐπεσκέφθαι τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ Θαλῆν τε τὸν Μιλήσιον ἀπὸ τῆς προσείκου Μυκάλῃς· λέγονται δὲ και τῷ Παγγαίῳ ἔνιοι φροντιστηρίῳ χρῆσασθαι και ἕτεροι τῷ Ἄθῳ· ἐγὼ δὲ μέγιστον τούτων ἀνελθὼν ὕψος οὐδὲν σφώτερος ἑαυτοῦ καταδήσομαι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι, ἔφη· αἱ γὰρ τοιάδε περιωπκί· γλαυκώτερον μὲν τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνουσι και μείζους τοὺς ἀστέρας και τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα ἐκ νυκτός, ἀ και ποιμέσιν ἤδη και αἰπόλοις ἐστί· δῆλα· ἔπη δὲ τὸ θεῖον ἐπιμελεῖται τοῦ ἀνθρωπέου γένους και ἔπη χαίρει ὑπ' αὐτοῦ θεραπευόμενον, ὁ τι τ' ἀρετῇ και ὁ τι δικαιοσύνη τε και σωφροσύνη οὗτ' Ἄθως ἐκδειξεί τοῖς ἀνελθοῦσιν οὗτ' ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν Ὀλύμπου, εἰμὴ διορώη αὐτὰ ἢ ψυχῇ, ἢν, εἰ καθαρὰ και ἀκήρατος αὐτῶν ἄπτοιτο πολλῷ μείζον ἔγωγ' ἂν φαίην ἄστειν τουτουῖ τοῦ Κακάου» (Τὰ εἰς Ἀπολλώνιον Τυανέα I, V 2-3).

3. Ἡ κατίσχυσις τοῦ τῆς ἀγιωσύνης ὀνόματος. Καὶ εἶχον μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν προσωνυμίαν ταύτην και ἄλλα ὄρη, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὑπερίσχυσεν, εἰμὴ μόνον παροδικῶς. Ἐν τῷ Ἀθῶνι ὅμως τὸ ὄνομα ἐπεβλήθη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὠργανωμένου μοναστηριακοῦ βίου ἔνεκα τῆς περιβοήτου φήμης τῶν προσηγηθέντων ἐν αὐτῷ ὀσίων ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ ζ' αἰῶνος (ἴσως και πρωϊμώτερον) και σώζεται μέχρι σήμερον ἀπαραμείωτον. Ἐν ἔγγραφῳ τοῦ 993, δι' οὗ ὁ Πρῶτος τοῦ Ἀγίου Ὄρους παραχωρεῖ εἰς τὸν Λαυριώτην ἄγιον Ἀθανάσιον τόπους περὶ τὸν Πλατὺν (λιμένα πρὸς τὴν Ἰερισσόν), διὰ πρώτην φορὰν (λέγει ὁ Κοσμάς σ. 38) ἀναγιγνώσκωμεν «τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγίου Ὄρους τοῦ Ἀθῶνος». Εἰς πρωταττικὸν ὅμως ἔγγραφον τοῦ 985 ἀνεῦρον τὴν φράσιν «ἵνα διωχθῆ παρ' ἡμῶν και ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγίου Ὄρους» («Ἀθῶνιτις Στοιὰ» 5, 10). Ἐφεξῆς ἐν τῇ Διατυπώσει τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου (περὶ τὸ 1000, παρὰ Meyer σ. 127, 21), εἰς ἔγγραφον περὶ τοῦ Μονοξολίτου τοῦ 999, τοῦ Ρωσικοῦ τοῦ 1030 κ.τ.λ. εὐρίσχωμεν καθιερωμένην πλέον τὴν τριαύτην προσωνυμίαν, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ Μονομάχου (Meyer 153, 1 «Οἱ μοναχοὶ τῶν μονῶν τοῦ ἀγίου Ὄρους»). Ἐξηγεῖται δὲ σαφῶς ὁ μαθητῆς και βιογράφος τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου γράφων: «Ὄρος τοῦτο, ὁ και Ἀθῶ (γρ. Ἀθῶς) και ἄγιον διωνύμως ὠνόμασται, νικᾷ δὲ μᾶλλον ἄγιον λέγεσθαι εἴτε ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ καλῶς ἀσκουμένων ταύτην λαχὸν τὴν ἐπωνυμίαν, εἴτε και ἀπὸ τῆς εὐκρασίας και τῆς τοῦ τόπου θέσεως, ὡς δὴ τὰ μεγάλα και αὐτοῦ τοῖς ἀσκηταῖς πρὸς ἀγιασμὸν συναίρεσθαι δυναμένου... (ἔκδ. Πομιαλόβσκη σ. 15, 7)». Τοσοῦτον δὲ ἐπεβλήθη τὸ ὄνομα τοῦτο, ὥστε ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς γράφει περὶ τὸ τέλος τοῦ ια' αἰῶνος: «Τὸ γὰρ ἄγιον Ὄρος φερωνύμως φέρει τὴν ἐπωνυμίαν και θεοῦ εὐρημά ἐστι πρὸς κατοίκησιν ἀγίων ἀνδρῶν» (Meyer 175, 20). Παρὰ ταῦτα ἔχομεν και τὴν ἐπίσημον τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου μαρτυρίαν: «Ἐπὶ τούτοις και αἱ ἐν τῷ Ἀθῶνι, ὁ και ἄγιον Ὄρος καλεῖται, θείαι

μοναί καὶ ὄσαι... ὡς καὶ ἀριθμεῖσθαι εὐκουν ἔμοι γε ῥάδιον...» (ἐκδοσις Heisenberg σ. 288).

171

4. Ἀρχὴ τοῦ μοναστικῆ βίου ἐν Ἄθω. Οἱ πρῶτοι ἀσκηταί. Εἰς τὸν ψφ' καὶ μβ' κανόνα τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου (680) ἀναφέρεται ὅτι πολλοὶ κληρικοὶ «προφάσει βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἢ ἄλλως πῶς ἐκ περιστάσεως μετανάσται ἐγένοντο». Οὗτοι ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ἐντέλλονται, ὅπως ἐπανακάμψωσιν εἰς τὸς ἐσθίων ἐπαρχίας, οἱ δὲ ἐρημίται οἵτινες «μελανειμονοῦσι καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες περιάγουσι τὰς πόλεις μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρεφόμενοι» νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς μονάς, εἰ δ' ἄλλως νὰ ἀπελαύνωνται εἰς τόπους ἐρημικούς. Αἱ ἐπιδρομαὶ εἶναι αἱ τῶν Βουλγάρων, Οὐνῶν, Σλάβων, Ἀβάρων καὶ λοιπῶν, οἵτινες τότε κατέκλυσαν τὴν Ἰλλυρίαν, Θράκην καὶ Μακεδονίαν, διεισδύσαντες μέχρι Θεσσαλίας καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ἐξ ἀνατολῶν δὲ Τοῦρκοι καὶ Ἀρσβες, οἱ λεγόμενοι Ἀγαρηνοὶ, Σαρακηνοὶ καὶ Ἀχαιμενίδαι, εἶχον κατακτείνῃ μετὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Ἐντεῦθεν οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ κατέφευγον εἰς τὰς μεγάλας καὶ ὀχυράς πόλεις καὶ δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου φαίνεται ὅτι τολμηροὶ ἀσκηταὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸν Ἄθω. Πηγὴ διὰ δευτέρας χειρὸς ἐκ τοῦ Θεοδορητοῦ ἀντλοῦσα γράφει: «Κατ' ἐξαιρετικὸν ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 571' ὁ καλὶφης διήρπασε τὴν Παλαιστίνην, Αἴγυπτον, Μεσοποταμίαν, Ἱερουσαλήμ, Ἀντιόχειαν καὶ Ἀλεξάνδρειαν κατεργημάτων οἱ Σαρακηνοὶ τὰ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια... συνέρρεον πανσκευῆ τὰ πλήθη τῶν ἀσκητῶν εἰς τὸ τοῦ Ἄθωνος Ὄρος, λιμένα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ τῆς ἡσυχίας μνημεῖα διεσώθησαν, ἕως εἶχον εἰρήνην τὰ βάρβαρα ἔθνη τῆς μεσογείου ἀρκτῶας Εὐρώπης, ἀλλ' ὅτε τὸ γένος τῶν Ὀστρογότθων ὥρμησε κατὰ τῆς Μακεδονίας ὑπέστη μεγάλην φθοράν». (Διον. Πίστη, Περιγραφή τοῦ ἁγίου Ὄρους σ. 44). Τότε ἐγκατεστάθησαν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μοναχοὶ ὁ ἐρημίτης Ἰωάννης μετὰ τῶν 99 πατέρων, ἐορταζομένων τῇ 7 Ὀκτωβρίου (Δουκάκης Συναξ. 104) ὀνομάζετο ὡς ἐκ τούτου **Ξένος** (βλ. Hipp. Delehay, Deux typica byzantins κτλ. Bruxelles 1921, σ.188—96). Ἐκ τούτων ὀρμώμενος καὶ ὁ Louis Petit ἐδημοσίευσεν (ἀν. ἔτους ἐκδόσεως) τὸν βίον: Saint Jean Xénos ou l' ermite d' après son autobiographie, τύποις de Jules de Méester et fils, Wetterer, Belgique λέγει ὅτι ἔζη κατὰ τὸν XI αἰῶνα, σ. 9. Ἀλλὰ καὶ ἐν Κρήτῃ (Ἡράκλειον) 1879 ἐξεδόθη ὁ βίος μετὰ τῆς ἀκολουθίας. Ἀλλὰ ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας οἱ φιλέρημοι ἀσκηταὶ προσήρχοντο ἀραιῶς καὶ μεμονωμένοι εἰς τὸν Ἄθω. Ἴσως δὲ αὐτοὶ μετέδωκαν καὶ τὴν ὀνομασίαν, διότι Ἄγιον Ὄρος ἔκαλετο κατὰ Ζωσιμῶν Ἐσφιγμενίτην τὸ Θαβώριον τῆς Παλαιστίνης (Ἡμερολ. Φήμη, Α', 1886, σ. 90). Ἦτο πράγματι καὶ φύσει καὶ θέσει ὁ Ἄθω, ὁ ἀπὸ

τοσούτων χρόνων ἐγκαταλείμενος, ἄγριος καὶ ἀπρόσιτος, μεστὸς θηρίων ἀγρίων καὶ ἀδιάβατος. Ἄλλὰ τὰ δυσχερῆ ταῦτα ἐπέτεινε ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ἐκ τῆς βαρβαρικῆς πειρατείας κίνδυνος. Εἰς μόνος ἀσκητής, Πέτρος ὁ Ἄθωνίτης, κατὰ παράδοσιν οὐχὶ ἀπρόσβλητον, ἀναφέρεται ὅτι διεβίωσε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὴν βραχώδη ἐκείνην ἔρημον.

5. Πέτρος ὁ Ἄθωνίτης. Ἡ τοῦ περιβάλλοντος ἀγριότης καὶ ἡ τελεία μόνωσις μετεμόρφωσε καὶ τούτου τὴν ὄψιν εἰς ἀπίστευτον ἀγριότητα. Καὶ παρίσταται ὁ ὄσιος οὗτος τὸν μὲν πώγωνα καθειμένον μέχρι ποδῶν, τὸ δὲ σῶμα τριχώδης καὶ λάσιος δίκην Σειληνοῦ. Δικαίως εἶπέ τις ὅτι «**ἢ ἐν Ἄθῳ φύσις εἶχε παρθενωθῆ αὐθις ἐκ τῆς ἐρημώσεως καὶ ἐθεωρεῖτο κατάλληλος διὰ θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους**». (Κοσμάς). Καὶ ὅμως ὁ ὄσιος μεταξὺ τῶν θηρίων ἔζησε 53 ὀλόκληρα ἔτη καὶ οὐδένα ἀνθρώπων εἶδεν. Ὁ βίος αὐτοῦ, ὡς παρεδόθη ἡμῖν, εἶναι ἀντιγραφή τοῦ βίου τοῦ Αἰγυπτίου ἀσκητοῦ Ὀνουφρίου, μεθ' οὗ πανομοιότηπως παρίσταται καὶ ἐν εἰκόσιν. Ἡ μόνη σχεδὸν προσθήκη εἶναι ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ Πέτρου ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ Σαμαρᾶ (ἐν Ἀραβίᾳ) ἔνθα ὡς σχολάριος ἦτοι στρατηγὸς εἶχε καταδικασθῆ ὑπὸ τῶν αἰχμαλωτισάντων αὐτὸν Ἀράβων. Καὶ αὕτη γίνεται διὰ θαύματος τοῦ ἀγίου Νικολάου, ὅστις μάλιστα διέταξε αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς Ῥώμην νὰ καρῆ μονοχὸς ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον. Ἀλλὰ τὸ θαῦμα τοῦτο ἀπαντᾶται προγενεστέρως ἐν τοῖς θαύμασι τοῦ Ἁγίου Νικολάου χωρὶς νὰ γένηται αὐτόθι λόγος περὶ τοῦ Πέτρου. Ὁ βίος τοῦ Ὀνουφρίου καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐπιφορτίζονται ὑπὸ λεπτομερειῶν τινῶν περὶ Ἄθῳ καὶ τῆς ἐντεῦθεν μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἐν Ἄθῳ μονὴν τοῦ Κλήμεντος (νῦν τῶν Ἰβήρων) καὶ ἔπειτα εἰς Θράκην. Οἱ βιογράφοι εἶναι δύο Νικόλαος Σιναΐτης πρεσβύτερος καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Πρῶτος ἔγραψεν ὁ Νικόλαος κατὰ 1—2 αἰῶνας πρὸ τοῦ Παλαμᾶ εἰς δημώδη μᾶλλον ἔκδοσιν, εἶτα ὁ εἰς τὰ αὐτὰ σχεδὸν μέρη ἐγκαταβιάσας Παλαμᾶς ἐν εἶδει ἐγκωμίου, ὅστις καὶ παρέλιπε πολλὰ τὰ ἀνακόλουθα. Ὁ Νικόλαος διατείνεται ὅτι ἐγένετο «**αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης**» (σελ. 34), ἐπιλαθόμενος ὅτι ἐν ἀοχῆ εἶπεν ὅτι ταῦτα «**συνεγράψατο Μεθόδιος ὁ Πατάρων**» (μαρτυρήσας τῷ 311 ἦτοι 1000 σχεδὸν ἔτη πρὸ αὐτοῦ καὶ 500 πρὸ τοῦ Πέτρου). Ὅτε τὸ πλοῖον ἐστάθη πρὸ τοῦ Ἄθωνος ἀμετακίνητον ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος: «**τίς ἡ κλῆσις τοῦ τόπου τούτου; οἱ δὲ εἶπον: τὸ Ἅγιόν ἐστι ὄρος τίμιε πάτερ, ὅπερ ἀρχῆθεν τὴν τοῦ Ἄθῳ προσεῖληφε προσηγορίαν**» (σελ. 26). Τοῦτο μορτυρεῖ, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήσει τότε ἡ νέα προσω- νυμία. Φωρᾶται δὲ μὴ γνωρίζων καλῶς τὴν τοῦ Ἄθῳ φύσιν ἐν οἷς γράφει: «**πολλοὺς δὲ χειρασμοὺς καὶ νάπας καὶ γηλόφους διελθὼν εὔρε σπήλαιον πάνυ μὲν σκοτεινόν, ὕλη δὲ βαθεῖα περιστοιχωμένον, ἐν ᾧ τοσοῦτον ἐρπετῶν ἐσμός ἦν, ὡς ὑπερβαίνων οὐρανίων ἀστέρων πλῆθος, καὶ θαλαττίνων ἄμμων, μεθ' ὧν καὶ δαιμόνων**

ἐνεφώλευον πλήθη» (σ. 26). Καὶ ἀφοῦ τοιαύτην παρέστησε τὴν ὄψιν τοῦ Ὄρους λέγει, ὅτι τοῦτο ἦν πολυάνθρωπον: «ἀπὸ φαγόνος ὕδατος τῆς τῶν κατοικούντων ἐνδείας εὐαριθμήτου καὶ ὀλιγότητος εἰς πέλαγος αὖξιν ἄπειρον καὶ πλατυσμὸν καὶ πλήθος τὸ νυνὶ φαινόμενον ἢ τῶν καλῶν συνεργῶς ὠκονόμησε πρόνοια» (σ. 33). Τοιοῦτον πράγματι ἦτο τὸ "Ἁγιὸν Ὄρος μόνον κατὰ τὸν ιβ'—ιγ' αἰῶνα, καὶ οὐχὶ τὸν η' ἢ θ', ὅτε ὑποτίθεται παρὰ πάντων, ὅτι ἤσκησεν ἐνταῦθα ὁ ὄσιος Πέτρος. Ἡ τῶν Ἰβήρων μονή, ἐνθ' ἐναπετέθη τὸ λείψιμον τοῦ ὄσιου εἰς προσκύνησιν—«διαδραμοῦσα... ἡ φήμη οὐ μόνον τοῦς ἐν Ἄθῳ ὄρει συνήθροισε μοναχοῦς ἀλλὰ καὶ πλήθη ἄπειρα τῆς περιχώρου» (σ. 33)—ἀναφέρεται τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη κατ' ἀρχὰς ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ τιμίου Προδρόμου («δωρηθῆναι... καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἣτις ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου... καθίδρυται» (Φιλοθ. χειρόγρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 333)). Πράγματι ὁ βίος οὗτος ἐγράφη ὅτε εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ μοναστηριακὸς καὶ πολυκτημῶν καὶ πολυσάχολος ἐνταῦθα βίος, ὅστις ἐν σχέσει πρὸς τὸν πρόφην λιτὸν καὶ ἀπέριττον ἀσκητικὸν θεωρεῖται ὡς παρακμῆ, ὅτε ἐγραψε λέγει ὁ βιογράφης, ἐπὶ διορθώσει τῶν κακῶς ἐχόντων ὡς πρότυπον προβαλλόμενος τὸν ἀγγελικὸν τοῦ Πέτρου βίον «ὡς οἱ γε ἀναπεπτωκότες καὶ κατ' ἐμὲ ῥαθυμοῦντες καὶ μέγα τοῦτο ἠγούμενοι τὸ ῥαγῆναι τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ δ' ἄλλα ἀδεῶς διαπραττοντες, ἠγουν ἐπικτήσεις σκευῶν ποικίλων καὶ πολυτίμων καὶ ἀγρῶν καὶ κτημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοῖς φιλοκόσμοις καὶ φιλομερίμοις εἰσι περισπούδαστα... πολυκτημόνες ἀντὶ ἀκτημόνων ὀνομαζόμενοι καὶ τοῦ τῆς γῆς πλοῦτου κύριοι καὶ τοῦ οὐρανοῦ πλοῦτου ἀλλότριοι» (σ. 35). Καὶ κατωτέρω λέγει περὶ τῶν παλαιότερων ἐν Ἄθῳ ἀσκητῶν «ἐκεῖνοι γάρ... καὶ τὰς μερίμνας καὶ τὰ ἄλλα... ὡς ἐμπόδιον τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο μονολόγιστον κεκτημένοι διχγωγὴν καὶ μονότροπον καὶ δυσεύρετον καὶ σπανίοις ἄρτι γινωσκομένην· οὐ γὰρ τρυφῆς ἐπιμελῶντο (sic), οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπετέρποντο... οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλατυσμούς, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὁσμὴν μύρου ἔτρεχον τοῦ νοητοῦ» (σ. 38). Τοιαῦται περίπου εἰσὶν αἱ ἐσωτερικαὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς κιβητίας τοῦ βίου τούτου, ὅστις ἀπὸ κώδικος Δ79 τῆς Λαύρας τοῦ ιβ' αἰῶνος ἐξεδόθη ἐσχάτως οὐχὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ Kirsopp Lake, προσπαθοῦντος ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν ὡς γνήσιον. Ἐξωτερικὰς δ' ἔχομεν οὐκ ὀλίγας ὡς ὅτι δὲν ἀνευρέθη κώδιξ ἀνήκων πέραν τοῦ ιβ' αἰῶνος, οὔτε διαμνημονεύεται ὄσιος Πέτρος οὔτε ἐν τοῖς μηνολογίοις οὔτε παρὰ τινος συγγραφέως. π.χ. εὐλόγως θὰ ἀναμένομεν εἰδήσεις σπουδαίας περὶ τοῦ ὄσιου (ὅστις κατὰ τὸν Lake ἐπορεύθη εἰς Ῥώμην μεταξὺ τοῦ 838—42, ἐτελεύτησε δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἄθωνος τῷ 890, κατὰ δὲ τὸν Συμωναχὴν τῷ 734) ἐν

τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Petit βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ νέου τοῦ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀσκητεύσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θ' αἰῶνος· ἐπίσης δὲν μνημονεύεται παρὰ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Λαύρας ὁσίου Ἀθανασίου (εἰς ἣν ἀνήκει ἡ περιφέρεια ἐκεῖνη τῆς ἐρήμου τοῦ Ἀθωνος) ὡς καὶ παρὰ τῶν βιογραφησάντων αὐτόν, (οὔτε τὸ ὄνομα γνωρίζουσιν). Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἢ τοιαύτη σιωπὴ τῶν πηγῶν. ἐπὶ 500 ὅλα ἔτη! Ἔπρεπε τοιοῦτος ἦρας καὶ πρῶτος οἰκιστὴς τοῦ Ἀθωνος νὰ διατελῇ ὑπάρχων ἄγνωστος καὶ μετὰ αἰῶνα ὄλον ν' ἀνακαλυφθῇ ἐξαίφνης, οὐχὶ δὲ παρ' Ἀγιορείτου, ἀλλὰ παρὰ Σιναΐτου ὅπως ἀγνώστου; Οὔτε δὲ ναὸς ἀρχαῖος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φέρεται, οὔτε «σπήλαιον σκοτεινὸν» ὑπάρχει, τὸ δὲ σεμνυνόμενον ὡς τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀσκητήριον ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τοῦ ιε' αἰῶνος. Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Πέτρου ἀσφαλῶς προῆλθε ἐξ ἀντιγραφῆς τοῦ βίου τοῦ Ὀνουφρίου. Οὗτος συνεγράφη ὑπὸ ἀββᾶ, ὡς ἐπιγράφεται, Παφνουτίου, ὅστις ἠσυχάζων εἰς τὴν ἐρημον τῆς Αἰγύπτου διετάχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐρήμου «καὶ ἀπελθὼν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ ὅσα αὐτὸς ἔγραψεν» (Δουκάκη Συναξ. Ἰουν. σ. 100). Ὁ βίος οὗτος ἐν Λαυρ. κώδ. Λ62, φ. 124a—130b Βατ. 637, φ. 129a—149b καὶ 431 φ. 47a—53a (ια' αἰῶνος), Διονυσίου 148, ἀποδίδεται ὁμοίως εἰς Νικόλαον τὸν Σιναΐτην πρεσβύτερον. Ἐν κώδ. Λαυρ. Θ, 7 (ιζ' αἰ.) φ. 2a—12a ὑπάρχει μόνον τὸ θαῦμα τὸ γενόμενον εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον ἄνευ τοῦ βίου. Ἄρα εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ συνοδυλευτῆς ἀμφοτέρων, καὶ ἐὰν ὄντως εἶναι ὁ Νικόλαος, ἔγραψεν αὐτὸς κατὰ τὸν ια' αἰῶνα. Ὁ Ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ἅστις ἔζη μέχρι τοῦ 883, συνέθετο κανόνα ἐν χειρογράφοις εὐρισκόμενον. οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

«**Ἄλλον σε Πέτρον εἰκότως σέβω, μάκαρ Ἰωσήφ.**»

Ἄλλ' οὗτος ἐν παλαιοῖς μηναιοῖς δὲν ὑπάρχει οὔτε δὲ καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία. Καὶ τὸ ἱαμβικὸν δὲ ἰστικὸν ἐλλείπει ἐν τοῖς τοῦ Χριστ. Μιτυληναίου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τυπικῷ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐν τῷ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων (ἐν Ἰταλίᾳ), ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ (ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1598). Πάντως ὁ ὁσιος Πέτρος ἠσκησε κατὰ τὸν θ' αἰῶνα καὶ οὐχὶ παλαιότερον, ἐὰν ὄντως ὑπῆρξεν ἐν τῷ Ἀθῷ.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς παρεσύρθη ὁ ὀξύνοος Γρηγόριος Παλαμᾶς εἰς τὸ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν προβληματώδη βίον τοῦ ὁσίου τούτου εἰς δευτέραν ὡς εἰπεῖν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτι προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου ἐδραιωθείσας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν οὐ πάνυ εὐχερὲς ν' ἀποτραφηταί τις καὶ δὴ εἰς ἐποχὴν, εἰς ἣν ἔζη ὁ Παλαμᾶς, τοῦ ἀκράτου φανατισμοῦ, ὃν ὑπεδαύλιζεν ἡ ἀσκητικὴ τοῦ Ἀθῷ νοοτροπία. Ὁ τότε φιλόσοφος τοῦ Βυζαντίου, Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς ἐτόλμησε νὰ γράψῃ περὶ τῆς ἀσυστάτου ἐροτῆς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' ἐπετέθη λάβρως κατ' αὐτοῦ ὁ τότε Ἡρακλείας καὶ μετὰ ταῦτα Πατριάρχης Φιλόθεος καὶ ἔθετο φυλακὴν τῷ

στόματι αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκ περιστάσεως μᾶλλον ἤχθη εἰς τὸ γράφειν ὁ Παλαμᾶς, κατὰ τὰς περιφήμους ἐκείνας τῶν Ἑσυχαστῶν τοῦ Ἁθωνοῦ ἔριδας, ἵνα ἐμπιδῶση ἔτι πλέον τὴν ἐν αὐτῷ ἄσκησιν ὡς ἀρχαίαν καὶ πατροπαράδοτον· διὸ καὶ τὸ πλεῖστον περὶ ἡσυχίας πραγματεύεται (ὅθεν καὶ ὁ βίος ἐκτενέστερος εἶναι τοῦ πρώτου), τηλαυγὲς προβολόμενος πρόσωπον, καὶ τὸν Ἁθῶ μεγαλύνων καὶ ὑπερεξαίρων: «**κάντεϋθεν** (ἐκ τοῦ ὄρους) **ἐπιγινώσκεται καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμωνύμους φέρει διαστολήν, Ἁθωνίτης δικαίως ὠνομασμένος**» (στ. 1000Α). Ἐπαναλαμβάνει καὶ διαπλατύνει τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δσίου καὶ τὰς διαφόρους μαγγανείας καὶ μεταμορφώσεις τῶν δαιμόνων, ὅπως τρομοκρατήσωσι καὶ ἀποπλανήσωσιν αὐτὸν (στ. 1017 D) καὶ τέλος ἐμφανίζεται τῷ θριαμβευτῇ «**ὁ διακομιστῆς ἄγγελος... ὅς καὶ μάννα τῷ γενναίῳ ἐπιδείκνυσιν, αὐτοφυῆς ὁμοῦ τε καὶ πολυειδὲς ὄψον, ἅτε τῇ τοῦ μεταλαμβάνοντος ὀρέξει τὴν γευστὴν ποιότητα συμμεταβάλλουσιν αἰεὶ παρέχον**» (στ. 1025 D. ὁ Νικόλαος ἔγραψεν ἀπλῶς: «**ὑποδείξει δέ σοι καὶ τὸ μάννα πρὸς τροφήν**» σ. 30). Παραλείπει τὰ τῆς καταθέσεως τοῦ λειψάνου εἰς τὴν τοῦ Κλήμεντος μονὴν τῶν Ἰβήρων (διότι οὐδεὶς τότε ἐπίστευε τὴν προϋπαρξιν τοιαύτης μονῆς) καὶ ἀμέσως μεταφέρεται εἰς τὴν ἐπὶ Θράκην κώμην Φωτόκομιν (στ. 1036 C. Ὁ Lake **Φώκομιν**, ὄνομα ἀνύπαρκτον· Ἀρμούκωμις παρὰ τὸν Μάδυτον). Ὁ συγγραφεὺς ἐγνώριζε τὴν πόλιν ταύτην διότι ὑπῆρχε μετόχιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Παντοκράτορος (βλ. Τυπικὰ Δημητριέβσκη, Κίεβον 1895, σ. 697). Τὸ τυπικὸν ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ. Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Νικόλαον ὁ ἐπίσκοπος ζητεῖ νὰ κρατήσῃ παρ' ἑαυτῷ τὸ λείψανον προσφέρων 100 νομίσματα, ἀλλ' οἱ μετακομισταὶ ἤρνούνητο «**κᾶν χρυσοῦ ὑπόσχοιτο χίλια τάλαντα**». Ἄλλ' ἀπειλήσας ὅτι οὐδὲ τὰ ἑκατὸν θὰ ἔδιδεν· ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συμμορφωθῶσι (σ. 37-8 ταῦτα παραλείπει ὁ Παλαμᾶς ὅπως καὶ τὸν Μεθόδιον Πατάρων, τὸν δὲ Νικόλαον Σιναίτην οὐδαμοῦ ἀναφέρει ὡς βιογράφων τοῦ Πέτρου).

6. **Ἡ Παναγιολατρεία ἐν Ἁθῶ.** Ὁ βίος τοῦ δσίου Πέτρου ἐνέχει ἐν τούτοις ἀνυπολόγιστον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁθωνικοῦ ἀσκητισμοῦ ἀξίαν, διότι ἐν αὐτῷ περιλαμβάνεται ἡ ἱερά καὶ σπουδαία ὑπόσχεσις περὶ Ἀγίου Ὄρους, ἣν ἡ Θεοτόκος ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ἦτις, κατὰ τρόπον παράδοξον, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον φαίνεται κατὰ γράμμα ἐκπληρουμένη. Τὰ στοιχεῖα τῆς παραδόσεως ταύτης, ἦτις ἔπειτα παρὰ τοῖς Ῥώσοις διεπλατύνθη τοσοῦτον, ὥστε παρουσίασαν τὴν μητέρα τοῦ θεοῦ καὶ ἐπισκεψαμένην τὸν Ἁθῶ, ὑπάρχουσι παρὰ τῷ πρώτῳ βιογράφῳ. «**Ἐν τῷ τοῦ Ἁθῶ ὄρει ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῖς, ὅπερ εἰς κλῆρον ἐμὸν αἰτησαμένη εἰληφα παρὰ τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ, ὅπως οἱ τῶν κοσμικῶν ἀναχωροῦντες συγχύσεων καὶ τῶν πνευματικῶν ὄση δύναμις ἀντεχόμενοι... ζῶν ἄμεριμνον διανύωσι καὶ τὴν**

μέλλουσιν δι' ἔργων θεαρέστων κληρονομήσει· πάνυ γὰρ ἐπιτερ-
πῶς ἔχω τούτου καὶ λίαν μου τὸ πνεῦμα ἐπ' αὐτὸ ἐπ' εὐφραί-
νεται καὶ γὰρ σαφῶς οἶδα ὅτι ἔσται ποτὲ ὅτε πλησθήσεται τοῦ
τάγματος τῶν μοναχῶν ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων αὐτοῦ καὶ τὸ
ἔλεος τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ» (σ. 25). Παρὰ δὲ τῷ θείῳ Παλομᾷ
τὸ κείμενον τῆς ὑποσχέσεως ἔχει ὡς ἑξῆς (στ. 1005 A—C): «Ποῦ κατα-
λύσει Πέτρος, ὦ Δέσποινα; (ἔρωτᾷ δ' ἅγιος Νικόλαος)· τὴν δ' ὑπολα-
βοῦσαν φαιδρῶς τε καὶ κοσμίως ἀποκρίναμένην· Ἔστιν ὄρος ἐπ' Εὐρώπης
κάλιστον ὄμοῦ καὶ μέγιστον, πρὸς Λιβύην τετραμμένον, ἐπὶ πολὺ τε τῆς
θαλάττης εἰσω προῖόν, τοῦτο τῆς γῆς ἀπάσης ἀπαλεξάμενον τῷ μοναχικῷ
πρέπον καταγῶγιον προσκληρῶσαι διέγων ἔγωγε, τοῦτ' ἄρα καὶ ἰδιαίτατον
ἐνδιαίτημα ἀφιέρωσα ἐμυτῆ, καὶ ἅγιον τὸν τεῦθεν καλήσεται καὶ τῶν ἐπ'
αὐτοῦ τε τὸν πρὸς τὸν κοινὸν ἀνθρώποις πολέμιον ἐπαναιρομένων ἀγῶνα,
προσπολεμήσω διὰ βίου παντός, καὶ πάντως ἔσομαι τούτοις ἀμαχος σύμ-
μαχος, τῶν πρακτέων ὑψηγητής, τῶν μὴ πρακτέων ἐρμηνευτής, κηδε-
μών, ἰατρός, τροφεύς. ἦν ἄρα βούλει τροφήν τε καὶ ἰατρειάν ὀσητε πρὸς
τὸ σῶμα τείνει, καὶ τοῦτο συνιστᾷ τε καὶ λυσιτελεῖ, καὶ ὀση τὸ πνεῦμα δια-
νιστάται καὶ ῥώννυσι καὶ μὴ τοῦ καλοῦ διαπεσεῖν συγχωρεῖ, συστήσω δὲ
ἄρα καὶ τῷ υἱῷ καὶ θεῷ μου οἷς ἂν γένοιτο καλῶς καταλύσαι τῆδε τὸν
βίον, τῶν αὐτοῦ ἡμαρτημένων τελείαν ἐξαιτησαμένη παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν». Καὶ ἐπιφέρει ὁ βιογράφος: **Θῖδ' ὅτι πᾶσιν ἐνῆκεν ἡδονὴν ὁ λόγος εἰκότως, ὅτι τὴν περισπούδαστον ἡμῖν τε καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἅπασι κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν ἀναμφιλέκτως ἐπαγγελόμενος· ὅταν γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ μήτηρ... ὑπισχνῆται, βεηθεῖν... τίς οὐκ ἂν ὑπερβαλλόντως ἡδοίτο νοῦν ἔχων».**

Καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Κανσοκαλυβίτου πολὺς ὁ λόγος περὶ ἐμφανίσεως πρὸς αὐτὸν τῆς Θεοτόκου (τοιούτῳ τι σπανιώτατα συναντῶμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀσκηταῖς· βλ. Εὐεργειηνόν, Β' ἐκδ. Ἀθηνῶν, σ. 148β). Οὗτος ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐλοβείας εἶδεν αὐτὴν καὶ ἐν Λαύρα καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος. Ἀλλὰ μᾶλλον περίεργος εἶναι ἡ μεγαλειώδης τῆς Παναγίας ἐμφάνισις πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Σιναΐτου Μάρκον (βλ. Euloge Kourilas et François Halkin, Deux vies de S. Maxime le Kausokalybe, ermite au Mont—Athos ἐν *Analecta Bolandiana*, tom. LII, 1936, σ. 83, 89). Ἐκτενέστερον τοῦτο τὸ θαῦμα εὐρηται ἐν Κουτλούμ. κώδ. 56, φ. 216α—216β: «Ὅρα φοβερὸν τῆς Θεοτόκου θαῦμα ὡς ἐγι-
γεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. Τοιγαροῦν ὁ θεῖος Γρηγόριος Σιναΐτης ἀπαῖρον εἰς τὰ Παρόρια κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Μαξίμου τοῦ Καψοκαλλύβη πρόρρησιν συνε-
πείγετο καὶ τὸν Μάρκον μαθητὴν αὐτοῦ ὄντα, πρὸς ὃν ὁ θεῖος ἔφησε Μάξι-
μος μηδαμῶς τολμησαι τοῦ ἁγίου τοῦδε, ὄρους ὑπεξελεθῆν, ὁ δ' ὡς ἔοικε τῆς ἐντολῆς ἐκλαθόμενος σὺν ἀπεδήμει τῷ γέροντι. Πρὸς οὖν τὴν ἐκβολὴν γεγο-
νότες τοῦ ὄρους ἐξάπινα φωνῆς ὁ Μάρκος ὡς τοῦ ἁγίου καλοῦντος ὀπισθεν

ἐπαίει διακελευούσης στραφήναι· καὶ μηδαμῶς πορρωτέρω πορεύεσθαι. τοὺς ὀφθαλμοὺς οὖν διάρας πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ καλοῦντος ὁ Μάρκος ξένα τινὰ καθορᾶ, ὡς αὐτὸς διηγήσατο· ἔφη γὰρ σύμπαν τὸ ἅγιον Ὅρος κατιδεῖν ὡς πόλιν περικαλλῆ πρὸς ὕψος μετάρσιον αἰρομένην, ἧς τοὺς πύργους βυσσίνους ἑώρα καὶ πυραυγεῖς ἐξαστράπτοντας λίαν ὑπερφερεῖς· περίπου δὲ τὴν μεγάλην ὀνομασμένην βίβλαν ἀνάκτορα πάγχρυσα ἐθεώρει, κατ' οὐδὲν τῶν πρὸς ὑπερβολὴν κάλλους ἀπολειπόμενα ἢ τερπνότητος, ἐν οἷς τὴν Θεοτόκον ὡς βασίλισσαν ὑπ' ἀρχαγγέλων ἀπείρων τῷ πλήθει δωροφορουμένην καὶ θεραπευομένην ἑώρα· πέριξ δὲ τὰ στίφη τῶν μοναστῶν ἕσμασι λιγυροῖς τὴν μητροθέον ἀνυμνοῦντα. Ταῦτα ὁ Μάρκος ἰδὼν εἰς μνήμην ἤκε τῆς τοῦ ἁγίου προρρήσεως καὶ κελύσεως καὶ τῷ γέροντι παραυτίκα βελῶν μετάνοιαν παλινδρομεῖ πρὸς τὴν θείαν Λάβραν καὶ γεγωνῶς δοκιμώτατος αὐτόθι καταλύει τὸν εἶον».

Ὁ πάπας Ῥώμης Εὐγένιος ἐν τῇ πρὸς τὴν μονὴν Βατοπεδίου ἐπιστολῇ τῷ 1439 γράφει : «Ἐως τὰ ἔξοχα τῶν εὐεργεσιῶν σημεῖα, δι' ὧν ἡ βασίλισσα τῶν οὐρανῶν ἡ παρθένος καὶ θεοτόκος ἐνδόξως προκαθημένη ἐν τοῖς ἀστερόεσι θρόνοις ὡς ἀστὴρ φαινὸς ὑπερέλαμπει, μετ' ἀφοσιώσεως, μετὰ περισκευμένης ἐρεῦνης ἀνακαλυπτομένη καὶ ἔως ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἀναγιγνώσκομεν, ὅτι αὕτη ὡς μήτηρ τῆς εὐσπλαχνίας, χάριτος καὶ εὐσεβείας, φίλη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρήγορος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τῶν ὑπὸ βάρους τῶν ἁμαρτημάτων καταβεβαρημένων, ἐπιμελής καὶ ἄγρυπνος ἱκέτης πρὸς τὸν βασιλέα, ὃν ἐγέννησε μεσιτεύει, ἄξιον . . . ὄφλημα νομίζομεν ὅπως τὰς πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνόματος αὐτῆς καθωσιωμένας ἐκκλησίας εὐχαρίστοις προσφοραῖς ἐπιβραβεύωμεν καὶ δωρήμασιν ἀφέσεως τιμῶνται» (μετάφρ. ἐκ τοῦ λατιν. ἐν «Γρηγορ. Παλαμᾶ» Γ', 439. Ὁ πάπας γράφει ἐκ Φλωρεντίας ὅπου οἱ Βατοπεδινοὶ εἶχον ἀποστείλει εἰς τὴν σύνοδον ἀντιπρόσωπον). Ταῦτα ἀναγιγνώσκων τις θὰ ὑπέθετεν ὅτι ἡ Παναγιολατρεία εἶναι μετοβυζαντινὴ, ὡς ὑπεστηρίχθη. ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἠληθές. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἕμνογραφίᾳ καὶ τοῖς πανηγυρικοῖς λόγοις τῶν πατέρων ἐπιθέτων συνάγεται ὅτι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Νεστορίου ἔπειτα δὲ καὶ δὴ κατὰ τὴν εἰκονομασίαν ἐπέδωκεν, (βλ. C. Chevalier, La mariologie de Saint Jean Damascène ἐν Orient. Christiana analecta 109, Roma 1936 σελ. 262) ἔως οὗ ἐν Ἄθῳ ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα, ὅστις ἔχει αὐτὴν πολιοῦχον ὡς ἔφαλλεν καὶ ὁ Πορφύριος Νικαίας :
**«διὰ τοῦτο καὶ με δίκαιον κῆπον καὶ περιβόλι
 τῆς Παναγίας δέσποινας σὲ ὀνομάζουν ὄλοι.»**

Αἱ μεγαλύτεραι τῶν μονῶν, αὐτὸ τὸ πρωτάτον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν «ἔφορον τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τόπου». Δὲν ἤρχουν εἰς τὸν Ἄγιορείτην μονοχὸν οἱ γνωστοὶ χαιρετισμοί, ἀλλ' αὐτὸς κατασκεύασεν καὶ ἄλλους, ἵνα τὸ

«μητροπάρθενον κλέος» ἔξυμνήση: «**Οἴκοι 24** κατ' ἀλφάβητον εἰς τὴν ἀειπαρθένον θεοτόκον ὑπόθεσιν ἔχοντες τὰ ἀπὸ τῆς συλλήψεως γεννήσεώς τε καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἅπαντα μέχρι τῆς κοιμήσεως εἶτα καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγίων θαυματουργῶν εἰκόνων τῶν εὐρισκομένων ἐντές τῶν μονῶν τοῦ ἁγίου "Ορους "Αθω» (Κῶδ. Ἰωασαφαίων 53, φ. 107—121 ποίημα Νήφωνος Ἀγιορείτου). Ἐν τῇ τῆς ἐρημίας οὗτος εὐρισκόμενος μονῶσει, ἔστερημένος πάσης ἀνθρωπίνης βοήθειας συχνὰ περιπίπτει εἰς μελαγχολίαν καὶ πολλάκις ἔνεκα πολυποικίλων πειρασμῶν εἰς ἀπόγνωσιν. Τότε πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδος καταφεύγει εἰς τὴν Θεοτόκον, τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν παρηγορίαν, ψάλλει τοὺς γνωστοὺς ὕμνους καὶ συντάσσει νέους. Ὁ Ἀκάθιστος ὁλόκληρος ἀναπαρίσταται ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τῶν μονῶν, καὶ ὅπου καὶ ἀνστραφῆ τις ἀντικρῦζει τὴν Θεοτόκον, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὸς σφραγίδας (ἢ μεγάλη π.χ. σφραγὶς τῆς Ἀγιορειτικῆς πολιτείας ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τὴν Πλατυτέραν).

Ἡ πρὸς τὴν θεομήτορα εὐλόβεια καὶ ἡ Παναγιολατρεία καταλαμβάνει ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει μέγα μέρος τῆς νυχθημερῶν προσευχῆς καὶ ἀκολουθίας «καὶ ἔστιν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος ἐν ἅπασιν οἶονεὶ κεφάλαιον καὶ σφραγὶς τῶν ὕμνων» λέγει Μάρκος ὁ Εὐγενικός ἐν Συμμεῶν Θεσσαλονίκης, ἔκδ. Ἰασιῦ 1883, δ. 383. Εἶναι τοῦτο ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῆς Ἀγιορειτικῆς ἀσκήσεως. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀσκηταῖς τῆς Αἰγύπτου π.χ. σπανία εἶναι ἡ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐπίκλησις, καὶ σπανιώταται αἱ ἐμφανίσεις (βλ. Εὐεργετηνὸν Β', σ. 148β), ἐλάχιστοι δὲ μέχρι τῆς εἰκονομαχίας οἱ πρὸς αὐτὴν ὕμνοι. Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἀσκητικῆς ταύτης παραδόσεως ἤρχισεν ἡ διηνεκῆς αὐτῶν ἐπισώρευσις καὶ κινδυνεύει διὰ τῶν συχνῶν ἐπικλήσεων καὶ τῶν διαφόρων παρακλητικῶν κανόνων, τῶν οἴκων καὶ θεοτοκίων καὶ τῶν μυριωνύμων ἄλλων ποιημάτων νὰ μετατοπισθῆ τὸ κέντρον τῆς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Δὲν ἀγνοῶ τὸ «πολλὰ ἰσχύει δέησις μητρός πρὸς εὐμένειαν δεσπότου» καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἦν ἐν περιωπῇ ἡ γυναικολατρεία (Ἦρα, Ἀθηνᾶ κτλ.) καὶ ὅτι ἡ μητρικὴ στοργὴ εἶναι ἔξαιρετικὴ καὶ ἡ υἱκὴ ἐπομένως τοιαύτη δέον νὰ ἦ καὶ δὴ πρὸς τὴν μητροπάρθενον καὶ αἰτίαν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Καὶ τὶς δύναται νὰ μὴ διακηρῦξῃ τὰ μεγαλεῖα τῶν θαυμάτων αὐτῆς καὶ τῆς μεγάλης πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ θεὸν παρησίας, ὃν διηνεκῶς ἐκλιπαρεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; ἄλλ' ἡ χρῆσις δὲν πρέπει νὰ ἀποβῆ εἰς κατάχρησιν, ἢ μᾶλλον δὲν πρέπει' ἀνατρέπη τὰς βάσεις τῆς θρησκείας καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δόγματος. Τοῦτο τείνει νὰ πιστεύσῃ τις, ὅταν βλέπῃ εἰς μὲν πᾶσαν «τῆς παναγίας ἀχράντου» νὰ σταυροκοπῆται ὁ μοναχός, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ «Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν παραθώμεθι» «καὶ τοῦτο ἔδει ποιεῖν κακεῖνο μὴ ἀφιέναι» ὅπερ τὸ σπουδαιότερον. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας συνετάχθη ὑπὸ Ρώσσου προσκυνητοῦ καὶ βιβλίον ὣωσιστὶ τὸ α' ἐκδοθὲν καὶ εἶτα ἑλληνιστὶ δις ὑπὸ τὸν περίεργον τίτλον «Ἀνωτέρα ἐπισκίσις ἐπὶ τοῦ "Αθω» ἧτοι διηγήσεις περὶ τῶν

ἀγίων καὶ θαυματουργῶν καὶ ἐν Ἐθῶ δοξασθεισῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων ἀγίων, ὑπὸ Κ. Π. Παρασκευοπούλου (ἐκδότου τῆς β' ἐκδόσεως) Ἀθῆναι 1899. Λέγει δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν τοῖς Προλεγομένοις: «Ἡ ἱστορία τοῦ Ἐθῶ ὑπάρχει ὡσπερ τις χρονογραφία τῆς μετὰ θανάτου ἐπιγείου βιοτῆς τῆς Ἀειπαρθένου. Εἰς πᾶν βῆμα καὶ εἰς πᾶσαν Μονὴν ὑπάρχει θαυματουργὸς εἰκὼν αὐτῆς καὶ προφορικὴ ἢ καὶ ἔγγραφός τις παράδοσις περὶ τῆς ὁρατῆς προστασίας αὐτῆς». (σ. 7). Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσχολήθη διὰ μακρῶν ὁ Οὐσπένσκη, ἀποδείξας τὸ ἀνιστόρητον τῆς διηγήσεως ταύτης («Χριστ. Ἀνατολή, Ἐθῶ», Κίεβον 1877, σ. 21—26), ἤτοι περὶ τῆς εἰς τὰ Πάτρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἀπαντωμένης τὸ πρῶτον, ὅτι ἡ Θεοτόκος ἦλθε σωματικῶς εἰς Ἐθῶ. Ἐν κώδ. Διονυσίου 132, φ 380α. («Ἀνάμνησις μερικὴ περὶ τοῦ Ἐθῶ Ὁρους, τὰ λεγόμενα Πάτρια») νεωτέρα χεὶρ ἔγραψε τάδε: «Περὶ τῆς Θεοτόκου εἰς Ἐθῶ! Ὡ τῆς ληρώδους καὶ βλασφημίου γλωσσαλγίας τῶν αἰρετικῶν ταῦτα γὰρ οὐκ εἰσὶν ἔπαινοι τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ μάλιστα βλασφημία· ἡ γὰρ Θεοτόκος οὐκ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθ' ὃν καιρὸν ἐν τῷ σταυρῷ παρέδωκεν αὐτῇ τὸν Ἰωάννην τὸν θεολόγον ὁ υἱὸς αὐτῆς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, φύλαξ γενέσθαι αὐτῆς, οὐκ ἐχωρίσθη ὁ Ἰωάννης ἐξ αὐτῆς μέχρι τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, καθῶσπερ δηλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί, λῆρος ταῦτα καὶ παρατροπὴ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας καὶ ὁ δόξ ἐπ' αὐτὰ βεβαίωσιν καὶ πίστιν ἐπικατάρατος». Ἄλλ' ἡ πίστις καὶ εὐλάβεια τοῦ λαοῦ μένει ἀκλόνητος. Πέριξ τοῦ λυτρωτοῦ, ἰδεώδους τύπου τῆς αὐτοθυσίας, ἐκτυλίσσειται ἐν τῷ κυανῷ τῆς συνειδήσεως οὐρανῷ ἢ φωτοβόλος ἄλυσις τῶν ἀσκητικῶν ἀρετῶν, ἢ παρθενικὴ ἀγνότης, ὁ ἠρωϊσμός τῶν μαρτύρων. Ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν θά ἦτο πλήρης, ἐὰν μὴ συμμετεῖχεν αὐτῆς καὶ ἡ γυνή. Ἀποκλεισθεῖσα τῆς Τριάδος ὑπὸ τῆς ἀκάμπτου μονοθεϊστικῆς ὀρθοδοξίας κατέφυγεν εἰς τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν παράδοσιν. Ὁ Σωτὴρ γεννᾶται ἐκ Παρθένου, τοῦτέστι τῆς ἀγνόητος τῆς ψυχῆς, ἣτις τίκει τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας. Ἡ λαϊκὴ συνείδησις ἔθηκε τὴν Παρθένον ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, πάντοτε πλησιέστατα πρὸς τὸν υἱὸν τῆς καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι αὕτη ὁ κατὰ προτίμησιν τύπος τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ὁ ἱστορικὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Κων. Παπαρηγόπουλος περὶ τῆς ἀποθεώσεως Παρθένου τῆς Θεοτόκου ἱκανὰ γράφει καὶ μετὰ βαθυνοίας (βλ. Ἐπιλογ. εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ σ. 169 ἔ) καὶ Louis Ménard, Symbolique des religions (Annales du Musée Guimet, τόμ. XXXIV 1896 σ. 181, Paris.

7. **Πρώτη μοναχῶν ἐγκατάστασις πλησίον τοῦ Ἁγίου Ὁρους.** Ὁ Ῥώσος βυζαντινολόγος Πορφύριος Οὐσπένσκης ὑπεστήριξεν ἄλλοτε ὅτι καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον ὑπῆρχον μοναὶ ἐν Ἐθῶ. Τότε,

λέγει, ἐπέδραμον ἐκεῖ ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων μετὰ τὴν γενικὴν τῶν Σλαύων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας εἰσβολὴν καὶ οἱ Βλάχοι, Ῥυγγῖνοι καὶ Σαγουδάτοι, οὓς ἐξεχριστιάνισαν οἱ μοναχοί· τοὺς δὲ Σλάβους μετόκισε Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος εἰς Πελοπόννησον ἐκ τοῦ Ἄθω (καὶ εἶναι οἱ Τσακωνες), ὅστις ἐφεξῆς ἀφέθη ἐλεύθερος τοῖς μοναχοῖς. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ Φαλμεράγερ (βλ. Φρεαρίτην ἐν Πανδώρα ΙΕ' 194, καὶ Fallm Fragmente aus dem Oriente ἔκδ. 1913, σ, 60). ἀλλὰ ταῦτα ἐγράφησαν μόνον, ἵνα κατακυρώσωσι τὰ τῶν Σλάβων ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους δικαιώματα ὡς προϊστορικά, ἐπ' οὐδεμιᾶς δὲ ἱστορικῆς βάσεως στηρίζονται. «Ἄν ποτε ὑπῆρχον, γράφει ὁ Θεοδώρητος, μοναστήρια καὶ ἡρημώθησαν ὑπὸ τῶν θαλασσοληστῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἔπειτα ἦλθον οἱ ἐρημίται καὶ ἡσυχασταὶ οὐ δηλοῦνται ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ, εἰμὴ ἐν . . . βιβλίῳ εἰς ὕψος ἄτεχνόν τινος Σέρβου δρᾶμα τὰ ὀκτὼ μέρη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διακρίνοντος· διότι γράφει καὶ λέξεις σλαβικὰς ἐν τισιν ὑποθέσεσιν ἐκεῖσε ἐν τῷ βιβλίῳ, ὃ εἶδον εἰς τὴν Λαύραν . . . Ἐπειτα πῶς ἐν τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων ἐπισήμοις χρυσοβούλλοις καὶ γράμμασιν, ἔνθα ὀνομάζονται οἱ πρὸ αὐτῶν ἰδρυταί, δὲν γίνεται λόγος;» (Οὐσπένσκησ σ. 302). Δὲν γνωρίζω πόθεν εἶναι εἰλημμένα τὰ ἐξῆς: «Τὸ νῦν Ἁγιον λεγόμενον Ὄρος Ἀἴγιον ἐκαλεῖτο καὶ Ἄθως. Ὄκουν δὲ ἐκεῖ Ἰῶνες πρῶτον. ἀξιῶσει δὲ τοῦ λογιωτάτου καὶ σοφωτάτου ἀνδρὸς Ἀθανασίου τοῦ χρηματίσαντος ἐξάρχου τῶν φροντιστηρίων ἐν Βυζαντίῳ ὤρισεν ὁ Βασιλεὺς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ μετωκίσθησαν μὲν οἱ τότε ἐκεῖ πάντες ἀντικρὺ Ναυπλίου ἐν Τζακωνιᾷ μέσον Ναυπλίου καὶ Μονεμβασίας· κατώκησε δὲ τοὺς τόπους ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἔκτισε τὴν σεβασμίαν τῆς Λαύρας Μονήν, τὸ Πρωτάτον καὶ ἄλλα μοναστήρια καὶ ὡς νῦν εἴκοσι τέσσαρα. Πρῶτος οὖν οἰκιστὴς καὶ κτήτωρ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ὃ ἐν τῷ Ἄθῳ λεγόμενος ἐγένετο, οὗ τὸν βίον καὶ τὴν θαυμασίαν πολιτείαν ἀληθῶς πολλοὶ τῶν τότε ἐξεπλάγησαν» σ. 46. Θεοδ. Ζυγομαλάς ἐν Προσκυνητηρίῳ Ἁγ. Τόπων. Ὁπωσδήποτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μοναχικῶν τῆς Ἀνατολῆς κέντρων καὶ τὴν ἐν ΚΠόλει διάλυσιν τῶν μονῶν ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων δέον νὰ παραδεχθῶμεν ἐγκατάστασιν μοναχῶν ἐν Ἄθῳ. «Ἐτυχε δὲ τῶν πλησίον μοναχῶν παραβαλεῖν τινὰς τῷ ἁγ. καὶ γὰρ πάμπολλα ἦν τότε τὰ ἐκείνοις τοῖς ὄρεσι μοναστήρια, ὅπερ ὁ τύραννος (Λέων ὁ Ἰσαυρός) τοῦτο μὲν περὶ τὴν κυνηγίαν αὐτὸν ἐπτοῆσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τὸ μυζάττεσθαι κομιδῇ τὸ τῶν μοναχῶν ἔνδυμα, τέλος ἐκ μέσου πεποίηκεν». (Ἀνθολογία ἐκ τῆς βιογραφίας Στεφάνου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ βουνῷ τοῦ Αὐξεντίου, ὑπὸ Μ. Γεδεῶν «Παράρτ. τοῦ ΚΔ'—ΚΓ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου» σ. 77). Ἄλλος τρόπος διαλύσεως τῶν μονῶν ἦτο ἡ παραχώρησις αὐτῶν εἰς τοὺς λαϊκοὺς. Ἡ μονὴ τοῦ Βάσσου διὰ σιγίλλιον τοῦ Πατρ. Ματθαίου παραδίδεται τῷ 1400 εἰς τὸν εὐνοῦχον Ἰωάννην

Καλλικρινήτην «ὡς ἂν κατέχη αὐτὴν ἐφ' ὄρω πύκσης τῆς ἰδίας ζωῆς» καὶ φρονιζῆ καὶ ἀναδείξῃ αὐτῶν «ἐξεχόμενος πάντοθεν τῶν θείων διατυπώσεων τῶν ἐπὶ τῇ μοναχικῇ ἀκριβείᾳ καὶ καταστάσει» (Acta Patr. II, σ. 389). Μόνη ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ἡ τοῦ Θεοδώρητου μαρτυρία, ὅστις γράφει : «Ὅτε δὲ ἡ καταδρομὴ τῶν βαρβάρων κατερῆμωσε τὰ τῆς Ἀνατολῆς τῶν μοναχῶν καταγῶγια καὶ τοὺς μοναχοὺς κατεδίωξε, τότε ἄρχισε τὸ ὄρος Ἄθω κατοικεῖσθαι μᾶλλον καὶ ἐγείρειν μονὰς διαφόρους ὡς ἀπὸ γραμμῆς εἰς κέντρον τοὺς μοναχοὺς ἐν αὐτῷ συνάγεσθαι» (Ἀθωνιάς, κῶδ. ἁγίου Παντελεήμονος 282, φ. 65α). Πλεῖσται θαυματοργοὶ εἰκόνες ὡς καὶ ἄλλα τιμαλῶσθαι κειμήλια (τὰ νινία καὶ ὁ καθρέπτης τῆς Θεοδώρας), ἐξεσφαλίσθησαν ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς εἰκονομοχίας.

Ἄλλ' ἔχομεν τὸ πάλαι ἐν Ἄθῳ καὶ μονὴν κατὰ τὸ ἰδιόρρυθμον σύστημα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα διοικουμένην, τὴν τοῦ Πύργου ἢ Πύργου τοῦ Βασιλείου παλαιότατα τιμαμένην ἐπ' ὄνοματι τῆς θείας Μεταμορφώσεως. (Μονὴ τοῦ Πύργου ἢ τῶν Πυργίων τῇ ὑποδείξει τοῦ ἁγίου Σάβα ἰδρύθη εἰς τὸν Ἰορδάνην μετὰ τὴν νέαν Λαύραν, περὶ ἧς λιανεὺφῆμως γράφει ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ἀλλὰ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν· βλ. Κοικυλίδου «Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν» σ. 192). Φαίνεται ὅτι οἱ τῆς Παλαιστίνης μετανάσται ἴδρυσαν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην Μονήν, ἣτις ἔπειτα ἐχρησίμευεν ὡς νεωρεῖον τῆς τοῦ Χελανδαρίου. Οὕτως ἐξηγεῖται οὐ μόνον ἡ ὀνομασία «τοῦ Πύργου» ἀφοῦ αἱ μοναὶ ἔχουσι πύργους καὶ δὲν ὀνομάσθησαν Πυργία, ἀλλὰ καὶ ὁ παλαιὸς αὐτῶν ὀργανισμὸς. Ὡς γνωστόν, ἐν Παλαιστίνῃ ὁ μὲν Εὐθύμιος καὶ Θεοδόσιος ἴδρουν κοινόβια, ὁ δὲ Σάβας τὰς λαύρας, προσπαθῶν νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ἐρημίτας καὶ ἀναχωρητάς. Αὐταὶ λοιπὸν κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἦσαν εἰμὴ κέντρα ἀναχωρητῶν, οἵτινες ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ὄσιον πρόσηρχοντο εἰς ὑποταγὴν. Οὗτος ἔκτιζε τότε κελία εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτως ἠϋρύνετο ὁ κύκλος, ὥστε λαύρα νὰ σημαίνῃ τὸν εὐρὺν χῶρον, τὰς ἰδιορρυθμοὺς μεγάλας μονὰς· τὰ δὲ κοινόβια ὁ Σάβας εἶχεν ὡς προπαιδευτήρια τῶν λαυρῶν : «Πολλῶν δὲ πολλαχόθεν, λέγει ὁ βιογράφος, ἐκεῖ συρρέοντων καὶ μάλιστα ὅσοι κόσμου καὶ τῶν κόσμου πάντων ἀποχωρήσαντες τὰς ἐν ὄρει διατριβὰς εἴλοντο, τὰ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ποιίμνης ἠϋξάνετο ταχέως. . . ἔγνω καὶ μεγίστην ἐκεῖ συστήσθαι λαύραν . . . ἦν ἐπιφανεστάτην ἀπασῶν καὶ μεγίστην ἢ τε ἀρετῇ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ κατοικούντων ἐν ὀλίγῳ εἰργάσατο. . .». Πλησίον δὲ τῆς Λαύρας ἴδρυσεν καὶ τὸ κοινόβιον «εἰς διατριβὴν τοῖς ἄρτι τοῦ κόσμου μεταφοιτῶσιν εἰς αὐτὸ, ἵνα τὸ ψαλτήριον μάθωσι καὶ τὴν ἄλλην διδασχῶσι τῶν μοναχῶν πολιτείαν» (ἔκδ. Κοικυλίδου σ. 17, 15 καὶ 30). Τοιοῦτον σύστημα εἶχεν ἐφαρμοῖσαι καὶ ὁ ἅγιος Γεράσιμος (Αἱ παρὰ τὸν Ἰορδάνην Λαῦραι Καταμόνας καὶ ἁγίου

Γερασίου σ. 2—3). Παρεμφερές βλέπομεν καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Πύργου, ἣτις περὶ τὸ 1288 ἐπιδικάζεται τῇ τοῦ Χελανδαρίου ὡς πλέον πλησιάζουσα αὐτῇ (Actes de Chilandar' σ. 26, 37). Ἄλλ' ἡ μονὴ ἀνατρέψασα τὸ ἀρχαῖον καθεστῶς διώριξε πνευματικὸν ὡς κυβερνήτην τῆς ἀδελφότητος ὀνομαζόμενον σερβιστὶ **μπαστᾶν**, ἀναφέρεται δὲ «ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς **μπαστᾶς τοῦ Πύργου κὺρ Μακάριος**» ὡς κριτῆς τῷ 1369 εἰς διαφορὰν τῶν Ζωγραφετῶν πρὸς τοὺς Ἱερισσιώτας (Actes de Zographou σ. 98). Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ Χελανδαρίου ὑφίστατο πάντοτε ὅθεν τῷ 1338 ἐνήγαγον οἱ «Βασιλειοπυργῖται» τοὺς Χελανδαρινοὺς πρὸ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου τοῦ μητροπολίτου Σερρών τὰ δίκαια ἔχοντες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἔλεγον: «ἡμεῖς, ὦ παναγιώτατε δέσποτα... ἔσχομεν τὸ ἡμῶν μοναστήριον, τὸν τοῦ Βασιλείου Πύργον ὀνομαζόμενον ἄνωθεν τε καὶ ἀπ' ἀρχῆς ιδιόρρυθμον, μόνον ἀπὸ τοῦ Χιλανδαρίου **μπαστᾶν** ἐκλεγόμενον, πάντας δὲ διακονητὰς καὶ οἰκονόμους ἰδίους ἑαυτῶν τιθέντες τε καὶ ποιούμενοι εἰς τὰ ἡμέτερα κτήματα. καὶ διηγόμεν μέχρι καιροῦ οὕτως, καὶ διάγοντες καὶ οἰκονομεῦντες τὰ ἡμῶν, καθὼς ἡμῖν ἀρεστὸν ἦν» (Actes de Chil. σ. 336, 50). Κατὰ ταῦτα παρὰ τὴν κοινοβιακὴν μονὴν τοῦ Χελανδαρίου ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἡ ιδιόρρυθμος τοῦ Πύργου, λαμβάνουσα μόνον τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν ἐκ τῆς εἰρημένης μονῆς, ὅστις εἶχε τὴν θέσιν τοῦ οἰκονόμου εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου Σάβα (βλ. Ἰω. Μόσχον σ. 3). Ἐν τῇ τοῦ Χελανδαρίου μονῇ ὑπάρχει καὶ ἡ εἰκὼν τῆς **Τριχερούσης**. Αὕτη κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι ἡ Θεοτόκος, ἣτις ἐθεράπευε τὴν ὑπὸ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος τμηθεῖσαν χεῖρα τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ προσεκομίσθη ἐνταῦθα ἐξ Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Χελανδαρινοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ βίῳ τούτου οὐδὲν περὶ τῆς εἰκόνης λέγεται. Πιθανώτερον ἄρα ὅτι αὕτη μετὰ τῶν τιμίων δώρων τῶν μάγων, «**τῆς ἀκαταφλέκτου βάπτου**» καὶ τῆς κάρας τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἀποκειμένων ἐν τοῖς κειμηλίοις τῆς μονῆς μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν προσφύγων μοναχῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πύργου, ὅθεν ἔπειτα περιῆλθον εἰς τὴν τοῦ Χελανδαρίου. Ἐπίσης εἰς τὸ παρὰ τὰς Καρυὰς Χελανδαρινὸν κελλίον Πατερίτσα σφύζεται ἡ βακτηρία τοῦ ἁγίου Σάβα Ἱεροσολυμίτου μετ' ἐπιγραφῆς «**Ἡ ἀπὸ ἀμπανόζι πατερίτσα τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ ἡγιασμένου ἀφιερωμένη ὑπὸ τοῦ κτήτερος ἁγίου Σάβα εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν**». Μοναὶ ἐν Ἄθῳ προϋπάρχουσαι ἐν Παλαιστίνῃ εἶναι αἱ ἑξῆς: Λαύρα, Ἀλυπίου, Ἀντωνίου, Ἀριστοβούλου, Ἀρμείου, Ἀρτζιγιάννη, προφήτου Δανιήλ, Δωροθέου, Εὐθυμίου, Ἐφραΐμ, προφήτου Ἡλιοῦ, Θεοδοσίου, Ἰσιδώρου, Ἰωνᾶ, Ἐρηροποτάμου, Ὀνουφρίου, Ποιμένος, Πύργου, Σάβα, Σίμωνος, Σισώη, Χάλδου, Χανᾶ, Χορίτωνος ὡς καὶ ἡ σκῆπη τῆς Ἁγίας Ἄννης. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ρωσικοῦ σφύζεται ἡ Ἱεροσολυμίτισσα (βλ. Διήγησις περὶ τῆς εἰκόνης τῆς θεοτόκου Ἱεροσολυμιτίσσης, εὐρισκομένης ἐν τῷ Ρωσικῷ μοναστηρίῳ τοῦ

LA CROIX.

ἀγίου Παντελεήμονος, Μόσχα 1890, ἔκδ. β' Ρωσιστί). Περὶ δὲ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων εἰς Παλαιστίνην καὶ τῶν καταδιώξεων τῶν μοναχῶν ὑπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν εἰκονομάχων βλ. Δοσιθ. Δωδεκάβιβλον σ. 534, 629, 631.

Παρὰ πάντα ταῦτα οὐδόλως δύναται τις ἐγκύρως νὰ ὑποστηρίξη τὴν πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπαρξίν ὀργανωμένων σκηνώσεων μοναστῶν ἐν Ἐθῶ, διότι οὐδαμοῦ γίνεται μνεία. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξόριστος ὦν ἀπευθύνει ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους μοναχοὺς καὶ ἡγουμένους καὶ μέχρι τῆς Παλαιστίνης, δὲν θὰ ἔγραφε λοιπὸν καὶ πρὸς τοὺς ἐκεῖ πλησίον Ἁγιορείτας; Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐπὶ τοῦ πανταχῆθεν προσβαλλομένου ἀπὸ θαλάσσης Ἐθῶνος μοναί, ἀφοῦ τὸ Αἰγαῖον ἐληίετο ἀγρίως ὑπὸ τῶν πειρατῶν; Ἐπὶ Θεοφίλου (830) ὁ αὐτοκρατορικός στόλος καταναυμαχηθεὶς παρὰ τὴν Θάσον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν «ἄρδην ἅπας ἀπώλετο» (Θεοφ. συνεχισταὶ III, σ. 137). Ἐν τούτοις ἐν τῇ συνόδῳ τῆς τῶν εἰκόνων ἀναστηλώσεως τῇ 842 ἀναφέρονται πρώτην ἤδη φορὰν καὶ Ἐθῶνιται: «Κατὰ τὴν διωρισμένην ἡμέραν τῆς αὐτῶν (τῶν ἐπισκόπων) συνελεύσεως, καθ' ἣν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τὴν ἑαυτῆς εὐπρέπειαν ἀμφεβάλλετο, κατίσιν ἐκ τοῦ περιωνύμου ὄρους Ὀλύμπου, Ἐθῶ τε καὶ τῆς Ἰδης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ Κυμινᾶν συμπληρώματος θεοφόροι ἄνδρες περιφανῶς τὴν ὀρθοδοξίαν κηρύττοντες, βασιλικαῖς τε διαμοιβαῖς καὶ σεβασμίαις αἰσίως ἰκανωθέντες πρὸς τὰς ἰδίας σκηνὰς ὑπεχώρησαν». (Γενέσιος σ. 82, Βόνν.) Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τὸ πρῶτον ἰδρύθησαν μοναί περὶ τὸν λεγόμενον ἰσθμὸν τοῦ Ξέρξου. Ἐν ἀρχαιοτάτοις τοῦ Πρώτου ἐγγράφοις πολλῶν ἐνταῦθα μονῶν ἀνευρίσκομεν ὀνόματα ἀκμαζουσῶν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἦτοι τῆς ἀγίας Χριστίνης, Μουστάκωνος, Καρδιογνώστου, ἀγίου Φιλίππου, Ἀθανασίου, Λουκά, καὶ τῆς λεγομένης «Γερόντων καθέδρα» πέραν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, Παύλου, Ἀποστόλου, ἀγίου Νικηφόρου, καὶ ἔτι περαιτέρω τοῦ Γουμάτου καὶ Ὀρθογομίτου, Ἀποκενταύρων, Σπηλαιώτου, Ὀρφανοῦ. Πλησιέστερον δὲ πρὸς τὰς μονὰς Χιλιανδαρίου καὶ Ἐσφιγμένου, τοῦ Βοροσκόπου, Καλίτζα, Ἀγιασμαῖτη, Θεοδοσίου, Λοζίκη, ἀγίου Φιλίππου, Κάλυκος, Μηνίτζη, ἢ Παπαρνίκια, ἀγίου Ἀνδρέα, Ζυγοῦ, Κολοβοῦ, Ρουβάδων (Παναγία καὶ ἅγιος Νικόλαος), Σκορπίου, Στεφανίτζη, ἀγίου Εὐθυμίου, Χρωμαϊτίσσης, ἀγίου Βασιλείου, Μονοξυλίτου, Καλαφάτου, Ὀτιβίτου, Σκαιθρία, πρεσβυτέρου τοῦ Δρόμου, Ἐσπαστῶν κ. ἄ. Πᾶσαι αὗται αἱ μοναί, ὧν νῦν μόνον τοπωνυμῖαι παρεφθαρμέναι σώζονται, ἔκειντο πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὰ ἐπιπεδώτερα τῆς χερσονήσου μέρη. Πρὸς τὰ μέσα οὐδεὶς ἐτόλμα εἰσεῖν νὰ προχωρήσῃ, εἰμὴ δραπέται τινὲς ἀσκηταὶ πλήρεις αὐταπαρνήσεως ἀψηφοῦντες τὸν ἐκ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων κίνδυνον. «Δῆλον ὅτι ἔρημοι ἦσαν οἱ τόποι πρὸ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ ἀπὸ τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων, καὶ ὅτι ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τότε καὶ τὸ ὄρος ἤρξατο· πάλιν οἱ-

κεισθαι ἀπὸ μοναχοῦς». (Φιλοθ. χειρογρ. παρ' Οὐσπένσκη σ. 319). Ἡ ἀκμὴ αὐτῆ τοῦ μοναστικοῦ περὶ τὸν Ἄθω βίου, καὶ αἱ ἀθρόως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἰδρυθεῖσαι μοναὶ δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως, εἰμὴ ὅτι οἱ ἰδρυταὶ προήρχοντο ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν διαλελυμένων μονῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τούτους ἐφοδιάσαντες οἱ αὐτοκράτορες διὰ γενναίας χρηματικῆς συνδρομῆς ἀπέστειλαν εἰς τὸν Ἄθω, ἀκατοίκητον τότε ὄντα. Καὶ ὄντως οὐδεὶς ἄλλος προσφύεστερος τόπος τῆς δασώδους καὶ περικαλλοῦς ταύτης χερσονήσου ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη διὰ τε ἡσυχίαν καὶ τὰς πρὸς Θεὸν ἀναβάσεις. Στοιχεῖα παλαιστινιακὰ οὐκ ὀλίγα συναντῶμεν ἐν Ἄθω, οἷον τοπωνυμίας: Σαμάρεια, Καρμήλιον, Νέα Βηθλεὲμ κτλ. κειμήλεια, οἷον ἡ Τριχεροῦσα εἰκὼν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἡ πατερίτσα τοῦ ἀγίου Σάβα κτλ. ὡς καὶ τὸ τυπικὸν αὐτοῦ, οὔτινος δὲν ἠδυνήθη νὰ κοτιοχύσῃ τὸ γνησίως ἔπειτα κατὰ τὸ ἀγιορειτικὸν συντοχθὲν σύστημα τοῦ Λαυριώτου ἀγίου Ἀθανασίου. Ἰδοὺ καὶ ἐν ἀκαταμάχητον παράδειγμα. Ἡ πρώτη μονή, ἣν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἀπιβιβαζόμενος εἰς ἅγιον Ὄρος εἶναι ἡ τοῦ Ξηροποτάμου, ἣν ἀνήγειρε, λέγουσι, Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Λαύρας, ὅπως καὶ «**δομήτωρ τῆς τοῦ χειμάρρου μονῆς**» ἔπειτα ἐκλήθη. Ἀλλὰ μάτην θ' ἀναζητήσῃ τις νὰ εὔρῃ ἐνταῦθα Ξηροπόταμον ἢ χεῖμαρρον (καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν τοῦ ἀγίου Παύλου) Ὑπάρχει τοῦναντίον λάκκος βαθύς, ὅστις μεθ' ὄρμῆς κατοβιβάζει χεῖμῶνός τε καὶ θέρους τὸ διαυγὲς ὕδωρ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ μονή ἐν ἀρχαίοις ἐγγράφοις λέγεται «μονὴ τοῦ ἀγίου Νικηφόρου τοῦ Ξηροποτάμου» τοιαύτην μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου εὐρίσκομεν εἰς Παλαιστίνην ἐν Βηθλεὲμ (Migne EP 87,3053). Εἰς τὴν ἑτέραν τῶν μονῶν τοῦ ἀγίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ, ὑπάρχουσι καὶ τὰ τίμια τῶν μάγων δῶρα. Κατὰ τὴν παράδοσιν οὐδαμὸθεν βεβαιουμένην ταῦτα ἀφιέρωσεν ἡ Σουλτάνα Μάρω. Δὲν εἶναι ὀρθότερον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ταῦτα μετήνεγκον οἱ πρόσφυγες τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τῆς Παλαιστίνης; Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ Ἄθω παρὰ Βιγλαν πάλαι διακειμένη περιβόητος μονὴ τοῦ Κολοβουῦ Ἰωάννου, εἶχε τὴν προέλευσιν ἐκ Παλαιστίνης ἢ Αἰγύπτου. Εἶναι γνωριμώτατος ἐκ τοῦ Εὐεργετινοῦ ὁ Ἰω. Κολοβός, ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου τοῦ μεγάλου Παΐσιου, σφῆζομένου ἐν δυσὶ κώδιξι τῆς Λαύρας Σ. 98, φ. 135α—174 Σ. 104, φ. 159α—203. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἡ ἀσκητικὴ διοργάνωσις καὶ διοίκησις τοῦ τόπου.

8. Ἡ πρώτη ἐγκυτάστασις τῶν ἀσκητῶν ἐντὸς τοῦ Ἄθω καὶ τὸ σύστημα τοῦ βίου καὶ τῆς διοικήσεως. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἰσθμῷ τὰ εἰρημμένα μοναστήρια ἠνώθησαν εἰς κοινοπραγίαν καὶ εἶχον τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, τὸ κέντρον τῶν κοινῶν σὺνάξεων. Ἀλλ' οἱ πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους προχωρήσαντες καὶ μονίμως κατασκηνώσαντες διεμόρφωσαν ἴδιον τύπον κοινοῦ τὸ Πρωτάτον καὶ διεστάλησαν οὕτω ἀπὸ τῶν μοναστηριακῶν. Εἴπωμεν πρῶτον τί ἐστὶ

Ἡ Καθέδρα τῶν γερόντων. Οἱ τὰ μνημεῖα τῆς ἀγιορειτικῆς ἱστορίας ἀναγράφαντες ὀρίζουσιν ὅτι αὕτη ἦτο πλησίον τῆς Ἱερισσοῦ εἰς τὸ ἄλλοτε Ἰβηρικὸν μετόχιον Πυργούδια. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μετόχιον πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ συνδιάσκεψιν ἅμα, τῶν ἐξερχομένων τοῦ Ὄρους ἀσκητῶν. Ἡσύχαζον δὲ τότε οἱ ἀσκηταὶ περὶ τὸν Ζυγὸν εἰς τὰ θερμότερα τοῦ Ὄρους μέρη, καὶ ἐλάμβανον καὶ τινα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν πλησίων μονῶν. «**Αἰτίαν μὲν τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον ἔσχεν, ὡς λέγει ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, διὰ τὸ πάντη τῶν ἐκεῖσε μοναδικὸν τε καὶ ἀκοινώνητον... ἐπὶ τῷ κοινῇ τῶν θείων τυχεῖν ἀγιασμάτων καὶ ἀλλήλοις ἀλῶν κοινωνῆσαι**» (Πομιαλόβσκη σ. 20). Ὅτε δὲ ἔληξαν αἱ μετὰ Ἱερισσωτῶν καὶ Κολοβιτῶν ἐριδες τῶν ἀθωνιτῶν ἡ καθέδρα τῶν γερόντων ἐπεδικάσθη εἰς τοὺς τελευταίους (882) «**κατέχουσι δὲ οἱ αὐτοὶ μοναχοὶ τοῦ Ἀθωνος καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων, καθὼς καὶ προκατεῖχον αὐτὴν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν χρυσοβούλλων αὐτῶν**». (Διαχωρισμὸς ὄριων παρὰ Σμυρν. σ. 23).

Τὸ Πρωτάτον καὶ ἡ σκήτη τῶν Καρεῶν. Τὰ πρῶτα προνόμια τοῦ ἁγίου Ὄρους. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐγγράφων ὅπερ σώζεται, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω, εἶναι τοῦ Βασιλείου Μακεδόνοιο τὸ ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀθῶν ἀσκητῶν σιγίλλιον (885): «**Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐλομένους καὶ τὰς καταμονὰς καὶ διατριβὰς ἐν τῷ τοῦ Ἀθωνος λεγομένῳ ὄρει ποιησαμένους καὶ τὰς εὐτελεῖς ἐκεῖ σκηναὶς πηξαμένους... καὶ ἀταράχως τὰ τοῦ οἰκείου λογιζομένου διεπιτελεῖν, ἢ θεοσυνέργητος ἡμῶν βασιλεία δίκαιον ἠγήσατο διὰ τοῦδε ἡμῶν τοῦ σιγιλίου τοῦ λοιποῦ ἀθωρύβους καὶ ἀταράχους διάγειν.... καὶ ἐξασφαλιζόμεθα πάντας ἀπὸ τε στρατηγῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου τοῦ δουλείαν καταπιστευομένου, ἔτι καὶ ιδιώτας καὶ χωριάτας καὶ παντὸς ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος, ἵνα μὴ ἐπηρεάσῃ τις τοὺς αὐτοὺς μοναχοὺς...**». Ἐν αὐτῷ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἀναφέρονται οἱ εἰς εὐτελεῖς σκηναὶς κατοικοῦντες ἀσκηταὶ καὶ τὴν οὐράνιον πολιτείαν διάγοντες. Εἰς τούτους δὲ ἀποφασίζει ὁ βασιλεὺς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἀτάραχον καὶ ἀθόρυβον βίον, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἐνοχλήσεως τῶν στρατηγῶν καὶ βασιλικῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ τυχόντος κρατικοῦ ὑπαλλήλου ὡς καὶ τῆς τῶν ἐγγωρίων, «**ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος**». Οἱ ἀσκηταὶ ἐπηρεάζοντο ὑπὸ τῶν Ἱερισσωτῶν βοσκούντων τὰ ποίμνια ἐντὸς τοῦ Ὄρους. Πρώτην ἤδη φορὰν τυγχάνει τοιαύτης αὐτοκρατορικῆς μερίμνης ὁ Ἀθῶς καὶ προορίζεται ἀποκλειστικῶς τοῖς μοναχοῖς ὡς τόπος αὐστηρᾶς ἀσκήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πέριξ τοῦ Ζυγοῦ καὶ μέχρις Ἱερισσοῦ μονὰς, εἰς ἃς ἀπηγορεύθη πᾶσα ἀνάμειξις εἰς τὰ τοῦ Ὄρους. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ τοῦ σιγιλίου Λέοντος τοῦ σοφοῦ (911), δι' οὗ περιωρίσθησαν οἱ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ διεκδικοῦντες διὰ πλαστῶν ἐγγράφων δικαιώματα «**εἰς τὴν ἐνορίαν**

τῆς Ἐρισσοῦ». Τὰ προνόμια ταῦτα ἐπεκύρωσε «τοῖς ἐν τῷ Ἄθωνι ἀσκηταῖς» μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Ῥωμανὸς Α' Λεκαπηνὸς «ἵνα ἢ... ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα ἀπαρενόχλητος διατηρῆται ἀπὸ πάσης ἐπηρείας, ἀγγαρείας καὶ ζημίας... παρά τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντός». Τὰ τρία ταῦτα ἔγγραφα εἶναι αἱ θεμελειώδεις πρῶται βάσεις τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ ἁγίου Ὁρους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετετέθη ἡ καθέδρα εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ ἀπετέλεσε τὸ Πρωτάτον ἢ τὴν Μέσην (=τόπος συνειλέσεως, ὅστις εἴθισται νὰ εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίου ἢ τῆς κοινότητος). Ἐν τῷ τοῦ Λέοντος οἰγιλλίῳ μετὰ τὰς περὶ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ὀλίγῳ ἔνδον τοῦ Ὁρους μονῆς ὡς καὶ τὴν καθέδραν τῶν γερόντων ἐπιφέρεται: «ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου Ὁρους τοῦ Ἄθωνος, Ἀνδρέας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ πρῶτος ἡσυχαστῆς τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου Ὁρους ἐκπροσώπευ πάντων τῶν ἐκεῖσε σχολαζόντων θείων ἀνδρῶν τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν ἐδεήθη...»

Ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχομεν δύο συστήματα ἐν Ἄθῳ τὸ ἀνάμεικτον μοναστηριακὸν καὶ ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἔξω μετὰ τῆς καθέδρας τῶν γερόντων καὶ τὸ ἀκραιφνὲς ἀσκητικὸν πρὸς τὰ ἔνδον, ὅπου ἀρχηγὸς ὁ πρῶτος καὶ τὸ πρωτάτον. Εἶναι ἀναμφίβολον (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα «Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ» τ. α'. σ. 32), ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ πρώτου ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἐν Αἰγυπτῷ ἀσκηταῖς, καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου ἐλέγετο καὶ «πρῶτος πάσης τῆς ἐρήμου Ἱεροσολύμων».

Δὲν ἀφιστάμεθα πολὺ τῆς ἀληθείας ἰσχυριζόμενοι, ὅτι οἱ φυγάδες οὗτοι ἐκ τῶν ἀσκητικῶν καταγωγίων, ὅπου ἔλαμψε τὸ πάλαϊ ἢ εὐσέβεια καὶ ἡ ἁγιότης, μετενεκλιματίσθησαν καὶ ἐν τῷ Ἄθῳ τηροῦντες ἀπαρασαλεύτως τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα συστήματα, ὡς παραδίδει ἡμῖν αὐτὰ ἡ γραφὴς τοῦ ἀπὸ ἐπίσκοπων ὁσίου Νεΐλου (Μίγνη 79, 613—21): «Ὀλίγους δὲ τόπους τῆς ἐρημίας οἱ τὸν μοναχικὸν βίον μετερχόμενοι ἐπιλεξάμενοι, ἔνθα τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος ἔστιν ὅπως οὖν πλησῆαι τῆ τοῦ ὕδατος εὐπορίᾳ, οἱ μὲν καλύβας πηξάμενοι οἱ δὲ σπηλαίοις καὶ ἄντροις διαζῶσιν ἐμβιστεύοντες ὀλίγοι μὲν τὴν ἐκ πυρῶν εἰδότες τροφήν, τσσαύτης ἐρημίας τὸ ἄγονον ἐπιμελεῖα πρὸς οἴτευ γένεσιν βιάσασθαι δύνανται, σκαλίδι μικρᾷ βραχεῖαν καὶ λυπρὰν ἐργαζόμενοι γῆν, καὶ ὄσσην ἢ πρὸς τὸ ζῆν ἐνδεῶς ἀναγκάζει χρεῖα· οἱ δὲ πολλοὶ λαχάνων ὠμῶν καὶ ἀκροδρύων στοιχοῦσι διαίτη τράπεζαν ἀκαρύκευτον ἀγαπῶντες καὶ ἄτεχνον, μακρὰν χαίρειν εἰπόντες ὄψαρευτῶν καὶ σιτοφθόνων περιεργείαις, ἵνα μὴτε πολὺν καιρὸν σχολάζοντες θεραπείᾳ τῆς ἀναγκαιοτέρας ἀμελῶσι προσεδρίας· ἀλλὰ καθαρῶ τῷ νῷ τὸ θεῖον θρησκευοῦσι ἀπαρταλαίως σαρκῶν κρηπιάλῃ τὸν λογισμὸν οὐ βρούμενοι οὐδὲ ζωμαρίων τὴν τῆς γαστρὸς κολακεύοντες ἡδο-

νήν... Οὐ μόνον γὰρ τῇ ποιότητι τῶν ἰδίων ἀπετάξαντο... ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος πρὸς τὴν ποσότητα τὸ φιλότιμον ἐκτείνουσι τῆς ἐγκρατείας, τοσοῦτον ὅσον μὴ ἀποθανεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ζωοπλάστου... Οὕτω γοῦν οἱ μὲν τῇ Κυριακῇ ἄπτονται τροφῆς.. οἱ δὲ μεσολαβοῦσι τὸν χρένον, δις τῆς ἑβδομάδος παρατιθέμενοι τράπεζαν· οἱ δὲ σιτοῦνται παρὰ μίαν ἡμέραν δεικνύοντες διὰ τῆς ἐνδεχομένης σπουδῆς ὡς ἀγαπῶσι μὲν τὸ ἀπροσδεῆς καὶ ἄσιτον, πείθονται δὲ τοῖς νόμοις τῆς φύσεως καμπτόμενοι μόλις τῇ ἀνάγκῃ τοῦ σώματος... Οἰκοῦσι δὲ οὐ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἱκανῶς εἵργονται τοῖς οἰκήσεσι, διαστήματι εἴκοσι πού καὶ πλείω ἄλλος ἄλλοις σταδίου ἀπέχοντες. Ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ τὰ ἦθη πρὸς τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ παιδαγωγεῖν ἐθέλοντες καὶ τὰς πρὸς τὸ θεῖον ὁμιλίαις ποιεῖσθαι ἀπερισπαστως σπουδάζοντες. Ταῖς δὲ Κυριακαῖς εἰς ἐκκλησίαν μίαν φοιτῶσι συναγόμενοι ἀλλήλοις, δι' ἑβδομάδος συνεσόμενοι συνέρχονται, ἵνα μὴ πάλιν ὁ παντελής χωρισμὸς τῷ χρόνῳ διακόψῃ τῆς ὁμονοίας τὸν σύνδεσμον... οἶδε γὰρ ἡ ἐπιτεταμένη μόνωσις ἀγριαίνει τὸ ἦθος ἀπομανθάνον τῇ μακρᾷ συνηθείᾳ τὸ ἀγελαῖον τῆς ἀγάπης καὶ σύννομον. Κοινωνοῦσι τε οὖν τῶν θεῶν μυστηρίων καὶ ἐστιῶσιν ἀλλήλοις γυμνάσια τῶν καθηκόντων λογίων, καὶ ἀλείφουσιν ἠθικαῖς παραινέσεσιν».

Τὴν περὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν ἀπλότητα τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν διετήρησαν καὶ οἱ ἐν Ἀθῶν ἐπὶ πολὺ, ὡς μαρτυροῦσι πᾶσαι αἱ σύγχρονοι πηγαί, καὶ διὰ τοῦτο προῦκάλεσαν καὶ τὴν καταληκτικὴν τοῦ κόσμου εὐλάβειαν. Μετὰ ἓνα ὁμως αἰῶνα, ὅτε ἰδρῦθῆσαν μεγάλοι μοναὶ καὶ συμμετέσχον καὶ αὐταὶ φυσικῶς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, τὸ Πρωτάτον μετερρρυθμίσθη. Παρὰ τὸν πρῶτον βλέπομεν ὡς συμβούλους «τοὺς κληρικούς», τὸν οἰκονόμον, δικαῖον, ἐκκλησιάρχην καὶ 1 ἢ 2 ἐπιτηρητάς. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν διαρκῆ τοῦ τόπου ἀρχήν, ἐδίκαζον τὰ προσπίπτοντα ζητήματα, διὰ δὲ τὰ σπουδαῖα ἐκάλουν τὰς γενικὰς συνάξεις δις ἢ τρίς τοῦ ἔτους ἐπέβαλλον φόρους, καὶ παρεχώρουν τοὺς ἀδεσπότους τόπους εἰς τοὺς βουλομένους νὰ μονάσωσι καὶ τὰς ἀδείας πρὸς ἔξοδον. Τὸ Πρωτάτον σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ φόβου μὴ διαλυθῇ ὑπὸ τῶν μονῶν ἀπέβη κατὰ τύπους μονή, ὅθεν καὶ «**μεγίστη Λαύρα τῶν Καρεῶν**» καλεῖται, ἔχει περιουσίαν ἰδίαν τὰ «πρωτατινὰ κελλία», ἔχει δασικὴν περιοχὴν, ἀρσανᾶν (ἐπίνειον) μετὰ πύργου, ἀμπελῶνας, ἐπὶ πλεον δὲ εἶχεν ἄλλοτε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ἀγγραφείας, καὶ διετήρει ἀκριβῆ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ πρὸς πρόληψιν ἀδικιῶν. Τὰ δικαιώματα τοῦ Πρωτάτου ὡς καὶ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν ἀλληλεγγύως ὑπεστήριζον πᾶσαι αἱ μοναί. Τῶν Ἰβηρικῶν ζητησάντων νὰ ἰδρῦσωσιν οἰκῆμα εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ Πρωτάτου ἐξεδόθη τῷ 985 ἡ ἐξῆς ἀπόφασις: «**Ἐπεὶ... κοινετόπιον πάντων ἡμῶν**» ἀποφαινόμεθα, «κω-

λύοντες, οὐ μόνον τὴν ὑμῶν ἀγιωσύνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας τοῦ μὴ ἰδιοποιεῖσθαι τόπον ἐκ τῆς τοιαύτης κοινότητος κατὰ τὴν Γαλιάγραν, εἴτε εἰς χωράφια εἴτε εἰς ἀμπελώνας». («Ἀθωϊτις Στοά» 5, σ. 10). Εἰς τὸν Λαυριώτην ἅγιον Ἀθανάσιον παραχωρεῖ τῷ 911 ὁ πρῶτος Ἰωάννης τὸ μετόχιον Πλατῦν διὰ τὰ κατορθώματα, λέγει, «ἄπερ εἰς σύστασιν καὶ ἐπικουρίαν ἠγωνίσω τῆς Μέσης καὶ τοῦ κοινού» (αὐτ. 7). Ὡς σύμβολον κυριαρχικὸν ἐγχειρίζεται ὁ πρῶτος βακτηρίαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ὁ πρῶτος Παῦλος τῷ 1083 λέγει περὶ τοῦ Βοτανειάτου: «Φθάνει τοίνυν καὶ μέχρις ἐμοῦ τὸ μετ' ἐλέους ἐκείνου φιλόανθρωπον. καὶ δὴ... ἐδωρήσατο καὶ ἡμῖν τὸ ἀξίωμα, βακτηρίαν ποιμαντικὴν παρέσχε καὶ ὄρους τοῦ ἁγίου πρῶτον κατέστησε καὶ μοναστηρίων τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων τε καὶ μικρῶν διὰ χρυσοβούλλων παλαιγενῶν καὶ ἰδίων πλειστον ἐνεχείρησεν ἔχειν με τὴν ἀρχήν. (Actes de Xenophon I. σ. 19, 11). Πρὸς τοῦτοις ἀποκαθίστα εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἠγουμένους: «Ὁφείλει ὁ πρῶτος προσκαλεῖσθαι ὡς κοινὸς πατήρ καὶ τοῦτον (τὸν ἠγούμενον) ἀποκαθιστᾶν διὰ τῆς συνήθευς σφραγίδος, εἴτ' ἀνέρχεσθαι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ λαμβάνειν τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐκ βασιλέως» (εὐτ. I, 25, 244). Καὶ τοῦτα εἶναι εἰλημμένα κατὰ γράμμα ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀσκητισμοῦ. Ὁ Παχώμιος διορίζει ὡς πρῶτος καὶ γενικὸς ἠγούμενος τοὺς τῶν ἄλλων μονῶν ἠγουμένους, ὡς καὶ τοὺς προϊστομένους τῶν ὑπηρεσιῶν, μεταθέτει καὶ παύει οὐτούς, δικάζει καὶ διευθύνει τὰ οἰκονομικά. Δις τοῦ ἔτους οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως προσέρχονται καὶ λογοδοτοῦσιν αὐτῷ, αὐτὸς ὅμως ἔχει πᾶσαν πρωτοβουλίαν (Μον. θεσμοὶ Πετρακάκου σ. 59). Ἐν τοῦτοις ἐν Ἀθῶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως εἶναι μᾶλλον φιλελεύθερον

9. Ὁ βίος τῶν πρώτων ἐν Ἀθῶ ἀσκητῶν καὶ μερικαὶ ὀργανώσεις. Κατὰ μαρτυρίας ἀρχαίας ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ (ἐπὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου) Β' Τυπικοῦ ἐν τῷ Ὄρει δὲν ὑπῆρχον ὄρια, ἕκαστον δὲ μοναστήριον ἢ σκήνωμα ἐξουσίαζε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργηθέντας τόπους, τῶν λοιπῶν παραμενόντων ἀδеспότων διὰ καὶ ἀναφύσει «Ὁλιγωθῆναι μὲν τὸν ἐπίκεινον τόπον, στενοχωρεῖσθαι δὲ ἐκεῖθεν τὰ μοναστήρια» (Meyer 159, 11) καὶ προσάπτεται μομφὴ κατὰ τοῦ πρώτου, διότι παρεχάθει ἐλευθέρως τόπον εἰς τοὺς προσερχομένους. Ὁ πρῶτος Θεοφύλακτος ἐν τῷ διαχωρισμῷ τῶν μονῶν Ξηροκάστρου καὶ Νεακίτου γράφει, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὁ τόπος ἦτο κοινὸς καὶ οὐδεμία τῶν μονῶν εἶχεν ἰδιοπεριόριστον χωρὸν, «τότε δὲ ἤρξαντο περιορίζειν τόπους καὶ μοναστήρια» (Οὐσπ. 1877, σ. 286). Τοῦτο εἶναι εὐεξήγητον, ἔνεκα τοῦ φόβου τῶν Σαρακηνῶν· ἀλλ' ὅτε ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐνίκησε τοῦτους τότε ἤρχισαν αἱ πλεονεκτικαὶ περὶ κατοχῆς ἔριδες καὶ δὴ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁ Λαυριώτης Ἀθανάσιος ἔθετο ὄρια «ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν ἀποθηκῶν μέ-

χωρι τοῦ Ἀντιάθωνος». Οἱ οὕτω περιορισμένοι τόποι ἔλέγοντο «ἀγροὶ» (=κελλιωτικὴ δηλ. περιφέρεια ἢ καὶ κελλίον) ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς ἀκαλλιεργήτους δασώδεις: «Ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης κύρ Εὐστράτιος ὁ θεῖός μου (1051) κατέλιπε τὸν ἀγρὸν τὸν ἐπ'ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος τιμώμενον... ἀποζεῖν με αὐτὸν τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς μου» (Σμυρν. σ. 44). Τοιαῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα μονύδρια, ἀσκητικαὶ ἢ κελλιωτικαὶ ἐγκαταστάσεις. Ταῦτα, ὅτε ἦσαν πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀπετέλουν ἄθροισμα, εἶχον κοινοπραγίαν καὶ τὸν πρῶτον ἢ ἡγούμενον τῶν κελλίων, εἶτα ὁμοῦς ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα σκήτη. Ἄλλ' ἔνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν ἢ ὀργάνωσις ἦτο προσωρινὴ καὶ λίαν χαλαρά. Ἐχομεν ὁμοῦς καὶ τοὺς οὐστηροὺς ἀσκητάς, τοὺς ἐρημίτας, εἴτινες τὴν τελείαν μόνωσιν καὶ τὸ ἀπερίσπαστον ἐπιδιώκοντες κατέφευγον εἰς τοὺς ἀπροσίτους χώρους τοῦ Ἄθω καὶ τὰς πέριξ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπωρείας. Οὗτοι ταχέως ἐπυλλαπλασιάσθησαν, ὅσον ἐμειοῦτο ὁ ἕκ τῆς θαλάσσης κίνδυνος, καὶ δὴ εἰς τὰ λεγόμενα Κρύα νερά καὶ περαιτέρω εἰς τὰ Κατουνάκια καὶ τὴν Ἀγίαν Ἄνναν. Ἐκεῖ μὲν εὐρίσκομεν τὰ ἐρείπια τῆς παλαιγοῦς σκήτης τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Ἡ λέξις **κατοῦνα** εἶναι ἀσκητικὴ καὶ ἐδήλου τότε ἄθροισμα οἰκιῶν ἢ χωρίον. Εἰς τὸν λιμενίσκον τῆς Ἀγίας Ἄννης ὑπῆρχε περὶ τὸ 1000 μονή, τὰ Βουλευτήρια. Ἡ λέξις εἶναι δηλωτικὴ ὅτι ἐκεῖ ἦσαν «τὰ **στυγνὰ βουλευτήρια**», ἦτοι συνήρχοντο οἱ πέριξ ἀσκηταὶ καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, περὶ διαθέσεως τῶν ἐργοχειρῶν, περὶ προμηθειῶν τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, κοινῆς ἀσφαλείας κ. τ. λ. Τὰ σκηνώματα ταῦτα ὑπέστησαν πανωλεθρίαν κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Καταλονῶν καὶ Τούρκων. Εἰς ἔγγραφον (1353) τοῦ πρώτου παραχωροῦντος τὰ κελλία τῆς διαλυθείσης σκήτης τῶν Γλωσσίων τῇ Λαύρα διεκτραφῶνται τὰ δεινὰ καὶ αἱ καταστροφαί, ἃς ὑπέστη ὁ Ἄθως «**διὰ τὴν ἐπισυμβάσαν τῶν ἀθέων Ἀγερηνῶν ἐπίθεσιν**» καὶ ἐπιφέρεται: «**ἵνα μὴ .παντελῶς ὁ τέπος ἐρημωθῇ καὶ ἄβατος γένηται, λύπης καὶ κατηφείας μεγίστης αἰτίας τοῖς ὁρῶσι γινόμενος, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ σκῆται τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγίου Ὁρους**». (ἐν Λαυρ. Κωδ. Θεοδορήτου φ. 102 β'. Ἄλλ' αἱ ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἦσαν τόσον ζωηραί, ὥστε ἐνῶ αἱ μικραὶ μοναὶ καὶ πολλὰ κελλιά περιῆλθον εἰς ἀφάνειαν ἢ προσηρητήθησαν εἰς τὰς μεγάλας, αἱ σκῆται ἀνασυνεστήθησαν, ἢ μὲν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου ἐκεῖ που πλησίον εἰς τὸν λόφον τῆς Μεταμορφώσεως, (οὐ κάτωθεν ἰδρύθησαν ἔπειτα τὰ Καυσοκαλίβια), ὑπεράνω δὲ τῶν Βουλευτηρίων κατὰ τὸν 15—15' αἰῶνα συνωκίσθη ἡ πολυάνθρωπος καὶ ὠραία σκήτη τῆς Ἀγίας Ἄννης. Καὶ οὕτως ἀνεβίωσεν ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος ὀργανισμός, ὁ ἔχων τὰς πρώτας βάσεις ἀπὸ τοῦ ἀσκητισμοῦ τῆς Νιτρίας καὶ Θηβαίδος.

Πολλὰ ἀναφέρουσιν αἱ πηγαὶ περὶ τοῦ αὐστηροῦ καὶ εἰς ἄκρον ἀσκητικοῦ βίου τῶν πρώτων τούτων ἐν τῷ Ὄρει ἡσυχαστῶν, ἀλλ' αὗται εἶναι κατὰ αἰῶνας μεταγενέστεραι. Τὸ ἀρχαιότερον σχετικὸν μνημεῖον εἶναι

ὁ βίος τοῦ ἁγίου Εὐθύμιου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης συγγραφεῖς περὶ τὰ μέσα τοῦ θ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὁ Εὐθύμιος μονάσας πρότερον ἐν τῷ βιθυνιακῷ Ὀλύμπῳ ἤκουσε περὶ τῆς ἐκεῖ ἡσυχίας καὶ «τὰς τοῦ Ἄθω κορυφὰς ἐπικαταλαβέσθαι διὰ σπουδῆς τίθεται, πάλαι μὲν αὐτῷ προφημισθεῖσας καὶ ἐν ἐφέσει κειμένας τῆς ἡσυχίας τῷ ἔρωτι». Ἐγκαταλιπὼν τὸν Ὀλυμπον μετὰ δεκαπενταετῆ ἀσκησιν μετὰ τινος Θεοσηρίτου «τῆς πρὸς τὸν Ἄθω πορείας ἀπάρχεται» (26). Οὗτος ὅμως ἀποδυσπετήσας εἰς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπαραμύθητον τοῦ βίου ἐπέστρεψεν εἰς Ὀλυμπον, ὃ δὲ Εὐθύμιος συνεφώνησε μετὰ τινος Ἰωσήφ (Ἀρμενίου τὸ γένος) «ὅστις ἐκ πολλοῦ προὔπῃρχε τῷ Ἄθῳ καὶ ἐπὶ 40 ἡμέρας διήγαγον «βοσκηματώδη βίον» (29), εἶτα ἀποφασίζουσι νὰ μείνωσιν ἔγκλειστοι ἐν σπηλαίῳ τριετίαν ἀλλ' ὃ Ἰωσήφ μετὰ ἐν ἔτος ὀλιγοψυχήσας ἐξῆλθε· ὃ δὲ Εὐθύμιος μετὰ 3 ἔτη ἐξέρχεται «τοῖς ἀσκηταῖς προσδοκώμενος ἤδη πλείοσι γεναμένοις ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν μιμήσεως» (32). Τότε ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ φέρει εἰς τὸν Ἄθω καὶ τὸν γέροντα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπινοήθη διότι «ἢ ἐν τῷ ὄρει κατοίκησις ἔρημος διὰ τὸ συνοικήσεως λαῶν πόρρω καθίστασθαι» (32-3) διὸ μεταβαίνουσιν ἐγγὺς τῶν χωρίων «εἰς τὰ Μακρόσυνα», χειροτονεῖται εἰς Θεσσαλονίκην «διὰ τὴν ἐπ' ἐρημίας ἀκατάγνωστον, εἶπου δεήσειεν τῆς θείας κοινωνίας μετὰ ληψιν» (34) καὶ ἀπέρχεται μετὰ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ (ὅστις εἶτα ἴδρυσεν ἐν Ἄθῳ τὴν φερώνυμον μονὴν), καὶ τοῦ Συμεῶν εἰς τὴν ἔναντι τοῦ Ὄρους νῆσον τῶν Νέων «διὰ τὴν ἤδη τῶν μοναχῶν ἐν τῷ ὄρει τῇ πρὸς αὐτὸν μιμήσει κατοίκησιν... καὶ παρενόχλησιν, καὶ μάλιστα πρὸς αὐτόν, ᾧ πάντες ἐφοίτων ὡς πρὸς ταξίαρχον καὶ ἀκρέμονα». Ἀλλὰ προσβληθέντες ἐκεῖ ὑπὸ πειρατῶν ἐπανέρχονται εἰς τὸ Ὄρος (37). Ἐν τέλει τοῦ βίου ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἴδρυσεν τὴν μονὴν τῶν Περιστερῶν. Πρὶν ἢ καταλήξῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβη παρὰ τῷ Ἰωσήφ, ὅστις εἶχε συστήσει μονὴν εἰς τὰ Βράσταμα (νῦν βραστά) τῆς Χαλκιδικῆς (ὃ Συμεῶν μετέβη εἰς Ἑλλάδα). Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ μοναχοὶ ἀνετώτερον ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἀγρίου Ἄθωνος. Αὐτὸς δὲ ἐν Σερμύλια (νῦν Ὀρμύλια) προσεδρεύων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ναῷ ἔκειρε τὸν Βασιλείου μοναχὸν «τάξας ἐν τοῖς ἀναχωρητικοῖς αὐτοῦ κελλίσις... τρίτην ἡμέραν διανυδόντων ἡμῶν ἐν τῇ παρεδρεύσει τούτου, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς μονάζουσιν» (40). Ταῦτα λέγει περὶ ἑαυτοῦ αὐτὸς οὗτος ὁ βιογράφος, καὶ περὶ συνηθείας ἣτις δὲν ὑφίσταται μὲν νῦν ἐν Ἄθῳ διὰ τοὺς νεοφωτιστοὺς σχολάζοντας εἰς προσευχὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀλλ' ἦτο ἀρχαία, διότι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Goar (Εὐχολογ. σ. 481 καὶ 517), ὅτι ὠρίζοντο 5 ἡμέραι προσμονῆς διὰ τοὺς μικροσχήμους καὶ 7 διὰ τοὺς μεγαλοσχήμους. Περὶ τοῦ ἐν Ἄθῳ βίου τοῦ ὁσίου ὁ βιογράφος ἀναφέρει τὴν προεισαγωγικὴν τοῦ Εὐθύμιου διδασκαλίαν πρὸς τὸν Ἰω-

σὴν πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ἥτις διασαφηνίζει τὴν νοοτροπίαν τῶν τότε αὐστηρῶν ἀσκητῶν: «ὦ καλὲ καὶ ἀγαθὲ Ἰωσήφ, τὸ ἐπὶ κρύους ταλαιπωρεῖν αἰθρίως ἀφέμενοι ἐν σπηλαίῳ ἑαυτοὺς ἀγνώστω κατακλείσωμεν καὶ νόμον ἑαυτοῖς ὡς ὑπὸ Θεοῦ νομοθετούμενοι τάζωμεν μὴ πρότερον ἀποστῆναι τοῦ τόπου ἕως τριῶν ἐνιαυτῶν παρέλθῃ διχόστημα... τὰ πάθη καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις ὡς δυνατόν θανατώσωμεν· καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν κυρίῳ ἀλλοιωθησόμεθα» (22). Ἦτο δὲ τότε τῶν ἀσκητῶν ἡ τροφή βάλανοι καὶ κάστανα, ὧν μάλιστα πλουτεῖ ὁ Ἄθως, καὶ τὰ μιμίκηλα, «τρίχινος δὲ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐσθῆς, ἐρρικνωμένη δὲ καὶ αὕτη καὶ εἰς δευτέρου μὴ λήγουσα περιβόλαιον»· ἀλλὰ καὶ τούτων ἕστερεῖτο ὁ μακάριος ἐν τῷ σκοτεινῷ σπηλαίῳ. Προσφιλῆς δὲ εἰς αὐτὸν ἦτο «ἡ διηνεκῆς εἰς προσευχὴν σύγκαμψις τῶν γονάτων καὶ ἡ γυμνῷ τῷ σώματι κατάκλισις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη κακουχία, σκληροτέρα τοῦ ὑπαιθρίου ψύχους καὶ τῆς χορτοφαγίας» (31). Αὐτοὶ εἶναι, οἱ «ἄβιοι καὶ ἀνέστιοι», ὡς ἀποκαλεῖ ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (Πομιαλόβσκη 15 ἐ.), «ἐν ὄρεσι πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὄρεσίτροφοι θηροί τε καὶ πτηνοῖς τὴν δίαιταν ὄντες ἐφάμιλλοι» ὡς λέγει ὁ Φιλόθεος (Οὐσπ. 1892, σ. 833). Ἐξῶν ἄγνωστοι καὶ ἀπομεμονωμένοι, στερούμενοι καὶ αὐτῆς τῆς στοιχειώδους ἀνθρωπίνης παρηγορίας. Ἐλάμβανον κατὰ μακρὰ διαστήματα ἐλαχίστην τροφήν ἐκ τῶν αὐτοφυῶν τῆς γῆς λαχάνων καὶ ἠγωνίζοντο ὑπερανθρώπως, βασανίζοντες ἀνηλεῶς τὴν σάρκα, ὡς τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρόν. Καὶ ὅτε, (μετὰ αἰῶνα περίπου) ἀφίκετο ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ἠσκήτευεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ βίος τῶν ἀσκητῶν, κατὰ τὸν βιογράφων, ἦτο αὐστηρός, ὅπως τῶν ἀρχαίων: «Ὡς δ' οὖν ἐπέβη τοῦ ἔρους περινοστεῖ μὲν αὐτό, περισκοπεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς ὄντας τότε τοὺς ἀσκουμένους· καὶ τούτων τὴν τραχυτάτην ἀγωγὴν ἀνιχνεύσας, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον, ἐθαύμαζε τε καὶ ἤθετο τούτοις, καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρεσιν ἐγγίξειν οὐρανίοις ἐπέθετο, Θεῷ πολλὴν ὠμολόγει τὴν χάριν, ὃς ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ὄρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σπηνώματα αὐτοῦ· οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ αὐλακὰ ἔτεμον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐχ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζῶων, ἢ οὐ κυνάριον, οὐ κύνα· ἀλλὰ καλύβας ἐκ μικρῶν πηξάμενοι ξύλων, καὶ ὄροφην αὐταῖς ἐκ χόρτων συμφορηθεῖσαν ἐπισχεδιάσαντες· εἰδέποτε καὶ γένοιτό τις χρεῖα μετακομίσαι τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δὲ ἑαυτῶν τὴν τῶν νωτοφόρων ζῶων χρεῖαν ἐπλήρουν· ἐπιστρώματα γὰρ τινα οἶα τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιθέντες νώτοις, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἀχθὴ μετέφερον. Τροφή δὲ αὐτοῖς μετὰ τὴν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν ἀσκήσιν πᾶσα, καὶ ἀπέριτος καὶ τὸ βλον ὄρειος... τῶν γὰρ ἀγρῶν βένδρων συλλέγοντες τοὺς καρπούς, αὐτοσχέδιον ἑαυτοῖς παρέτιθον τὴν τράπεζαν, πλὴν εἰ μήπου πλοῖου ποθὲν ἀποκειλαντος, εὐχῆς χάριν παρέλαβόν

τινες· τοῦτο γὰρ εἶθιστό τισιν ἐκ πολλοῦ, οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπικομιζομένων μεταδιδόντες: Οἶον σῖτον, ἢ κέχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἰ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὄπωρῶν· οὐκ ἔσαει τοῦτο, οὐδ' ἀδεῶς ἐπράττετο, ἀλλὰ σπανίως καὶ παρετετηρημένως καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθέων τὸ τηνικαῦτα κριτῶν ἐπικειμένην καταδρομήν».

10. **Σκηῆται ἀρχαῖαι ἐν Ἄθῳ.** Ὁ Θεοδώρητος ἀποφαίνεται ὅτι «**σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰ μὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζον σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200**» (ἦτοι τὸν 15' αἰῶνα, Γεδεῶν σ. 335). Ἄλλ' ὅτι σφάλλεται ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν Καρεῶν, αἵτινες ἦσαν σκήτη καὶ δὴ ἢ πρωταρχικὴ ἐν Ἄθῳ. Εἰς πάντα τὰ συναξάρια ὀνομάζονται «**σκήτη τῶν Καρεῶν**» καὶ μέχρι τοῦ 1796 (ἐν Κουτλ. κώδ. 423). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς λέγεται **Πρωτᾶτον** (ἐκ τοῦ Πρώτου) ἀντὶ **Κυριακόν**, ὡς καλεῖ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ τὸν ναὸν τῆς Λαύρας ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὸς νέας σκήτας ἐν Ἄθῳ τὰς ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐμφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν «κληρικῶν» τοῦ Πρωτάτου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα **δικαῖος** («ὁ τὰ δίκαια φέρων», ὁ ἀντιπρόσωπος) τοῦ πρώτου τῶν νεωτέρων σκητῶν (Actes d' Esphigmenou, σ. 17, 107). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἢ τῶν Καρεῶν σκήτη εἶχε πᾶσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν νῦν σκητῶν, ὡς μητρόπολις δὲ καὶ πολιτικὴν ἀποστολήν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Πρῶτος δὲν ἤρχε μόνων τῶν Καρεῶν, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ Ἄθῳ, οὗ τὸ πλήρωμα τότε ἀπετελεῖτο ἐκ καλυβῶν καὶ κελλίων, ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, «ὁ πρεσβύτερος τῶν κελλίων», ὡς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς «ἐν τοῖς λεγομένοις κελλίοις» πέραν τῆς Νιτρίας. Τοιαύτη ἦτο ἢ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ Πρωτάτου καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ὄρους πρὸ τῆς τοῦ Α' Τυπικοῦ συντάξεως. «**Ὅπως οὖν ἢ κατάστασις ἐκείνη, γράφει τὸ Φιλοθεϊτικὸν χειρόγραφον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν σκητῶν καὶ κελλίων ἐξαιρουμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πολιτείας· διότι τότε ἐκκλησίας οὐκ εἶχον παρὰ καλύβας καὶ γέροντας μὲ ὑποτακτικούς, οἵτινες ὀνομάζονται ἡγούμενοι**» (Οὔσπ. σ. 294). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πλὴν καθηγουμένων οἱ ὑπογραφόμενοι εἰς τὸ Α' καὶ Β' Τυπικόν. Ἄλλως δὲν εὐδοοῦται ἢ ἐξήγησις τῆς ὑπάρξεως τῶν 1046 μονῶν ἐν ὄλῳ 180. Βεβαίως ἀφοῦ ὁ τῆς Λαύρας καὶ οἱ τῶν ἄλλων μεγάλων μονῶν ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς «καθηγουμένους», ὀνομάσθησαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι, ὅσοι εἶχον καὶ ἓνα ἔτι ὑποτακτικόν. Πάντες οὗτοι ἐξηρωτῶντο ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πρώτου καὶ εἰς αὐτὸν ὄφειλον ἄκραν ὑποταγήν. «**Ἀπέλθετε, λέγει ὁ πατριάρχης Νικόλαος πρὸς τοὺς ἡσυχαστάς, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες εἰς τὰ κελλιά σας ἕκαστος καὶ τηρήσητε τὰς ἰδίας ψυχὰς καὶ μὴ θέλετε παροργίζειν Θεὸν καὶ βασιλέα... ἀλλ' ὑποτάγητε εἰς τὸν πρῶτον· αὐτὸν γὰρ ἐκάθησεν ὁ θεὸς ὡς ἐπὶ Μωσέως καθέδρας, αὐτὸν καὶ ἀπαιτήσουσιν**» (Meyer σ. 173).

Ἐκ τῶν συναξαρίων καὶ διαφόρων ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων σκή-

σὴν πρὶν εἰσελθῶσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ἥτις διασαφηνίζει τὴν νοοτροπίαν τῶν τότε αὐστηρῶν ἀσκητῶν: «ὦ καλὲ καὶ ἀγαθὲ Ἰωσήφ, τὸ ἐπὶ κρύους ταλαιπωρεῖν αἰθρίως ἀφέμενοι ἐν σπηλαίῳ ἑαυτοὺς ἀγνώστω κατακλείσωμεν καὶ νόμον ἑαυτοῖς ὡς ὑπὸ Θεοῦ νομοθετούμενοι τάξωμεν μὴ πρότερον ἀποστῆναι τοῦ τόπου ἕως τριῶν ἐνιαυτῶν παρέλθῃ διχόστημα... τὰ πάθη καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις ὡς δυνατόν θανατώσωμεν καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν κυρίῳ ἀλλοιωθησόμεθα» (22). Ἦτο δὲ τότε τῶν ἀσκητῶν ἡ τροφή βάλανοι καὶ κάστανα, ὧν μάλιστα πλουτεῖ ὁ Ἄθως, καὶ τὰ μιμίκηλα, «τρίχινος δὲ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐσθὴς, ἐρρικνωμένη δὲ καὶ αὕτη καὶ εἰς δευτέρον μὴ λήγουσα περιβόλαιον»· ἀλλὰ καὶ τούτων ἔστρεψεν ὁ μακάριος ἐν τῷ σκοτεινῷ σπηλαίῳ. Προσφιλῆς δὲ εἰς αὐτὸν ἦτο «ἡ διηνεκὴς εἰς προσευχὴν σύγκαμψις τῶν γονάτων καὶ ἡ γυμνῷ τῷ σώματι κατάκλισις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη κακουχία, σκληροτέρα τοῦ ὑπαιθρίου ψύχους καὶ τῆς χορτοφαγίας» (31). Αὐτοὶ εἶναι, οἱ «ἄβιοι καὶ ἀνέστιοι», ὡς ἀποκαλεῖ ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (Πομιαλόβσκη 1ῷ ἐ.), «ἐν ὄρεσι πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὄρεσίτροφοι θηροί τε καὶ πτηνοὶς τὴν δίαιταν ὄντες ἐφάμιλλοι» ὡς λέγει ὁ Φιλόθεος (Οὐσπ. 1892, σ. 833). Ἐξῶν ἀγνώστοι καὶ ἀπομεμονωμένοι, στερούμενοι καὶ αὐτῆς τῆς στοιχειώδους ἀνθρωπίνης παρηγορίας. Ἐλάμβανον κατὰ μακρὰ διαστήματα ἐλαχίστην τροφήν ἐκ τῶν αὐτοφυῶν τῆς γῆς λαχάνων καὶ ἠγωνίζοντο ὑπερανθρώπως, βασανίζοντες ἀνηλεῶς τὴν σάρκα, ὡς τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρόν. Καὶ ὅτε, (μετὰ αἰῶνα περίπου) ἀφίκετο ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ἠσκήτευεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ βίος τῶν ἀσκητῶν, κατὰ τὸν βιογράφων, ἦτο αὐστηρός, ὅπως τῶν ἀρχαίων: «Ὡς δ' οὖν ἐπέβη τοῦ ὄρους περινοστεῖ μὲν αὐτό, περισκοπεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς ὄντας τότε τοὺς ἀσκουμένους καὶ τούτων τὴν τραχυτάτην ἀγωγὴν ἀνιχνεύσας, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον, ἐθαύμαζε τε καὶ ἤθετο τούτοις, καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρεσιν ἐγγίξειν οὐρανίοις ἐπειθετο, Θεῷ πολλὴν ὠμολόγει τὴν χάριν, ὃς ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ὄρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ· οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ ἀυλακα ἔτεμον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐκ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζώων, οὐκ οὐκ κυνάριον, οὐκ κύναι· ἀλλὰ καλύβας ἐκ μικρῶν πηξάμενοι ξύλων, καὶ ὄροφον αὐταῖς ἐκ χόρτων συμφορηθεῖσαν ἐπισχεδιάσαντες· εἰδέποτε καὶ γένοιτό τις χρεια μετακομίσαι τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δὲ ἑαυτῶν τὴν τῶν νοτοφόρων ζώων χρεια ἐπλήρουν· ἐπιστρώματα γὰρ τινα οἶα τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιθέντες νύκτοις, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἀχθὴ μετέφερον. Τροφή δὲ αὐτοῖς μετὰ τὴν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν ἀσκησιν πᾶσα, καὶ ἀπέριτος καὶ τὸ ὅλον ὄρειος... τῶν γὰρ ἀγρῶν δένδρων συλλέγοντες τοὺς καρπούς, αὐτοσχέδιον ἑαυτοῖς παρέτιθον τὴν τράπεζαν, πλὴν εἰ μήπου πλοῦτος ποθὲν ἀποκειλάντος, εὐχῆς χάριν παρέλαβόν

τινες· τοῦτο γὰρ εἰθιστό τισιν ἐκ πολλοῦ, οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπικομιζομένων μεταδιδόντες· Οἶον σῆτον, ἢ κέχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἰ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὀπωρῶν· οὐκ ἔσαιε τοῦτο, οὐδ' ἀδεῶς ἐπράττετο. ἀλλὰ σπανίως καὶ παρετετηρημένως καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθέων τὸ τηνικαῦτα κριτῶν ἐπικειμένην καταδρομήν».

10. **Σκηῆται ἀρχαῖαι ἐν Ἄθῳ.** Ὁ Θεοδώρητος ἀποφαίνεται ὅτι «**σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰ μὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζόν σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200**» (ἦτοι τὸν 15' αἰῶνα, Γεδεών σ. 335). Ἄλλ' ὅτι σφάλλεται ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν Καρεῶν, αἵτινες ἦσαν σκήτη καὶ δὴ ἡ πρωταρχικὴ ἐν Ἄθῳ. Εἰς πάντα τὰ συναξάρια ὀνομάζονται «**σκήτη τῶν Καρεῶν**» καὶ μέχρι τοῦ 1796 (ἐν Κουτλ. κώδ. 423). Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς λέγεται **Πρωτᾶτον** (ἐκ τοῦ Πρώτου) ἀντὶ **Κυριακόν**, ὡς καλεῖ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ τὸν ναὸν τῆς Λαύρας ὅπερ προσιδιάζει εἰς τὰς νέας σκήτας ἐν Ἄθῳ τὰς ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος ἐμφανισθείσας. Μεταξὺ τῶν «κληρικῶν» τοῦ Πρωτάτου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα **δικαῖος** («ὁ τὰ δίκαια φέρων», ὁ ἀντιπρόσωπος) τοῦ πρώτου τῶν νεωτέρων σκητῶν (Actes d' Esphigmenou, σ. 17, 107). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ τῶν Καρεῶν σκήτη εἶχε πᾶσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν νῦν σκητῶν, ὡς μητρόπολις δὲ καὶ πολιτικὴν ἀποστολήν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Πρῶτος δὲν ἤρχε μόνων τῶν Καρεῶν, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ Ἄθῳ, οὗ τὸ πλήρωμα τότε ἀπετελεῖτο ἐκ καλυβῶν καὶ κελλίων, ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, «ὁ πρεσβύτερος τῶν κελλίων», ὡς ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς «ἐν τοῖς λεγομένοις κελλίοις» πέραν τῆς Νιτρίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ πρώτη διαμόρφωσις τοῦ Πρωτάτου καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ὄρους πρὸ τῆς τοῦ Α' Τυπικοῦ συντάξεως. «**Ὅπως οὖν ἡ κατάστασις ἐκείνη, γράφει τὸ Φιλοθεϊτικὸν χειρόγραφον, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν σκητῶν καὶ κελλίων ἐξαιρουμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς πολιτείας· διότι τότε ἐκκλησίας οὐκ εἶχον παρὰ καλύβας καὶ γέροντας μὲ ὑποτακτικούς, οἵτινες ὀνομάζονται ἡγούμενοι**» (Οὔσπ. σ. 294). Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πλὴν καθηγουμένων οἱ ὑπογραφομένοι εἰς τὸ Α' καὶ Β' Τυπικόν. Ἄλλως δὲν εὐδοουῖται ἡ ἐξήγησις τῆς ὑπάρξεως τῶν 1046 μονῶν ἐν ὄλῳ 180. Βεβαίως ἀφοῦ ὁ τῆς Λαύρας καὶ οἱ τῶν ἄλλων μεγάλων μονῶν ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς «καθηγουμένους», ὀνομάσθησαν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἡγούμενοι, ὅσοι εἶχον καὶ ἓνα ἔτι ὑποτακτικόν. Πάντες οὗτοι ἐξηρωτῶντο ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πρώτου καὶ εἰς αὐτὸν ὄφειλον ἄκραν ὑποταγήν. «**Ἀπέλθετε, λέγει ὁ πατριάρχης Νικόλαος πρὸς τοὺς ἡσυχαστάς, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες εἰς τὰ κελλία σας ἕκαστος καὶ τηρήσητε τὰς ἰδίας ψυχὰς καὶ μὴ θέλετε παροργίζεῖν Θεὸν καὶ βασιλέα... ἀλλ' ὑποτάγητε εἰς τὸν πρῶτον· αὐτὸν γὰρ ἐκάθησεν ὁ θεὸς ὡς ἐπὶ Μωσέως καθέδρας, αὐτὸν καὶ ἀπαιτήσευσιν**» (Meyer σ. 173).

Ἐκ τῶν συναξαρίων καὶ διαφορῶν ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων σκη-

τας και ἄθροίσματα κελλίων, ὁπωσδήποτε ὠργανωμένα, μέχρι τοῦ 15' αἰῶνος ἀνακαλύπτομεν τὰς ἐξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν 1) Σκήτη Ἁγίου Βασιλείου ἀρχαιοτάτη εἰς τὰ Κρύα νερά. 2) Ἁγίου Βασιλείου περὶ τὸ 1500 (καὶ νῦν ὑπάρχει μὴ ἀνεγνωρισμένη ἐν τοῖς ὄρειοις τῆς Λαύρας παρὰ τὸ Νύμφαιον ἀκρωτήριον). 3) Ἁγίου Γεωργίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἁθωνος, ὅπου χάριν ἡσυχίας κατέφυγεν ὁ Ξηροποταμηνὸς Παῦλος τὸν 1' αἰῶνα καὶ ἐνθα ἐκτίσθη ἔπειτα ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου μονή. 4) Γλωσσίας, ἐν τοῖς ὄρειοις τῆς Λαύρας, ὅπου ἡσκήτευσεν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Τῷ 1071 εἰς προᾶξιν τοῦ Πρωτάτου ὑπογράφεται: «**Ἰωαννίκιος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Γλωσσιῶν**» (ἐπίσης καὶ τῷ 1005, 1018 καὶ 1031). Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ τῶν σκητῶν προεστῶτες ἐλέγοντο **ἡγούμενοι**, ὁ δὲ τῆς σκήτης τῶν Κορεῶν καὶ **καθηγούμενος**, ὅπως καὶ οἱ τῶν μεγάλων μονῶν. 5) Μονῆς Γρηγορίου (ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους). 6) Μονῆς Ζωγράφου (ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου). 7) Ἰβήρων, ἡ τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν νῦν σωζομένων τῷ 1520 ἐμόνασεν ἐνταῦθα ὁ ὀσιομάρτυς Ἰάκωβος. 8) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Λαύρας (1648). 9) Καρακόλου, (ἄθροισμα κελλίων), ἧτις ἀναφέρεται κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἐν αὐτῇ ἐκάρῃ μοναχὸς ὁ ἄγιος Διονύσιος τοῦ Ὀλύμπου. Ταῦτα ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὡς κελλία ἀπώλεσαν τὴν αὐτοτέλειαν, ὑφίστανται δὲ νῦν μόνον ὡς ἀμπελῶνες καὶ ἀπέραντοι λεπτοκαρεῶνες τῆς μονῆς. 10) Καρουλίου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐγκατεβίωσαν μεγάλοι ἀναχωρηταὶ ἐν οἷς ὁ Σέρβος ὀσιος Σάβας. Νῦν σώζεται τὸ Κυριακόν, καὶ τὰ περίφημα κρεμαστά ἀναχωρητήρια ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. 11) Μαγουλᾶ ἡ τοῦ ὀσίου Ὀνουφρίου, ἄνωθεν τῆς μονῆς Ἰβήρων, τὸ κέντρον τῶν ἡσυχαστικῶν ἐρίδων κατὰ τὸν 14' αἰῶνα. 12) Μεταμορφώσεως ἄνωθεν τῶν Καυσοκαλυβίων, ὅπου διέμεινε κατὰ τὸν 14' αἰῶνα ὁ ὀσιος Μάξιμος καὶ ἔπειτα ὁ Νήφων. 13) Μηλεῶν εἰς τὰ Κρύα νερά, ὅθεν ὠρμήθη ὁ ὀσιος Ἀθανάσιος ὁ ἰδρυτὴς τῶν Μετεώρων τὸν 14' αἰῶνα. 14) Μορφουνεῦ (Ἀμαλφηνῶν) τῆς Λαύρας, ὅπου ὁ Κλήμης μαθητὴς Γρηγορίου Σιναΐτου ἐδιδάχθη τὰ τῆς νοεῆς προσευχῆς. 15) Ξηροποταμοῦ (1546). Κατὰ τὴν γνώμην μου ἦτο ἄθροισμα κελλίων εὐρισκομένων τὸ πάλαι ἄνωθεν τῆς μονῆς εἰς τὸ βουνόν. ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου φερόμενον ὡς τόπος αὐοιτηρῆς ἀσκήσεως. Σώζονται εἰσέτι τὰ ἐρεῖπια πλησίον τοῦ λιβαδίου τῆς μονῆς δεξιὰ τῶ ἀνερχομένων εἰς Καρέας. 16) Παντοκράτορος τῶν Εἰσοδίων, εἰς τὴν νῦν Καψάλαν, ὅπου ἐμόνασεν τὸ πλεῖστον τοῦ βίου ὁ Νικόδημος καὶ παλαιοὶ ὀσιοι. 17) Προβάτας, ἄθροισμα κελλίων τῆς Λαύρας (ἐκ τῶν 32 τοῦ 1772 18 τὸν ἀριθμὸν ὑφίστανταν ἔτι καὶ νῦν) ἀπὸ τοῦ 15' μέχρι τοῦ 19' αἰῶνος εἰς πάντα τὰ ἐγγραφα ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς σκήτη καὶ δὴ «μεγάλῃ σκήτη». 18) Τοῦ τιμίου Προδρόμου «παλαιὰ» πλησίον τῆς ρωμουνικῆς νῦν σκήτης τῆς Λαύρας. Ἀπὸ τοῦ 15'—19' αἰῶνος εἰς τὰ μοναδικὰ ἡσυχαστήριά αὐτῆς ἔζησαν θεοφόροι ἄνδρες ἐκ Χίου προερχόμενοι. 19) Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς τὸ

Καρμήλιον ὑπεράνω τοῦ Νυμφαίου ὑφισταμένη μέχρι ἡ' αἰῶνος. 20) Σαμαρείας τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου πρὸς δισμὸς αὐτῆς (σώζονται ἐρείπια), μεγάλως φημιζομένη τὸ πάλαι. Ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Ρῶσος ὄσιος Ἀντώνιος ὁ Πετζέρσκης ἐδιδάχθη τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου ὃν εἰσήγαγεν εἰς Ρωσίαν καὶ ὁ Καλαβρὸς Βαρλαάμ ὡς ἡσυχαστῆς ἐκρύπτετο. Μέχρι τέλους τοῦ ἡ' αἰῶνος ἐσώζοντο τὰ κελλία τοῦ μικροῦ Ἄθωνος. Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τὸν «ἡγούμενον τῶν κελλίων» τὸν ἅγιον Διονύσιον, τὸν κτίτορα τῆς ὁμωνύμου μονῆς. Οὗτος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ γράφεται ὡς ἄνω, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Καυσοκαλυβίτου «ἡγούμενος τοῦ τιμίου Προδρόμου τοῦ μικροῦ Ἄθωνος» ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς φαίνεται, διότι ὅτε ἐγράφετο ὁ βίος ἦτο ὄντως ἡγούμενος τῆς νεοδημιτου μονῆς. Ὁ μικρὸς Ἄθως, εἶναι ὑπεράνω τῆς μονῆς εἰς τὸν Ἅγιον Ὀνούφριον. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα κελλειωτικά ἀθροίσματα ὑπῆρχον, ὡς ἐν Κολιτζοῦ τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ὅπου πάλαι μὲν ἦτο ἡ τοῦ Καλέιζη μονή, (νῦν Κολιτζοῦ) καὶ ἡσυχασταὶ ὀνομαστοί, νῦν δὲ μόνον 3—4 κελλία καὶ κάτωθεν τῶν Καρεῶν «τὰ ἡσυχαστήρια τοῦ ἁγίου Ὀνούφριου». Ὅλον ἄρα τὸ Ἄθωνικὸν συγκρότημα ἐν ἀρχῇ ἀπετέλουν οἱ ἀσκηταί. Οὗτοι κατὰ τὸν θείον Χρυσόστομον «τὸν ἐν ὄρεσι βίον εἴλοντο τὸν οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα... Ἐντεῦθεν ἤδη τὰ τῆς βασιλείας μελετῶσι, νάπαις ὁμιλοῦντες καὶ ὄρεσι καὶ πηγαῖς καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ πολλῇ καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων τῷ Θεῷ... Οὗτοι οἱ φωστῆρες τῆς εἰκουμένης... ἀναστάντες τοίνυν ἀπὸ τῆς εὐνῆς παιδοὶ καὶ γεγηθότες καὶ χορὸν ἕνα στησάμενοι ἐν παιδρῷ τῷ συνειδότι συμφώνως ἅπαντες, ὡσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ὕμνους εἰς τὸν τῶν ὅλων ἄδουσι θεῷ καὶ χάριν εἰδότες ὑπὲρ ἀπάντων αὐτῶ, τῶν τε ἰδίων τῶν τε κοινῶν εὐεργητημάτων, ὡστε εἰ δοκεῖ... ἐρωτήσωμεν, τί τῶν ἀγγέλων οὗτος διέστηκεν ὁ χορὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἄδόντων καὶ λεγόντων Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ... (Migne 58, 643). Καὶ ἐπανῆλθον οἱ μακάριοι ἐκεῖ εἰς τὰς πρώτας τάσεις τοῦ μοναστικοῦ βίου, ὅστις ἐμπολιτευθεὶς εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καὶ συμφυρθεὶς μετὰ τῆς κοσμικῆς τύρβης ἀπέβαλε τὴν ἀρχικὴν ἀπλότητα καὶ τὴν τῶν ἡθῶν αὐστηρότητα ὡς τρανῶς διδάσκει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος. Ὡστε κατ' ἀλήθειαν ἐν τῷ Ἄθῳ ἔχομεν ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου ἀσκητισμοῦ. Ὅθεν καὶ οἱ τοῦτον ὡς πρότυπον ἔχοντες ἀφέντες τὰς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ὄρους ἐγκατασταθείσας μονὰς προεχώρησαν πρὸς τὰ ἔνδον καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν διεξεδίκουν τὴν χερσονήσον δλόκληρον, εἰς ἣν ταχέως εἶχον πολισθῆ. Τούτου ἕνεκα κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ θ'—ι' αἰῶνος πρὸς τε τοὺς Ἱερισσώτας καὶ τὰς περὶ τὸν Ζυγὸν μονὰς ἐθριάμβευσαν οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν βασιλέων ἡ κυριότης ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος.

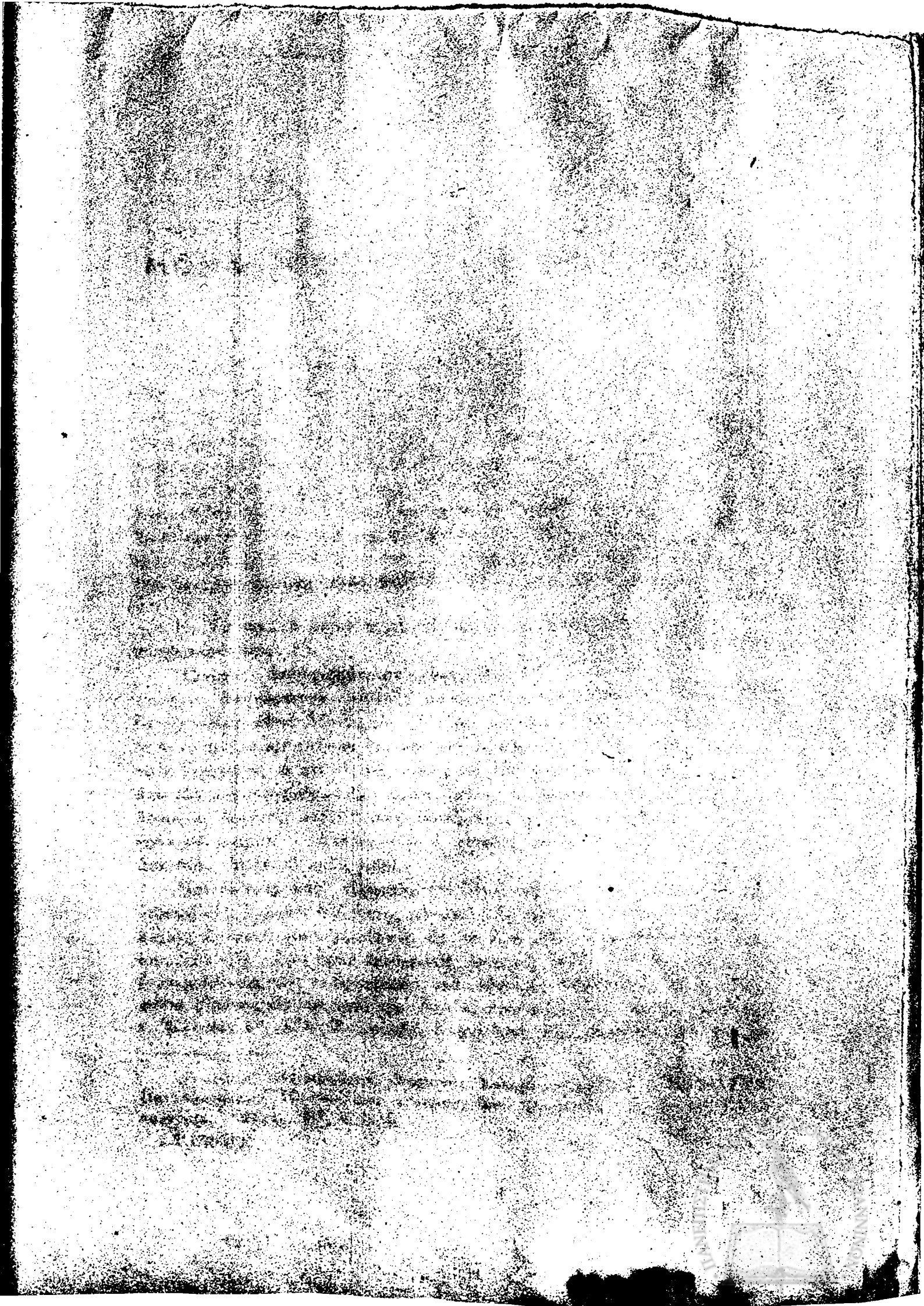

Εἰς πανάρχαιον (882) περὶ τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν συνήρων ἔγγραφον ἔχομεν τὰς σημειώσεις ταύτας ὑπογραφὰς ἢ μᾶλλον ἐπιγραφάς:

σίγγον	Ἰωάννου	σίγγον	πάντων	σίγγον	Ἀρκαδίου
ἡγουμένου	τοῦ Ἀθωνος	μοναχῶν	τοῦ Ἀθωνος	μοναχοῦ	Ἀθωνίτου

(Οὔσπ. 1877 σ. 318). Ἡγούμενος τοῦ Ἀθωνος εἶναι ὁ ἔπειτα ἡγούμενος τοῦ πρωτάτου καὶ ἀπλῶς Πρῶτος ἐπικληθεὶς. Καὶ ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, ὅστις ὠνομάζετο ἀρχηγὸς καὶ καθηγούμενος τῶν τῆς Αἰγύπτου συμπάσης μοναστηρίων, ἅπερ, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἀπλᾶ ἀσκητήρια.

ΑΘΩΣ
ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ
(Suite)

Δυστυχῶς περὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ βίου τῶν πρώτων μοναχῶν οὐδὲν ἕτερον ὑπόμνημα ἢ ἔγγραφο, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, διεσώθη, διότι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν πειρατῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ 1' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἄραβες τῆς Κρήτης ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην (904) καὶ ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν μεγάλας συμφοράς. Οἱ θεσμοὶ ὁμοίως περὶ τῶν σκητῶν οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὰ Τυπικὰ εἶναι ἀρχαῖοι, ὡς π.χ. ἐν τῷ τοῦ 1574: «Ἐξω δὲ ἐν ταῖς σκήταις μὴ ἐξέστω οὐδενὶ τῶν ἐνασκουμένων ἀμπελῶνας ἔχειν. Ὀλίγα δὲ κλήματα διὰ τὸ τρώγειν σταφυλάς· ἂν δὲ τις ἐθέλη ἀμπελῶνας ἔχειν πολλοὺς ἀπέρχεσθαι ἐν μοναστηρίῳ ... οὐ γὰρ πολυκτῆμονα τὸν ἀσκητὴν ὀφείλει εἶναι, ἀλλ' ὀλίγοις ἀρκούμενον» (Meyer 217,22).

11. Τὰ πρώτα μεγάλα μοναστήρια καὶ ἡ κατίσχυσις τοῦ μοναστηριακοῦ βίου. (1).

Γεγονὸς ἀναμφισβήτητος εἶναι, ὅτι αἱ καταδιώξεις τῶν εἰκονομάχων διεσκόπισαν πολλοὺς μοναχοὺς ἐκ τῶν πόλεων καὶ δὴ ἐκ τῆς βασιλευσῆς. Μετὰ Λέοντα τὸν Ἰσαυροῦ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πέμπτον τὸ τελευταῖον πλήγμα ἐπέφερε κατ' αὐτῶν ὁ Θεόφιλος. Οὗτος παρήγγειλε συγχρόνως οἱ μὲν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας μοναχοὶ νὰ ἐξωσθῶσι ἀπὸ τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἅτινα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσι δι' ἄλλας τοῦ δημοσίου ἀνάγκας, εἰς δὲ τοὺς μοναχοὺς, ὧν τὰ μοναστήρια ἔκειντο μακρὰν τοῦ κόσμου, ν' ἀπαγορευθῇ ἡ εἴσοδος ἐπὶ ποιναῖς βαρυτάταις (βλ. Δοσίθεον Δωδεκαβ. σελὶς 629).

Πολλοὶ τοὺς παρ' Εὐναπίῳ (σ. 53) ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Γότθων καταστροφῇ τῆς Ἑλλάδος δρᾶσαντας μοναχοὺς εἰς Θεσσαλίαν ἐξέλαβον ὡς ὀρθοδόξους ἀσκητὰς κατασκηνοῦντας εἰς τὰ ὄρη. (βλ. Ζαμπελίου, Βυζ. μελ. σημ. ιδ'), ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἐπιδρομεῖς ἀρειανοὶ ἐκ Μ. Ἀσίας, οἵτινες ἐξ ἴσου μισοῦντες τοὺς τε ὀρθοδόξους καὶ ἐθνικοὺς παρώρμων τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ Γότθους εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀχαΐας προέλασιν, Hertzberg, Ἱστορία τ. Ἑλλάδος Γ'. 481—2 μεταφρ. Καρολίδου). Καὶ παρήλθε μὲν ὁ κατὰ

(1) Βλέπ. Μητροπολίτου Κορυθαῶς Εὐλογίου Κουρίλα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Ἱεράκλεια, καὶ τὰ ἀδιάσειστα προνόμια, Ἀθήναι 1948, σ. 76 ἔ.

τῶν εἰκόνων διωγμός, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ δὲν ἀποκατεστάθησαν πάντες εἰς τὰς μονὰς. ἢ τοῦ λαοῦ εὐλάβεια ὄπωσοῦν ἐμειώθη καὶ οὐ μόνον νέαι μοναὶ δὲν ἐκτίζοντο, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπάρχουσαι κατελύοντο, διότι εἶχον διαρπαγῇ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, ἀφορμὴν ζητούντων πρὸς τοιαύτας ἐκμεταλλεύσεις. Ὁ Ῥωμανὸς Α' ἐφιλοτιμήθη ν' ἀνεγείρη μονὰς καὶ πρὸς τοῦτο «διωρίσατο τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Κυμινᾶ, τοῦ Ἄθωνος, τοῦ Βοραχέως καὶ τοῦ Λάτρους καὶ πάντας λαμβάνειν ἀνά νομίσματος ἑνός· ταῦτα δὲ λαμβάνειν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μονῆς» (Θεοφ. συνεχ. σ 429). Ἀλλὰ τὰ ἡμίμετρα ταῦτα δὲν ἔσωζον τὴν κατάστασιν, οὐδ' ἀνεχαιτίζον τὸ κατὰ τῶν μοναχῶν ῥεῦμα, οἵτινες τῷ ὄντι εἰς τὰς πόλεις εἶχον παρεκτραπῆ τελείως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐξηγέρθη κατ' αὐτῶν ὁ ἄλλως φιλομοναχώτατος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἐκδώσας τὴν «Νεσράν περὶ τῶν μοναστηρίων, τῶν ξενοδοχείων καὶ τῶν γηροκομείων». Ἐν ταύτῃ ζωγραφίζει διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὸν βίον τῶν τότε μοναχῶν, οἵτινες κατ' οὐδέν, λέγει, διέφερον τῶν κοσμικῶν «γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομάς, ἵππων ἀγέλας, βοῶν, καμήλων καὶ ἄλλων κτηνῶν ἀριθμοῦ κρειττόνων, ὅσαι ὦραι κτᾶσθαι σπουδάζοντες». Προβάλλει δ' ὡς παράδειγμα τοῖς παλαιοῖς ἀσκηταῖς, ἀφ' ὧν κατὰ τὸ τίγμα τῶν μοναστῶν: «Τὸν βίον ὄρα μοι τῶν θείων πατέρων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῶν ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ γῆς λαμψάντων, καὶ τοῦτον οὕτως λιτὸν εὐρήσεις, οὕτως ἀπέριττον, ὡς σχεδὸν μόνῃ ψυχῇ ζῶντας αὐτοὺς ἀποβαίνειν καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων, ὡσπερ παραψάουοντας ἀυλίας». Οὕτως εὐρίσκει εἰς τελείαν ἀντίθεσιν τοῖς τότε μοναχοῦς καὶ ἀποκαλεῖ «σκηνην τὸ πρᾶγμα». Ὡς ἐκ τούτου προέβη εἰς λίαν περιοριστικὰ κατ' αὐτῶν μέτρα. Ἀπηγόρευσε δηλ. νὰ ἀφιερῶσιν οἱ λαϊκοὶ εἰς τὰς μονὰς ἀκίνητα, πολλῶν δὲ μᾶλλον νὰ πωλῶσιν· διότι, ὡς λέγει, οὐδὲν ἐκ τούτων προκύπτει εἰς τὰ καταστήματα ταῦτα ὄφελος. Κελλία ὅμως, ἐπιφέρει, καὶ τὴς καλουμένας Λαύρας, ἐφ' ὅσον ἐν ἐρήμοις οἰκοδομούμενα περιορίζονται εἰς μόνῃν τὴν ἰδίαν περιοχὴν, καὶ δὲν περιλαμβάνουσιν ἀγροὺς καὶ ἐτέρας κτήσεις, ὅχι μόνον δὲν ἐμποδίζομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦμεν μᾶλλον τὸ πρᾶγμα (G, Schlumberger. Ὁ αὐτοκρ. Νικ. ὁ Φωκᾶς, ἐκδ. Μιρασολῆ. σ. 441—9). Λαύρας ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴς μεγάλας μονὰς καὶ οὐχί, ὡς τιες φρονοῦσιν, ἄθροισμα κελλίων. Ἡ κτήσις ἀγρῶν, ὡς ἐν ταῖς ἔξω μοναῖς, δὲν εἶναι τὸ ἀπαραίτητον συστάσεως μονῆς, μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀπηγόρευσε τοῦτο: «οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προάστειον ἢ ἀγρὸν εἰς βλάβην καὶ περιορισμὸν τῆς ἀδελφότητος ἄκαιρον». Πρὸς τούτοις οὗτος ἐπέβαλε φόρους εἰς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, προέβη εἰς δημεύσεις καὶ ὑπεχρέωσε τὰς μονὰς νὰ διατρέφωσι τὰ παρατηχόντα στρατιωτικὰ τάγματα. Διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης ὁ Φωκᾶς ἐξώκιζε μὲν ἐκ

τῶν πόλεων τοὺς μοναχοὺς, παρεσκευάζε δὲ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Λαυριώτου Ἀθανασίου τὸν Ἄθω εἰς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔδει διὰ πάσης θυσίας ν' ἐξασφαλισθῶσιν οὗτοι ἐκεῖ ἀπὸ τῶν ἐπαράτων πειρατῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον, ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν κρησφυγέτων τῆς Κρήτης. Διὸ «καὶ πάλιν ὁ Φωκᾶς ἔσεισε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, λέγει Γεώργιος ὁ Ἀμαρτωλός, καὶ ἐθυμώθη θυμὸν καὶ ζῆλον δίκαιον καὶ ἔλαβε στρατηγούς καὶ φασάτα καὶ δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ ἐνίκησε κατὰ τῶν Τούρκων ...» (ἔκδ. Mathiae σ. 856).

Εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων θρίαμβον τῆς Κρήτης συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀθωνίτης Ἀθανάσιος συνοδεύσας τὸν Νικηφόρον καὶ ὡς ἱεραπόστολος ἐνθουσιάσας τὸν στρατόν. Αὐτὸς δ' ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος ἐν Ἄθῳ ἰδρυτῆς μεγάλης μονῆς καὶ εἰσηγητῆς τοῦ κοινοβιακοῦ βίου, συγκεντρώσας ἐντὸς τῆς Μεγίστης Λαύρας περὶ τοὺς χιλίους μοναχοὺς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀσκηταὶ τοῦ Ἄθῳ. «Ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ τὰς καλύβας περιαιρουμένας ἦν ὄραν καὶ ναοὺς ἀντειρομένους καὶ εὐκτηρίους οἴκους καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄμικτον βίον τῷ κοινωνικῷ πάλιν καταλλαττόμενον», λέγει ὁ βιογράφος (Πομιαλόβσκη σ. 52, 12). Ὁ πολύτιμος οὗτος βίος εἶναι ἐν εἴδει ἐγκωμίου γεγραμμένος ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁσίου ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ καλλιγράφου (σ. 93) ὃν συνιστᾷ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ διαθήκῃ (Meyer 129), καὶ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ῥώσου ἐκδοθεὶς. Ὑπάρχει καὶ ἕτερος βίος ὁ κατ' ἐπιτομὴν ἀπληκριβωμένην καταρτισθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ L. Petit ἐκδοθεὶς. Περὶ τῆς ἐν τῷ Ὄρει καταστάσεως ἀρίστη πηγὴ εἶναι ὁ πρῶτος βίος καὶ ὅστις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀγίου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐπηνέθησάν τινες τῶν τὰ πρῶτα φερόντων πατέρων, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ καὶ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντι κατορθώματι, ὅτι τὸν ἐρημικὸν τῷ κοινωνικῷ κατήλλαξαν βίῳ καὶ τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ σώματος ἔπεισαν ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. Τοῦτο δὲ οὐ τοῦτῳ γνωριμώτατον; τίς γάρ τούτου τὰ γε τοιαῦτα δοκιμώτερος, ἢ τίνι τῶν πρωτείων ἐν τούτῳ παραχωρήσει, ὅς οὐ τοῦτο μόνον σοφός ἦν, τὸ συνάψαι καὶ καταλλάξαι καὶ συναρμόσαι . . . ἀλλὰ καὶ μεθαρμόσαι» (σ. 98 — 9). Ἀλλὰ διὰ τὰ μεγάλα σύγχρονα ἐν Ἄθῳ γεγονότα καὶ τὴν τεραστίαν ταύτην τοῦ μοναχικοῦ βίου μεταβολὴν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει πρὸς τούτοις ἡ διαθήκη τοῦ αὐτοῦ ἀγίου. Ὁ Ἀθανάσιος ἐμόνασε κατ' ἄρχάς εἰς τὸ ἐν Βιθυνίᾳ ὄρος Κυμινᾶ παρὰ τῷ θείῳ του Νικηφόρῳ Φωκᾷ Μιχαὴλ τῷ Μαλεῖνῳ—ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὁμολόγησαν πίστιν νὰ συνασκητεύσωσιν εἰς Ἄθῳ—ἀλλὰ ποιήσας περισσοτέραν ἡσυχίαν προσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ὄρους καὶ ὑπετάγη κατ' ἄρχάς εἰς γέροντα παρὰ τὸν Ζυγόν. Ὁ Νικηφόρος ἐθορυβήθη μεγάλως διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ φίλου καὶ ἀπέστειλε τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Λέοντα τὸν μάγιστρον εἰς Ἄθῳ, ἀλλ' ὁ ζητούμενος δυσκόλως ἀνεκαλύφθη.

διότι ὁ πρόην διδάσκαλος ἐν τῇ βασιλευούσῃ προσεποιεῖτο ἐν Ἐθῶ τὸν ἀμαθῆ καὶ ἐδιδάσκετο τὴν ἀλφάβητον παρὰ τοῦ ἀπλοικοῦ γέροντος. Ἐν τούτοις ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Πρώτου, καὶ ἔκτοτε διὰ τὴν ἀποφύγη τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ὀχλήσεις ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τόπον ἐρημικώτατον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὄρους, καὶ ἔλαβε τὰ Μελανὰ ἐπὶ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου κείμενα «πολλὴν ἔχοντα τὴν ἐρημίαν, πολὺ δὲ ἀπέχοντα καὶ τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν καταγωγῶν», ἐνθα περίπου ἀνήγειρε τὴν μονήν. Ἦτο ἀποφασισμένος πράγματι τὴν ἀφιερῶσθαι ὅλον τὸν βίον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην ἀσκήσιν, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ὑπεχώρησεν εἰς τὰς ἐντόνους τοῦ Νικηφόρου παρακλήσεις πρὸς ἀνέγερσιν τῆς μονῆς. «Ὁ φόβος, ὦ πάτερ, ὃν εἶχον οἱ μοναχοὶ ἐκ τῶν κακονόμων Ἀγαρηνῶν, λέγει ὁ Φωκῆς πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, ἤδη ἀπηλάθη τοῦ ὄρους ... ἐπέστη δὲ καιρὸς ... οἰκοδομηθῆναι ἡμῖν οἰκητήρια καὶ οὕτω πολιτιστῆς τῆς ἐρήμου καὶ ἱερῶν ἔση ἀνδρῶν καθηγεμῶν καὶ διδάσκαλος καὶ νομοθέτης τῆς ἐν πνεύματι ἀληθινῆς προσκυνήσεως» (Ἐγκώμιον ἐν κώδ. λαυρ. Α188, φ. 91^ο). Ὁ βασιλεὺς, ὡς φαίνεται, ἤθελε τὴν ἐγκυμονοῦσαν κατ' αὐτοῦ θύελλαν, ὑποδαυλιζομένην ὑπὸ μοναχῶν τε καὶ κληρικῶν, διότι ἔθεσε χεῖρα εἰς τὰ εὐαγγῆ ἰδρύματα, καὶ πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πλανωμένων μοναχῶν ἐπέμεινε τὴν ἰδρύσθαι μονήν, καίτοι καὶ αὐτὸς ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἶχε βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῶν σοβαρῶν κινδύνων τοῦ κατὰ μόναν βίου. Τοιοῦτοι κίνδυνοι ἀποπλανήσεως καὶ ἐκτροχιασμοῦ εἰς τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον παρατηρήθησαν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ζωηρῶς ἐκθέτει ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Παχώμιον τὸ πρῶτον καὶ εἶτα τὸν μέγαν Βασίλειον τὴν συστήσασθαι τὰς μονὰς, καὶ τὰ κοινόβια, καὶ τὴν ὑπαγάγασθαι εἰς ὑποταγὴν καὶ αὐστηροῦς κανόνας τοῦ ἀνυποτάκτους. «Πρὸς πολλὰ χρησιμωτέραν καταμανθάνω, λέγει ὁ τελευταῖος, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλειόνων διαγωγὴν». πρῶτον διότι οἱ κοινοβιᾶται ἐπανέρχονται εἰς τὴν κατὰ φύσιν ζωὴν καὶ δεύτερον διότι ἐξασκοῦσι διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀνάγκας καὶ τὸ καθῆκον τῆς φιλαδελφίας. Ἐπειτα ὁ ἐν κοινοβίῳ βίος εἶναι ἐμάρτυρος καὶ ἐκτὸς πονηρᾶς ὑποψίας καὶ τελευταῖον, διότι ὁ βίος αὐτὸς καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ὅστις χορὸν μαθητῶν συστησάμενος κοινὰ τὰ πάντα καὶ κοινὸν ἑαυτὸν τοῖς ἀποσιτόλοις παρέσχηκεν» (βλ. Πετρακάκου. Μον. θεσμοὶ σ. 155).

Ἡ Λαύρα διὰ κόπων καὶ ἀτρύτων μόχθων τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ διὰ δαπάνης τοῦ τε Φωκῆ καὶ τοῦ Τζιμισκῆ ἀνηγέρθη, ὡς φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν, μεγαλοπρεπῆς καὶ πολυάνθρωπος, ὄντως «Μεγίστη», ὡς ἀπεκλήθη. Ἀλλὰ τοιαύτη μονὴ ὠχυρωμένη διὰ πλήρους φρουριακοῦ συστήματος ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἐθῶνος, ἦτο τὸ πλέον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν οοτροπίαν τῶν ἀσκητῶν. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ Πρώτου τοῦ Ὄρους μέχρι τοῦ

τελευταίου ἐξηγέρθησαν εἰς ἀληθῆ κατὰ τοῦ ἁγίου ἐπανάστασιν καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν οὐκ ὀλίγας ζημίας καὶ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τὴν οἰκοδομήν, ἐν τέλει δὲ προσέφυγον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα «τῆ τοῦ πειραστοῦ περὶ τὸν μέγαν ἀσχολία». Ἄλλὰ τοῦ Φωκᾶ θανόντος προσέρχονται πρὸς τὸν Τζιμισκῆν αὐτὸς ὁ Πρῶτος μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ Ὄρους μοναχῶν, οὓς ὑπεκίνει ὁ πειρασμός, «ἔθει δουλεύοντας παλαιῶ, καὶ τὰ τοιαῦτα ... συνεβούλευεν, ὑποποιούμενος καθ' ἓνα καὶ κλέπτων τοῖς δεξιοῖς. Τί ὄτι τὸν πλάνον τοῦτον ἀνέχεσθε καὶ ἀρχαίους τύπους καὶ ἔθιμα καταλύοντα, οἰκοδομὰς ἀνεγείροντα πολυτελεῖς καὶ περιβόλους καὶ ναοὺς καὶ καταγωγὰς ὑδάτων ἐπινοοῦντα καὶ ζεύγη βοῶν καὶ ἡμιόνων ὠνούμενον καὶ τὸ ὄρος ἤδη εἰς κόσμον μεταποιῶντα;.. ἄλλα δεῦτε, φησί, ἐξολοθρεύσωμεν αὐτὸν ἔνθεν ἐν τάχει καὶ τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελεῆ καταλαβώμεθα, τὰς ἐπαύλεις αὐτοῦ κατασκάψωμεν καὶ οὐ μὴ μνησθῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔτι». Ταύταις καὶ ταῖς τοιαύταις, κατὰ τὸν βιογράφον, καταγοητεύσας τοὺς γέροντας ἐπρωδῆς ... ἐμφύλιον ἐγείρει πόλεμον, τὸ χαλεπώτατον καὶ πάντων ὀλεθριώτατον. Ἄλλ' ὁ τοῦ βασιλέως ἀπεσταλμένος ἀπεφάνθη, ὅτι εὐρέθη κατὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀνεύθυνα ... ἢ γὰρ προχωρήσασα μετὰ αὐτῶν διαφορὰ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας συμβεβηκέναι διέγνωσται» (Meyer σ. 142,4). Καὶ οὕτως ὁ Ἄθανάσιος διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ ἀνεξικακίας ἐνίκα πάντας τοὺς πολεμίους καὶ ἠνάγκαζεν ἐν τέλει ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ ν' ἀποκαλυφθῶσι πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει. Προσῆρχοντο δὲ εἰς αὐτὸν πανταχόθεν «ἄβιοι, ἀνέστιοι, γυμνόποδες, ἄνιπτοι καὶ βάρη σιδήρων περὶ τὸν ἀύχένα φέροντες, οὓς διορθούμενος ὁ σοφὸς τῶν ψυχῶν κυβερνήτης κούφως ὑπερπλέειν τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ἐπειθεν». Ἡ ταχίτερος αὐτοῦ ἀγαθὴ φήμη διεδόθη καὶ πέραν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ συνέρρεον πλήθη μοναστῶν εἰς Ἄθω «ἀπό τε Ρώμης αὐτῆς Ἰταλίας, Καλοβρίας, Ἀμάλφης, Ἀρμενίας καὶ τῶν ἔτι ἐνδοτέρων τούτων». Μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν ἀναφέρονται ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Χρυσσβέργης, ὅστις καὶ τὸ τοῦ Γομάτου μετόχιον ἀφιέρωσεν, Ἀνδρέας ὁ Χρυσσπολίτης «ὁ σοφώτατος ἀσκητὴς καὶ ὁ μακαριώτατος Νικηφόρος», ὁ πρότερον ἀσκούμενος ἐν Καλαβρία, (βλ. D. Rousseau' I, ancien monastère Bénédictin du Mont-Athos, ἀπόσπ. ἐκ τῆς Revue liturgique et monastique. Abbaye de Maredons ἐν Βελγίῳ 1929, ἀριθ. 7—8, σ. 1—18). Καὶ ἐκ τῆς καυκασίας Ἰβηρίας ἐπεφοίτησεν ὁ κουροπαλάτης Ἰωάννης, ὑποταχθεὶς εἰς τὸν ἅγιον καὶ ταχθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν Μιλοπόταμον, ὅπου μετὰ τοῦ υἱοῦ Εὐθυμίου ἀνήγειρε τὴν ἐκεῖ ἐγγὺς μονὴν τῶν Ἰβήρων. κατὰ τινὰς δὲ ἰβηρικὰς πηγὰς καὶ Ἰωάννης ὁ Τορνίκης, ὅστις κατατροπώσας τὸν ἀποστάτην Σκληρὸν τῷ 979 ἀφιέρωσε τὰ λάφυρα ὑπὲρ τῆς μονῆς (R. Schütte, Der Aufstand

des Leon Tornikios im Jahre 1047, Plauen 1896). Ὁ βίος τῶν δσίων τῆς Ἰβηρικῆς μονῆς κτιτόρων ἀναφέρει, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς Ἄθω ὁ μοναχὸς Βενεβεντός, ἀδελφὸς πρίγκηπος, καὶ ἠγόρασε παρὰ τοῦ πρώτου τὴν ὑπὸ τὸν Ἀντιάθωνα παραλίαν, ὅπου ἀνήγειρε περίλαμπρον μονήν, ἣς ὁ σφζόμενος νῦν πύργος μορτυρεῖ τὴν δόξαν τῶν Ἀμαλφηνῶν. (Über die urkundlichen Quellen zur Geschichte der byzantinisch — venetianischen Beziehungen vornehmlich im Zeitalter der Komnenen von Carl Neumann. Byz. Zeitschr. I, σελ. 366—379). Ἡγουμένους τῆς Λατινικῆς ταύτης μονῆς συναντῶμεν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ μάλιστα μετὰ τὸ σχίσμα, τὸ ἐπισημοποιηθὲν ἐπὶ Μιχ. Κηρουλαρίου (1052). Αἱ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον σχέσεις αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀγαθώταται καὶ δὴ πρὸς τὸν Ἰβηρα Ἰωάννην, ὃν ἀφῆκεν ἐπίτροπον ἐν Λαύρα καὶ ἐκτελειστὴν τῆς διαθήκης. Αἱ κατ' ἐπίταγὴν τοῦ ἀγίου πνευματικαὶ μετὰ τῶν Ἰβηριτῶν σχέσεις διατηροῦνται ἐν Λαύρα ὡς ἐντολὴ πατρὸς μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ καὶ ἐτέρας μεγάλης μονῆς, τῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἀφορμὴ ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀθανάσιος, ἀποστείλας τρεῖς ἐξ Ἀδριανουπόλεως προσελθόντας αὐτῷ ἄρχοντας, Ἀθανάσιον, Νικόλαον καὶ Ἀντώνιον. Ἐκ τῶν τῆς Βασιλευούσης μαθητῶν τοῦ δσίου ἦτο καὶ ὁ τὴν διακονίαν τοῦ δοχειαρίου ἐξασκήσας ἐν Λαύρα Εὐθύμιος, ὁ τῆς τοῦ Δοχειαρίου λεγομένης μονῆς κτίτωρ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ γενεσιουργικὸν ἔργον τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, οὗτινος ἡ ἐπικράτησις κατεδείχθη εὐθύς. Οὕτω νέοι ὀρίζοντες διηνοίγοντο διὰ τὸν μοναστικὸν ἐν Ἄθω βίον, πρὸς οὓς ἔπρεπε πάντες νὰ προσανατολισθῶσιν. Ἡ δὲ σύνεσις καὶ πολιτικότης τοῦ δσίου ἐπεβλήθη εἰς πάντας, μάλιστα ὅτε νικητῆς καὶ τροποιοῦχος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πρώτην κοινὴν σύναξιν τῶν Καρῶν «ἔβαλε μετάνοιαν τοῖς καθεζομένοις» (Petit 27, 25) αὐτὸς δὲ τῆς Μεγίστης Λαύρας καθηγούμενος καὶ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι πανίσχυρος—ἡ συνήθεια αὕτη ἔκτοτε ἐπεκράτησε διὰ πάντας τοὺς τῶν μονῶν καθηγουμένους καὶ ἀντιπροσώπους προσερχομένους τῇ κοινῇ συνάξει.—Ἀπενεμήθη τότε αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πρώτου ἢ προεδρία τῆς Συνάξεως, ἣν διετήρησεν ἡ Λαύρα ἄχρι τοῦδε, καὶ μετ' αὐτὸν ἔλαβον θέσιν ὁ τοῦ Βατοπεδίου καὶ τρίτος ὁ τῶν Ἰβήρων. Οἱ τῶν μικρῶν ἠγούμενοι ἐθεώρησαν ἀρκετὸν, ὅτι συνεδρίαζον μετὰ τῶν μεγάλων, πολλοὶ δὲ τούτων φαίνεται δὲν εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπογραφῆς. Ὁ Θεοδώρητος λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ Β' Τυπικοῦ, ἐνθα ἐκ τῶν 180 ὑπογράφοις μόνον 30, προβαίνει περὶ τῶν ἐν τῷ Α' Τυπικῷ εἰς τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν: «Οὗτοι πάντες κύριοι τῶν κελλίων ἦσαν, ἐκαλοῦντο δὲ ἠγούμενοι, ὅτι αὐτοδέσποτοι ἦσαν, ὡς καὶ ἡ μονὰς τῶν μεγάλων μοναστηρίων . . . τόποι ἀδέσποτοι τότε τοῦ κοινοῦ ἦσαν καὶ τὰ κελλία μὴ ἐξουσιαζόμενα παρὰ τῶν μονῶν, διὸ καὶ μονόδρια ἐλέγοντο» (Κῶδ. Τιμίου Σταυροῦ ἀγίας Ἀννης φ. 74 α καὶ 79 α). Ἐκ τῶν σωζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων

προκόπτουσι περὶ τὰ 300 τοιαῦτα μονύδρια ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς ἄθωνικῆς χερσονήσου,—ὅσα μονιστήρια ἀναφέρει καὶ ὁ πάπας Ἰννοκέντιος τὸν ιγ' αἰῶνα—ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συμποσοῦντα καὶ τὰ ἀκμάζοντα νῦν κελλία. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν εἶναι ἅπαντα τὰ κελλία ἀρχαῖα, ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν ἀρχαίων διελύθησαν, νέα δὲ ἀντ' αὐτῶν ἀνεφάνησαν. Ἐν μόνῃ τῇ Λαυριωτικῇ περιφερείᾳ τῆς Προβιάτας περὶ τὰ 20 κελλία εἶναι διαλελυμένα, ὧν ἡ περιοχὴ συνεχωνεύθη εἰς τὰ νῦν ὑφιστάμενα 18. Ἐν τούτοις καίτοι οἱ ἀσκηταὶ ἠξιώθησαν τῆς ἰσοτιμίας πρὸς τὰς μονάς, ἐξηκολούθησαν ὀντεχόμενοι τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν θεσμῶν καὶ ἀντιδιαφερόμενοι πάντοτε πρὸς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις. Τὴν κυρίαν δύναμιν ἤντλουν οὗτοι ἐκ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Πρώτου, ὅστις κατ' ἀρχὰς προήρχετο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν, (ὅπως καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συμπράκτορες καὶ διακονηταί). Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὁ πρῶτος Ἰωάννης ὁ Φακηνὸς ἦτο κελλιώτης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος ἐγίνοντο καὶ ἐκ τῶν μοιῶν, ὡς π. χ. τῆς τοῦ Δοχειαρίου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ιδ' αἰῶνος τὸ Πρωτάτον καθίσταται πλέον μοναστηριακόν. Ἐν τῷ Γ' τυπικῷ αἱ μοναὶ διορίζουσι 12 ἐκκλησιαστικούς, ἧτοι πάντας τοὺς διακονητὰς τοῦ ναοῦ (Meyer 198, 11). Καὶ ἀκριβῶς περὶ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ ὀλίγῳ ὕστερον περιορίσθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μοιῶν, τῶν διεπουσῶν τὰ κοινά, εἰς τὸν σημερινὸν σχεδὸν ἀριθμόν. Οὕτως ἡ κατίσχυσις τῶν μεγάλων μοιῶν οὐ μόνον ἐμείωσε τὴν ἰσχὺν τοῦ Πρώτου εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' εἶχεν αὐτὸν ἐξ ἰδίων καὶ ἀπεμάκρυνε τῶν κοινῶν πραγμάτων ταὺς ἡσυχαστὰς καὶ κελλιώτας περιελθόντας εἰς κατὰστασιν ὑποτελείας.

12. Τὸ ἀγιορειτικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κοινόβιον καὶ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα.

Ἡ αὐστηρὰ ἀσκησις καὶ ἡ ἔκστασις εἶναι προϊόντα τοῦ κλίματος τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Ἐκεῖ εἰς τὰς ἀτέρμονας πεδιάδας καὶ τὰς ἀπερίντους ἐρημικὰς ἐκτάσεις ὑπὸ τὸν καθαρὸν καὶ ἀνέφελον οὐρανὸν τὸ μὲν βλέμμα ἐκτείνεται ἐπ' ἄπειρον ἄνευ τινὸς ἐμποδίου καὶ προσκόμματος, ὃ δὲ νοῦς εὐκόλως μετεωρίζεται καὶ διεισδύει εἰς τὸ σῦμπαν ἐνούμενος μετὰ τοῦ ὑψίστου ὄντος, τὸ πᾶν δὲ ἀποτελεῖ ἀδιατάρακτον ἁρμονίαν ἀφομοιούμενον καὶ τοῦτο πρὸς τὸ θεῖον. Ἐντεῦθεν ἀνεφύη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ὁ πανθεισμός, καθ' ὃν συγγέεται ὁ κτίστης πρὸς τὸ κτίσματα, ὁ Θεὸς πρὸς τὸν κόσμον. Τοιαῦτά τινα δὲν συναντᾷ τις εἰς τὴν πολυποίκιλον καὶ πολυσχιδῆ ἑλληνικὴν φύσιν, τὴν συνεχῶς ὑπὸ ὕρέων, πεδιάδων καὶ ποταμῶν διακοπτομένην, πολλῶν δὲ μᾶλλον εἰς τὸν Ἄθω, ἔνθα ἡ ἀγριότης τῆς φύσεως καὶ τὸ ἀπότομον τῶν ὄρειων γραμμῶν σταματᾷ τὴν σκέψιν καὶ διακόπτει ἀποτόμως τὴν ἔκστασιν. Διὰ τοῦτο δὲν ἀπέδωκε μεγάλους ἐνταῦθα καρπούς. οὔτε Ἀντώνιον τὸν Αἰγύπτιον, οὔτε Ἰσαὰκ τὸν Σύρον, οὔτε τοὺς θεοφόρους καὶ προορατικούς ἐκείνους ἄνδρας τῆς Ἀνατολῆς θὰ συναντῆ

σωμεν."Επειτα και ἡ φύσις τοῦ "Ελληνοσ εἶναι ἀνεπίδεκτος δι' ἑκστάσεις και ἀναβάσεις οὐρανοβίμονας. Συνεπικουρούντων δὲ και τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὁ μοναχὸς "Ελλην δὲν ἔχει δυστυχῶς ὑπομονὴν και ἐπιμονήν, εἶναι εἰς ἄκρον ἀψίκορος και ἀρέσκειται εἰς τὰς διηνεκεῖς μεταβολὰς και τὰς ἀνταλλαγὰς τῶν ἐντυπώσεων. ἡ μονοτονία νεκρώνει και ἀποχαυνοῖ αὐτὸν και ἀντι νὰ ἐξυψώση καταβιβάζει τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς ποταπὰ πράγματα, ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι ἀνυπότακτος, ἀπειθάρχητος και ἄκρως ἰδιόρρυθμος. Τούτου ἔνεκα παρατηροῦμεν ἐν "Αθωνι, ὅτι ὁ μὲν ἀσκητικὸς τοῦ "Αθωνοσ βίος κατήνησε ταχέως εἰς τὸν πολυπράγμονα κελλιωτικόν, τὸ δὲ κοινὸν εἰς τὴν ἐπιμεμπτον ἰδιορρυθμίαν. Ὁ Λαυριώτης "Αθανάσιος ἀποδεικνύεται και μέγας ψυχολόγος, διότι διδὼν ταχέως πάντα τὰ ἐλαττώματα τοῦ "Ελληνοσ, και βουλόμενος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν ἐγκατέλειπε τὴν μονότονον ἀσκησιν, και ἀντι' αὐτῆσ προετίμησε τὸν κοινοβιακὸν βίον. οὕτω δ' ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς τῆσ μεγάλῆσ ταύτησ μεταρρυθμίσεωσ ἐν Ἑλλάδι και ἔσωσε τὴν κατάστασιν ἐκείνην τοσοῦτουσ ἐγκυμονοῦσαν κινδύνουσ. Χάρις δὲ εἰς αὐτὸν παρετάθη ὁ μοναχικὸς βίος ἐπὶ μίαν ἔτι ἔνδοξον χιλιετηρίδα.

Ὡσ πηγὰς διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ "Αθανασίου ἔχομεν τοὺσ δύο βίουσ αὐτοῦ και τὴν ἰδιόχειρον διαθήκην. Αὕτη οὔσα τριμερὴσ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Τυπικὸν ἢ Κανονικόν, (Meyer 102-122), τὴν Διατύπωσιν (συμπλήρωμα τοῦ Τυπικοῦ σ. 123-30) και τὴν Ὑποτύπωσιν ἢτοι τὴν τῆσ Ἐκκλησίας, τραπέζῆσ κτλ. διάταξιν (130-140). ταῦτα φυσικῶσ συνετάχθησαν μετὰ τὴν ἐν ἔτει 963 ἰδρυσιν τῆσ Λαύρασ και πρὸ τοῦ τέλουσ τοῦ 1' αἰῶνοσ, καθ' ὃ φαίνεται τελευτήσασ ὁ ἅγιος. Ἐν τῷ Τυπικῷ κατ' ἀρχὰσ ἐξιστορεῖ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὁ ἅγιος και τὰσ πρὸς τὸν Νικηφόρον σχέσεισ αὐτοῦ, πῶσ ἤρξατο τῆσ οἰκοδομῆσ και πῶσ ἀποπεράτωσεν αὐτήν. Εἶτα ὁμιλεῖ περὶ Μυλοποτάμου, συστάσεωσ ἀμπελώνων και ἄλλων κτισμάτων και ἔργων αὐτοῦ. Προσασπίζεται σθεναρῶσ τοῦ αὐτοκεφάλου και τῆσ ἀνεξαρτησίας τῆσ μοιῆσ και ὁρίζει τὰ τῆσ διαδοχῆσ, θεσπίσασ νὰ ὁρίζεται ὁ διάδοχος πάντοτε παρὰ τοῦ ἡγουμένου, ἡ δὲ ἐκλογὴ παρὰ τῆσ ἀδελφότητοσ. Οὕτοσ πρέπει νὰ εἶναι ἀδελφὸσ τῆσ μοιῆσ, ψηφιζόμενοσ ὑπὸ τῶν δύο τρίτων τῶν ἀδελφῶν, τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ μοιῇ. Ὑπεραμύνεται τῶν ξενοκουριτῶν, ἢτοι τῶν ἀλλαχοῦ ὑποστάντων τὴν ἀπόκαρσιν μοναχῶν και ἐπιθυμούντων νὰ κοινοβιάζωσιν εἰς τὴν μονήν. Ὁ λόγος δὲ τῆσ εἰσ τοῦτο ἐπιμονῆσ και τῶν φρικτῶν ἀρῶν κατὰ τῶν διακρινόντων αὐτοὺσ ὡσ ξένουσ και περιφρονούντων εἶναι εὐνόητοσ· διότι τὸ πλήρωμα τῆσ Λαύρασ κατὰ τὸ πλεῖστον, μετὰ τοὺσ κτίστας και τέκτονασ, οὓσ ἀπέκειρε μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξένουσ ἀσκητὰσ και ἐξ ἄλλων μονῶν προελθόντασ ἐξ εὐλαβείασ τῆσ πρὸς τὸν ἅγιον. Τοῦτο δὲ και ἐναντίον τοῦ κανόνου τῆσ ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμένησ συνόδου, ἢτισ ἀπαγορεύει ἀσθηρῶσ τὰσ μεταστάσεισ τῶν μοναχῶν. Ἀποτείνεται ἔπειτα πρὸς τοὺσ ἀδελφοὺσ και διὰ πατρικῶν ὑποθηκῶν συμβουλεύει

εἰς αὐτοὺς τὰ δέοντα ὑπὲρ τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν. Ἀναφέρει καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ σιτηροσίου ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ δι' 120 ἀδελφούς ἀντὶ τῶν 80, οἵτινες εἶχον ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Φωκά. Ἄλλ' ἔζη καὶ ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β' ὁ ἅγιος, διότι ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἠύξησεν τῶν δύο βασιλέων τὴν ἐπιχορήγησιν (M. 24). Ἐκ τούτου ἐξάγεται καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τοῦ Τυπικοῦ ἦτοι μετὰ τὸν τοῦ Νικηφόρου θάνατον καὶ πρὸ τοῦ Α' τυπικοῦ τοῦ Ὄρους (ἦτοι περὶ τὸ 965 70) εἰς οὗ τὴν σύνταξιν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἐν ᾧ ἐπέβαλεν ἐν τοῖς πλείστοις τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ. Ὡς ἐπισφράγισμα κανονίζει τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Περιστερῶν, ἀφιερωθεῖσης εἰς τὴν Λαύραν ὑπὸ τοῦ Φωκά. Τελευτᾷ δὲ συμβουλευόν: «τὸ ἀγγελικὸν ἡμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάψευστον τηρήσατε, τὸν κόσμον μισήσαντες μὴ ἐπιστραφήτε πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα. Λυθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας μὴ ἐνδυθῆτε αὐθις πρὸς σαρκικὰς σχέσεις, ἀπαρνησάμενοι πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίκηρα τοῦ παρόντος βίου μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποπηδήσητε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς γενόμενοι ἐπίχαρμα δαιμόνων. Πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκαρτηρήσατε, ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομισήσθε» (122). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τοῦ Τυπικοῦ μέρος εἶναι οἱ κοινοβιακοὶ κανόνες: «Εἰσηγητέον δὲ λοιπὸν τῷ μεθ' ἡμᾶς προστησομένῳ τῆς ἀδελφότητος περὶ τῶν αὐτὸν φυλάσσειν καὶ πράσσειν ἐπάναγκες» Καὶ πρῶτον ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸν τὴν μεταβολὴν τοῦ Τυπικοῦ «ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης» καὶ τὴν κτῆσιν «ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἐνός ἀργυρίου, οὔτε πράγματος τῆς μονῆς», οὔτε νὰ ἀφήνῃ μετὰ θάνατον εἰς τοὺς συγγενεῖς. Νὰ μὴ διαμοιράζῃ τὴν καρδίαν πρὸς τινὰς τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς ἢ καὶ τῶν οἰκείων καὶ νὰ μὴ ἔχῃ δούλον πρὸς ὑπηρεσίαν οὔτε καὶ θηλυκὰ ζῶα. «Παραφυλάξεις πάντως τὸ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι τῆς ραφίδος».

Ἀπαγορεύει τὰς μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίαις καὶ συντεκνίας τοῦ ἡγουμένου, τὸ δὲ χρυσίον καὶ τὸ πρὸς τὴν χρεῖαν νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν οἰκονόμον. Νὰ μὴ φορῇ ἱμάτιον «ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον», οὔτε νὰ εἶναι ἀβροδίαιτος οὔτε εἰς ἑαυτὸν οὔτε εἰς τοὺς ξένους. Νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ ἄνευ ἀνάγκης τὸ ποίμνιον, οὔτε εἰς τοὺς ἀδελφούς νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἐξοδον, «εἰδῶς ὡς ἢ ἔξω τοῦ κελλίου διατριβῆ καὶ τὸ μετὰ τῶν κοσμικῶν χρονίζειν θάνατον αἰώνιον κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον πέφυκεν ἀποτίκτειν». Οὔτε νὰ ἔχῃ κατάλυμα, ὅπου γυναῖκες. Προφητεύων δὲ ὁ ὁσιος ὅτι ἐκ τῶν μετοχιῶν ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἡ καταστροφὴ τοῦ κοινοβίου ἐπιτάσσει: «Οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προάστειον ἢ ἀγρὸν εἰς βλάβην καὶ περισπασμὸν τῆς ἀδελφότητος ἄκαιρον» ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ πόλει πρὸς φιλοξενίαν τῶν ἐπιφοιτῶντων ἀδελφῶν. Νὰ μὴ περικόπτῃ τὴν ἐν τῷ λιμένι τῆς μονῆς διατροφὴν τῶν ἀποχειμαζομένων πλοίων, καὶ

ἐὰν πορατείνηται ἐπὶ μῆνας, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν φιλοξενίαν, καὶ ἂν ἐν μόνῳ ὑπολείπηται ἐν τῇ ἀποθήκῃ. Νὰ μὴ προτιμᾷ τοῦ συμφέροντος τῆς ἀδελφότητος πρόσωπον ἀνθρώπου ἐπισήμου κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα. Καὶ τελευταῖον χάριν τῶν θείων ἐντολῶν νὰ θυσιάζῃ τὴν ψυχὴν. Τοιαῦται αἱ πρὸς τὸν ἡγούμενον ὑψηλαὶ ὑποθήκαι, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον (ἂν μὴ ἐν ὄλῳ) προέρχονται ἐκ τῶν τοῦ Στουδίτου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meyer (σ. 15-17). Πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς διορίζων τὸ «ἐν ὑποταγῇ εἶναι καὶ ὑφ' ἐνὶ ποιμένῳ» ἐπιφέρει : «τοῦτο γὰρ χρόνῳ πολλῷ καὶ κόπῳ καὶ δοκιμασίᾳ ἐπισκεψάμενοι καὶ πείρα τὸ εὐθές καὶ ὠφέλιμον εὐρηκότες ἄριστον εἶναι μᾶλλον κεκρίκαμεν καὶ ἀκινδυνώτερον». Ἐκθέτων τοὺς ὅρους τοῦ κοινοβιακῶς ζῆν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς σωτηρίας λέγει : «μίαν καρδίαν εἶναι ἐν τῷ κοινοβίῳ καὶ θέλημα ἓν καὶ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ ἓν σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένων πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς ἀδελφότητος». Ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὑποταγῆς οἱ μοναχὶ οὐ μόνον πρέπει ν' ἀπέχῃσι τῶν ἀτόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαινετῶν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ προεστῶτος. «ὁ δὲ τῆς ὑπακοῆς μισθός, λέγει, μείζον τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος». Ὡς ὅρος δὲ ἀπαρῶντος ἐπακολουθεῖ ἡ κοινὴ ἐστίασις καὶ ἡ νυχθήμερος ἀκολουθία.

Δὲν ἀφῆκεν ὁμοῦ ὁ ὅσιος πατήρ καὶ τοὺς ἡσυχαστὰς ἀπάραμυθήτους, ἀλλὰ προνοῶν πατρικῶς καὶ περὶ τῶν πρόφην ὁμοτρόπων αὐτοῦ ὁρίζει εἰς τοὺς ὃ ἔξωθεν τῆς Λαύρας ἐφησυχάζοντας τὸ ἀνάλογον σιτηρέσιον. Ἄλλὰ θέλει αὐτοὺς νὰ εἶναι ἀκτῆμονες, ἐγκρατεῖς καὶ ὑποτασσόμενοι εὐλαβῶς εἰς τὸν καθηγούμενον, εἰς δὲ τοὺς ἱκανοὺς ἐπιτρέπει ἓνα μόνον ὑποτακτικόν. Καὶ αὐτὰ τὰ πέντε κελλῖα θεωρεῖ πολλά. οὐ μόνον δὲ ἀπαγορεύει τὴν ἴδρυσιν ἔκτου, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπορφανισθῇ τι ἐξ αὐτῶν προτιμᾷ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν μονὴν παρὰ νὰ δοθῇ εἰς ἀκατάριστον πρόσωπον. Πάντοτε ὁμοῦ ὁ τοιοῦτος δέον νὰ προέρχηται ἐκ τῆς ἀδελφότητος καὶ νὰ δοκιμάζηται ἱκανῶς παρὰ τοῦ καθηγουμένου, ἐὰν ὄντως κατεστάθῃ ἄξιος ν' ἀνταλλάξῃ τὸν ὄρον τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὸν τῆς μονώσεως καὶ ἡσυχίας, «προσυμνασθεὶς ἐν ὑποταγῇ καὶ μασθὼν τὸ μετὰ προσοχῆς καὶ τηρήσεως τοῦ νοδὸς καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ, εὐχεσθαι τε καὶ ἀγρυπνεῖν νηφόντως καὶ ἐγκρατεῦσθαι καὶ μελετᾶν . . . καὶ ἐργοχείρῳ φροντίζειν». Τὸ τοιοῦτον δὲ οὐ μόνον δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ θεωρεῖ εὐλογίαν Θεοῦ εἰς τὴν ἀδελφότητα· διὸ καὶ μεθ' ὄρκου ἐντέλλεται νὰ μὴ ἐμποδίζηται ὁ προαλειφθεὶς πρὸς τὸν ὑψηλὸν καὶ θεωρητικὸν τοῦτον βίον, οὐ χάριν καὶ τὸν βασιλέα εἶχε παρακαλέσει νὰ προνοήσῃ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ διὰ τὴν διατροφὴν, ἀλλὰ νὰ διαναπαύηται παντὶ τρόπῳ παρὰ τῆς μονῆς, ἵν' ἐπιδοθῇ ἀφροντίστως εἰς τὰ πνευματικά. Ἀποκλείει αὐστηρῶς τὴν εἰς ξένους παραχώρησιν τῶν ἡσυχαστηρίων τοιούτων καὶ χρήματα ἔτι προσφέροντας, ἵνα μὴ στερησῇ τοὺς ἀδελφούς τῆς ὑψηλοτέρας διὰ τῆς ἡσυχίας ἀναβάσεως. Ἐφρόνει δὲ ὁ μέγας πατήρ, ὅτι «τὸ ἀπερίσπαστον ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ

ἀφρόντιστον ἀταραχώτερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελειότερος καὶ μείζωνος». Χάριν τῶν ἀποκαρτερούντων εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὑποταγῆς καὶ ἡσυχίας πρὸς παρηγορίαν καὶ ἀνίκητησιν τῶν δυνάμεων ὤρισε τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Μυλοποτάμου, πλησίον τῶν Κιρεῶν (σημειωτέον ὅτι τὸ μεταξὺ πεντάωρον διάστημα ἦτο τότε ἔρημον), «βουλόμενος καὶ αὐτοὺς τῇ μεταβάσει τοῦ τόπου θεραπεύεσθαι προσηκόντως καὶ πρὸς τὸ εὐθυμον ἐπανάγεσθαι». Περὶ δὲ τῶν προσκαρτερούντων ἐν τῇ ἀνοθεύτῳ ὑποταγῇ λέγει, ὅτι «οὐ δεύτεροι τῶν ἄκρως ἀγωνιζομένων ἐν ἡσυχίᾳ ἔλθοιεν, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροί εὐρεθήσονται καὶ τῶν αἰωνίων στεφάνων ἀξιωθήσονται..» Εἰς τὴν οἰκονομίαν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ὁσιος τὸν τύπον τῆς μονῆς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀγίου Σαβᾶ. Ἐκεῖνος παρὰ τὸ κοινόβιον ἴδρυσεν καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τοὺς ἐφιεμένους μείζωνος ἡσυχίας, νήψεως καὶ προσενζῆς περιορίζων οὕτως αὐτούς, ἵνα μὴ δραπέται γίνωνται τῆς μάνδρας καὶ πρὸς τὰς ἐρήμους φυγαδεύωνται. Ἦναγκάσθη ὁ ὁσιος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου ἐν τε τῷ Μυλοποτάμῳ καὶ τῇ Κερασιᾷ «λόγῳ νάματος καὶ οἴνου μεταλήψεως ἕνεκα τῶν τῶν . . . ἐν τῇ Λαύρᾳ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐπιδημούντων ξένων». Ἰδύνατο βεβαίως νὰ προμηθεύηται ἔξωθεν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀλίμενον τοῦ Ὄρους τὸ τοιοῦτο δὲν ἦτο εὐκατόρθωτον, νὰ στέλλῃ δὲ ἀδελφοὺς ἐθεώρει ἐπικίνδυνον «συνεχῶς τε ἐπιχωριάζειν τοῖς κοσμικοῖς, συναγελάζεσθαι τε καὶ συνδιοιτᾶσθαι αὐτοῖς», καὶ ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον ἄλλοι, οἵτινες καὶ ἀγροὺς ἐκαλλιέργουν καὶ οἶνον ἐξῆγον καὶ ἐμπορίαν μετήρχοντο.

Καὶ ὅτε δι' ἀνάγκας τῆς μονῆς μετέβαινον εἰς τὴν πόλιν οἱ ἀδελφοὶ ἐφρόντισεν ὁ ἅγιος νὰ ἔχωσιν ἴδιον οἶκημα. Οἱ παλαιοὶ ἐρημίται κατέλυνον εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν ἢ εἰς τὰς ἐπισκοπὰς. Κατὰ τὸ τοῦ Διαλόγου Πατερικῶν (ἔκδ. Δαπόντε, σ. 88) αὐστηρότατα ἐφυλάσσετο ὁ κανὼν καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Βενεδίκτου, ὁσάκις δ' ἐστέλλοντο εἰς διακονίαν δὲν ἐπετρέπετο μήτε νὰ τρώωσι μήτε νὰ πίνωσι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ ἐκλογῆς ἡγουμένου, ὅπερ ἐμπεριστατωμένως καὶ ἐν τῇ Διατυπώσει ἐπραγματεύθη ὁ ὁσιος, ἀποδεικνύει τὴν πρόνοον αὐτοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἔργου (διὸ καὶ ἐπιτρόπους διορίζει ἐν Ἄθωνι μὲν Ἰωάννην τὸν Ἰβηρα, ἐν Κ)πόλει δὲ τὸν βασιλέα). Τὸ φιλελεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι καίτοι αὐτὸς ἦτο «ὁ πάντων τὴν κυριότητα ἔχων καὶ οὗ τῷ λόγῳ ἀνθέστηκεν οὐδεὶς», ἠθέλησε τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου «γνώμη τῶν προκριωτέρων ἀδελφῶν καὶ εὐλοβιστέρων» (Meyer 106—107). Ὅρίζει τοὺς ἐκλογεῖς εἰς 15 «τοὺς λογιωτέρους καὶ πνευματικωτέρους» ἀποκλείσας τοὺς λοιποὺς ὡς «ἐν πολλῷ πλήθει διαφορῶν ὄντων τῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς γνώμης ἐκάστου καὶ τῶν μὲν τοῦτον προκρινόντων, τῶν δ' ἐκεῖνον» (Διατύπ.). Περὶ τῶν καθέκαστα τοῦ κοιναβίου διατάξεων καὶ διακονιῶν καὶ περὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ ὁσίου πρὸς ἐφαρ-

μογήν και ἐμπέδωσιν αὐτῶν πραγματεύονται οἱ βιογράφοι αὐτοῦ ἐν ἐκτάσει.

13. Περί τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀγενείων και τῶν θηλέων.

Ἐνταῦθα παρατίθεται και ἡ σπουδαία περὶ τῶν ἀγενείων αὐστηρὰ αὐτοῦ ἀπαγόρευσις : «Ἐντέλλομαι δὲ και τοῦτο σὺν ἀσφαλείᾳ πάσῃ και παραγγελίᾳ τῷ τε καθηγούμενῳ τοῖς τε μετ' αὐτὸν τὰ πρῶτα φέρουσιν ἀδελφοῖς, ἵνα μηδέποτε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρᾳ εὐνοῦχον προσδέξωνται, εἰ και τάχα γέρων ἐστί, μήτε δὲ παιδίον, εἴπερ μέλλει εἶναι αὐτοῦ τοῦ τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας διέποντος». Ἐν συνεχείᾳ δ' ἐπιφέρει τὰς φρικτὰς κατὰ τῶν παραβιτῶν ἀράς : «λάθοι γὰρ ἂν ἐντεῦθεν και γυνὴ τῆς μονῆς ἐντὸς τολμήσασα εἰσελθεῖν, εἰς ἄνδρα μετασηματισθεῖσα και τὸν εὐνοῦχον και τὸν ἀγένειον ὑποκρινομένη», (Τυπικὸν Μανουήλ, Meyer 209). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη φαίνεται λίαν ἀρχαία ἐν ἀγίῳ Ὄρει, ὅθεν και τὸ Α' Τυπικὸν ἀναφέρει «τὴν ἐν τοῖς τυπικοῖς... προκειμένην ἀσφάλειαν ἤγουν τὸ μὴ εὐνούχους ἢ ἀγενείους δέχεσθαι», και ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ Τυπικὰ ἐπαναλαμβάνουσιν αὕτην μετ' αὐστηρότητος ἀλεφασίσθη δὲ (εἰς τὸ Β' Τυπικὸν) ν' ἀπελάσωσιν αὐτούς. Ὁ ἅγιος εἶχε τοποθετήσῃ τοὺς τοιοῦτους παῖδας εἰς τὴν Νῆσον τῶν Νέων (ἅγιος Εὐστράτιος). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ τελεία ἐφαρμογὴ ἦν δυσκατόρθωτος. Καὶ ἐκδιώκεται μὲν τῷ 1083 ὁ δρογγάριος Συμεὼν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς τοῦ Ξενοφῶντος μονῆς, ἐπειδὴ ἔφερε τρεῖς ἀγενείους (Actes de Xenophon I, σ. 20), ἀλλ' ἀρχουμένου τοῦ β' αἰῶνος φαίνονται πλεονάσαντα τὰ παιδιά, και οἱ θεματοφύλακες ἠσυχασταὶ διὰ τοῦ Πρώτου Ἰωαννικίου ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν πατριάρχη Νικόλαον, ὅστις ἀπήντησεν : «εὐρὲς ποτε χριστιανικὸν νόμον κωλύοντα τὰ παιδιά ; σὺ και οὗτος οὐκ ἀπήλθομεν ἀγένειοι ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Περί δὲ τοῦ ἀγίου Σάβα τίς ἐξιχνιάσει; ἐπταετὴς γὰρ ὢν... εἰσῆλθεν εἰς κλίβανον και ἐξήνεγκε τὰ ἱμάτια τοῦ ἀδελφοῦ. Οὐδεὶς οὖν ἐγκαλέσει τὰ παιδιά. Ἀκούω τῆς θείας φωνῆς λεγούσης : «ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν...» και γὰρ οἱ ἀρχιεῖς πατέρες παιδιά εἶχον και ἐπαίδευον αὐτὰ κατὰ τὸν μέγαν Παχώμιον, ὅς εἶπε τριακόσια παιδιά εἰς τὸ ἔσω μοναστήριον και δίκην φωστῆρος ἐξέλαμψεν». Καὶ ἠρνήθη τὴν ἔξωσιν ὁ φιλομόναχος πατριάρχης εἰπὼν, ὅτι δὲν γίνομαι Ἡρώδης (Meyer σ. 182). Ἀλλὰ και ὁ μέγας Βασίλειος ἐδέχετο παιδιά και κοράσια μάλιστα και ἀνέτρεφεν αὐτὰ και ἐξεπαίδευεν ἰδιαίτερος· συνεπροσηύχοντο ὅμως μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι «τοῖς τε παιδίοις ἐθισμὸς ἐκ τοῦ ζήλου τῶν τελειότερων πρὸς κατάνυξιν και τοῖς προσόγουσιν οὐ μικρὰ και παρά νηπίων βοήθεια» (Τόμ. Β', σ. 355).

Ὁ κοινοβιάρχης Θεοδόσιος πρῶτος ἀπέκλεισε τὰ παιδιά, ἐν τούτοις εἰσήγαγε τὸν Σάβαν και οὗτος ἠκολούθησεν ἐκεῖνον. «ἀγενεῖω δὲ οὐδενὶ τὸ παράπαν εἰς τὴν Λαύραν εἰσιτητὸν ἦν διὰ τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ

σκάνδαλα ... ἔφασκε γὰρ ὁ θεῖος Σάβας πατροπαράδοτον εἶναι ἐξ ἀρχῆς τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ ἐκείνῳ τὸν ἴσον φυλαχθῆναι τρόπον» (Βίος, ἔκδ. Κοικυλίδου σ. 31, 1). Ὑπὲρ τῶν παιδίων ἐκηρύχθη καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος. «Ἀκούω ὅτι τινὲς ἀφρόνως, ὅταν ὀρώσι τὰ παιδία ... λέγουσιν, ὅτι διὰ ταῦτα μέλλομεν ἀπολέσθαι καὶ ταῦτά εἰσιν ἢ κατάλυσις τοῦ μοναστηρίου καὶ, ὡς τῆς ἀπονοίας! οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦ Κυρίου κατηγοροῦσι τοῦ λέγοντος: ἄφετε τὰ παιδία ... καὶ διατὶ μὴ μᾶλλον ἑαυτὸν καταμέμφοιτο, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔσιν ἢ ἀπώλεια» (Καιτήχ. ΟΕ'. σ. 262 Αυτγαι). Τὰ αὐτὰ περίπου κηρύττει καὶ ἐν Ἄθῳ ὁ ὄσιος Ἀκάκιος (Ἱστορ. Ἀσκητισμοῦ Α'. σ. 80—1). Σήμερον σχεδὸν κατηγορήθη ἀσυναισθήτως ἢ ἀπαγόρευσις ἐξαιρουμένων κοινοβίων τινῶν.

Ὁ ἀποκλεισμός θηλέων, ζώων καὶ γυναικῶν, ἐπεβλήθη λίαν αὐστηρῶς καὶ διατηρεῖται μετὰ φανατισμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ζώων τῶν εἰς χρείαν τῶ μοναχῶ ὡς ἀπηγορευμένων («τιῶ τῶ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμείῳ») συμπεριέλαβεν ὁ ὄσιος καὶ τὰ πρὸς νομὴν πρόβατα καὶ αἴγας «ὡς πάντη ἀνοίκειον μοναχοῖς καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ὄρεσι καθεζομένοις τὴν τούτων κτήσιν ἡγούμενος». Πρῶτοι οἱ ἡσυχασταὶ εἶχον ἐγείρει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν χωρικῶν τῶν εἰσαγόντων τὰ βόσκοντα καὶ ἔπειτα καὶ κατὰ τῶν τῆς τοῦ Κολοβοῦ μονῆς, ἣτις ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν ἔκρουπε τὰ κτήνη ἐντὸς τοῦ ὄρους. Ἐξηκολούθει ὅμως νὰ διατηρῆ αὐτὰ καὶ παρελθόντος τοῦ κινδύνου· διὸ καὶ τὸ Α', Τυπικὸν (ΚΒ') ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον. Ἐν τούτοις τὸ Α', Τυπικὸν ἀναφέρει, ὅτι πολλαὶ μοναὶ «ἐκτίησαν τὰ πρόβατα καὶ αἴγας, ἢ δὲ Λαύρα τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου καὶ βόας». Καὶ πάντες μὲν τότε ἐπροθυμοποιήθησαν ν' ἀποβάλωσιν αὐτὰ πλὴν τοῦ Λαυριώτου καθηγουμένου διατεινομένου, «ὡς ἀδύνατόν ἐστιν τούτων ἄνευ τὸ πολὺ πλῆθος (700) τῶν τῆ κατ' αὐτοὺς Λαύρα μοναχῶν καὶ ἀδυνατῶν γερόντων διοικεῖσθαι»· καὶ ἀναφέρει, ὅτι μόλις ἀποθανόντος τοῦ ἀγίου ἢ παράβασις ἠκολούθησεν.

Τῆ ἐπιμοιῇ δ' αὐτοῦ ἐπετράπη νὰ διατηρῆ τὴν ἀγέλην 12 μίλια μακρὰν τῆς μονῆς (Meyer 156). Φαίνεται ὅμως, ὅτι αἱ ἐξαιρέσεις ἐπληθύνοντο· διότι ἢ ἀπαγόρευσις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ Γ' καὶ Δ' Τυπικῶ πρὸς «τὸ διὰ πάντων καθαρὸς εἶναι τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς, καὶ μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ἀποχραίνεσθαι τῆ τοῦ θήλεος θεωρίᾳ» (Meyer 209), Αἱ μοναὶ ἀπελάμβανον πολλὰ ἐκ τῆς βοσκῆς τῶν κτηνῶν καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεσμὸς διαρκῶς κατεστρατηγῆτο. Ἐν χρυσοβούλλῳ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1082) ὑπὲρ τῆς τοῦ Βατοπεδίου ὀρίζεται: «Τὰ δύο ζεύγη τῆς μονῆς καὶ τὰς ἀγελαίας βόους νεμέσθαι ἀκωλύτως ἐν τῷ Ὄρει, ἕως ἂν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν Ὄρος ᾧσι ζῶα τοιαῦτα, ἡγουν τὰ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου» (Γρηγ. Παλαμᾶς ἔτ. Γ'. σ. 212). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἰσήλασαν 300 οἰκογένειαι Βλάχων μετὰ τῶν ποιμνίων καὶ εἶχον κατακλύσει τὸ Ὄρος. Τότε ὁ πατριάρχης πρὸς καταστολὴν τοῦ κακοῦ

διέταξεν ἐπιτακτικῶς ν' ἀπελαθῶσιν. Ἡ Σύναξις ἀνεφέρθη εἰς τὸν βασιλέα παραπονουμένη «ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ πατριάρχου ἅπαν τὸ Ὅρος ἐξώκισε, καὶ δεόμεθα τῆς . . βσιλείας σου, γράφει, ὅπως λύσῃται τὴν ἐντολὴν, ἐπεὶ πάντες ἀπολλύμεθα :» Ὁ Ἀλέξιος, ὁ εἰς ἄκρον φιλαγιορείτης, ἀναγνωρίσας τὸ δίκαιον τῶν μοναχῶν ἐπέτιμησε τὸν πατριάρχην διὰ τὴν αὐθαίρετον ἐπέμβασιν : «Τί δέ σοι ἔδοξε, πάτερ ἅγιε; ἀπορῶ! ἐμοῦ μὴ θελήσαντος ὅλως κἂν μόνον ἀκοῦσαι τὸ ἀπελαθῆναι τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ μητροπολίται τῷ ὀρισμῷ (σοι) ἀντέλεξαν, «ἃ ὁ θεὸς ἔκτισε», λέγοντες, «εἰς μετάληψιν...» (Meyer 1656). Συνέβη δηλ. τὸ παράδοξον, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἠκολούθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῖς ποιμένας. Ὁ πυρὴν τῆς διηγήσεως βεβαίως εἶναι ἀληθῆς, διότι ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ Ἀλεξίου καὶ πατριάρχου Νικολάου σώζεται (ἐν ἀντιγράφοις) εἰς μεμβράνας, καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ καταστατικὸς χάριτος τῆς ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν βασιλέων ἐπι ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὁρους. Ἀλλ' ἔχει καὶ πολλὰ τὰ κίβδηλα παρεμβληθέντα ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν κατὰ τῶν μοναστηριακῶν. Περὶ νομάδων Σκυθῶν ἐν Ἀθῶν διαλαμβάνει καὶ ὁ πρῶτος βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (σ. 29) καὶ Λέων ὁ Διάκονος (σ. 18, 11 Βόνν.) Ἀναφέρονται οἱ Βλάχοι ὀνομαστὶ ὡς καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἀθῶ : ἐν χρυσοβύλλῳ τοῦ Ἀνδρονίκου γέροντος Παλαιολόγου (1292) «Τῷ πρώτῳ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ μετὰ πάσης συνέσεως ἔδοξε μετοικῆσαι τοὺς ἐγγωρίους ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους τοῦ Ἀθῶ εἰς Πελοπόννησον παντὸς κοσμικοῦ θορύβου ἀπηλλαγμένου τοῖς τὸν μονήρη βίον προσιρουμένοις τὸν τόπον καταλιμπάνειν ἡσυχον καὶ ἀτάραχον. Ἐτυχε δὲ μείνασα ἡ χώρα τοῦ Μιχαὴλ ἐν μέσῳ κειμένη τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου» (Οἰσπένσκη 1877, σ. 231). Ἐκ τοῦ τελευταίου μανθάνομεν ὅτι καὶ κτήσεις εἶχον αὐτόθι οἱ Βλάχοι, ἃς οἱ εὐπορώτεροι ἠγόρασαν παρὰ τῶν μονῶν, περὶ οὗ γράφει ἡ διήγησις «περὶ τῶν ἑαυτῶν προβάτων καὶ κτημάτων εἰς τὰ καταλύματα τοῦ Ὁρους». Περὶ δὲ γυναικῶν διεκτραγωδεῖ τάδε : «Εἰσῆλθε γὰρ ὁ διάβολος εἰς τὰς καρδίας τῶν Βλάχων καὶ εἶχον καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν μεθ' ἑαυτῶν φορούσας ἀνδρεῖα, ὡς οἱ ποιμένες, καὶ ἔβοσκον τὰ πρόβατα καὶ τὰ μοναστήρια ἐδούλευον, κουβαλοῦσαι εἰς αὐτὰ τὰ τυρία καὶ γάλακτα καὶ μαλλία, ποιοῦσαι καὶ τὰ ζυμωτὰ εἰς τὰς πανηγύρεις τῶν μοναστηρίων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὡς δουλοπάροικοι καὶ ποθηνοὶ ἦσαν τοῖς μοναχοῖς» (Meyer 164). Ταῦτα ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ὁ σωτηριώδης τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν θεσμός, εἰς ὃν ὀφείλει τὸ μεγαλεῖον τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ προνέταλεσε τὸν θυμασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν τοῦ κόσμου, διατηρεῖται ἀπαρεργλίτως μέχρι σήμερον χάριτι θεῖα. Ἡ εἴσοδος τῶν γυναικῶν διέλυσε, ὡς γνωστόν, οὐκ ὀλίγας μονάς. «Σκόπησον, τί περὶ τούτου φησὶν ἡ Σοφία : «ἀποθέσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἰμάτια οὐ κατακαύσει»; Εἰ δὲ τις λέγει ἐκ

τοῦ γυναιξί συντυγχάνειν συνδιαίτασθαί τε ἐπὶ πλέον μὴ παραβλάπτεσθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχηκε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσεως . . . ἢ εἰ μετέσχε βαπτιζόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν οὐκ σίσθάνεται, τοὺς μεθύοντας ἢ φρενητιῶντας μιμούμενος, οἱ τὰ δεινότατα πεπονθότες ἔξω πάθους εἶναι νομίζουσιν» (Βασιλ. ἀσκητ. διατάξ. κεφ. γ΄.)

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἐπεβλήθη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς αὐτοκρατείας τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες, κατὰ τὰς παραδόσεις, ἠθέλησαν νὰ ἴδωσι τὰς μονάς, ἃς ἔκτισαν. Ἐν τούτοις κατὰ χρυσόβουλλον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (1404) σφωζόμενον ἐν Λαύρα, ἐπετράπη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν μονὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὅθεν καὶ ἀπήλλαξε τὰ κτήματα αὐτῆς τοῦ φόρου. Ἐπίσης τῷ 1850 εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Σιράτφορντ Κένιγγος, ὅτε ὁ πατριάρχης Ἀνθιμος ἐποιήσατο δριμυτάτας πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα πυραιορήσεις «ἐπὶ τῇ τῶν ἐσχάτων ὄρων καὶ καθεστῶτων παραβάσει, δικαιολογουμένη ἐξαιρετικῶς...διὰ τὸ αἰφνίδιον». Τῷ 1872 Λόρδος τις ταξιθεύων ἐπὶ ἰδίας θαλαμηγοῦ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ προσήγγισεν εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου· ἀλλ' οἱ πατέρες μόνον ἐκτὸς τῆς μονῆς ἐν τινι περιπτέρῳ ἐπέτρεψαν νὰ παραμείνωσιν ὀλίγον, ὅπως καὶ ἐσχάτως εἰς τὴν βασιλίσσαν τῆς κυλλωνῆς (Μις Ἑλλάδα) δεσποινίδα Διπλαράκου, ἐπιζητήσασαν τὴν ἐκ τῆς ναυτίας σωτηρίαν αὐτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ῥωσίας Μαρίαν Νικολαέβναν ἐδόθη σιωπηρῶς ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Ἱ. Κοινότητος, αὕτη ὅμως ἐξ εὐλαβείας δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποίησῃ καὶ ἐξῆλθε μόνον εἰς τὴν Ῥωσικὴν μονήν. Ἐν τούτοις εἰς τὴν βασιλόπαιδα Ἀλεξάνδραν, σύζυγον τοῦ μεγάλου δουκῆς Νικολάου, δὲν ἐπετράπη ἡ ἐξοδος, καίτοι διέμεινεν ὀκταήμερον ἐν τῇ θαλαμηγῷ ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἐκεῖ δὲ μετεβῆ σύμπασα ἡ Ἱερά Κοινότης τοῦ ἁγ. Ὄρους καὶ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῇ μετὰ τῶν εὐλογιῶν καὶ πολύτιμα δῶρα. Τῷ 1905 ὥσπος κελιώτης, ὁ ἱερομόναχος Θεοδόσιος, ἠθέλησε δι' ἀπάτης νὰ εἰσαγάγῃ νέαν μετημφισμένην διὰ ῥάσων, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐν τῷ λιμένι ἀπεπέμφθη εἰς ἐξορίαν. Τότε Ἰωακείμ ὁ Γ' ἔγραψεν εἰς τὴν Ἱεράν Κοινότητα : «Ἐπειδὴ ὁμοῦς τὸ πρᾶγμα τυγχάνει λίαν σπουδαῖον καὶ πρωτοφανές κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς πολλὰς ἐμβάλλον σκέψεις, ἀνάγκη, ἵνα ἡ Ἱερά Κοινότης λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψίν αὐτὸ καὶ κρίνῃ κατὰ τὰς Ἱερὰς παραδόσεις καὶ συνηθείας τοῦ τόπου καὶ τὰ σχετικὰ σιγίλλια, ὑποβάλλῃ δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς διὰ τὰ περαιτέρω» (Σεπτ. 6). Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ψευδὴς ἢ κατὰ τὸ 1929 σκηνοθετηθεῖσα μετάβασις δῆθεν εἰς ὄλας τοῦ Ὄρους τὰς μονὰς τῆς γαλλίδος Μαρίας Σουαζύ, δι' ἣν καὶ μυθιστορία πολυσέλιδος ἐξεδόθη (Maryse Choisy, Un mois/les hommes. Paris 1929, 16ον, σ. 254) καὶ ὁ τύπος θορυβωδῶς διελάλησε τὸ πρᾶγμα. Εὐτυχῶς ἡ ἴδια, ἥτις ἐμποδισθεῖσα εἰς Θεσσαλονικὴν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπέστρεψεν οἴκαδε ἄπρακτος, δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἱεράν Κοινότητα ἐξομολογηθεῖσα, ἐζήτησε μετὰ δακρύων συγχώρησιν.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΑΛΣ

Μητροπολίτης Κορυθαῶς καὶ Σελασφόρου.
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

(A Suivre)

1chez

Ἄκαδῆμος (Ἀπόλλων) — Ἀκαδήμεια

Πολλὰ παρ' ἡμῖν ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς λ. Ἀκαδήμεια, ὃ δὲ πολὺς Wilamowitz, Platon, Berlin 1920, τόμ. I (β' ἔκδ.) σ. 270 (πβ. καὶ σημ. 1), παρειήρησεν, ὅτι τὸ ὄνομα Ἀκαδήμεια εἶναι ἐτυμολογικῶς ἀκατανόητον (unverständlich). Διὰ πάντα ταῦτα ἐπεβάλλετο νὰ γραφῶσι τινα ὑπὸ εἰδικοῦ ἐρευνητοῦ.

Ἡ Ἀκαδήμεια, ἐν ἣ ἔκειτο ὁ κῆπος, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ θεῖος Πλάτων, ὠνομάσθη κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἀπὸ τοῦ Ἀκαδήμου πβ. Στέφ. Βυζ. λ. Ἀκαδήμεια : «...κέκληται ἀπὸ τοῦ Ἀκαδήμου». Ὡστε ὀφείλομεν νὰ ἴδωμεν τί περὶ τοῦ Ἀκαδήμου λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁ Ἀκάδημος ἦτο γνωστός μόνον ἐν τῇ Ἀττικῇ ἥρωσι πβ. π. γ. Διογ. Λαέρτ. III, 1, 9 «ἀπὸ τινος ἥρωος ὀνομασθέν Ἀκαδήμου», Στέφ. Βυζ. λ. Ἐκαδήμεια ἢ Ἀκαδήμεια : «... ὁ ἥρωος δὲ διὰ τοῦ ε γράφεται» ὁ Σχολ. Δήμοσθ. XXIV, 114 ἀναφέρει καὶ ἱερὸν ἥρωος Ἀκαδήμου ἐν τῇ Ἀττικῇ.

Εἰς τὴν πολύτιμον ταύτην εἶδησιν κακῶς, ὥς θὰ δείξῃ ἡ παρούσα ἐρευνα, δὲν ἠθέλησάν τινες νὰ ἀποδώσωσι τὴν προσηκουσαν οἰμασίαν πβ. Pauly—Wissowa, Real—Encyclop. λ. Akademia σ. 1132, 56 κέ. Περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ λατρείας τοῦ Ἀκαδήμου ἔχομεν σπουδαιοτάτας εἰδήσεις καὶ ἐνδείξεις, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ ἥρωος ἔκαλεῖτο Ἀκάδημος καὶ Ἐκάδημος (—Ἐκάδαμος) καὶ ὁ τόπος Ἀκαδήμεια καὶ Ἐκαδήμεια. Τοῦτο στηρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς συνξετάσεως πάντων τῶν γνωστῶν τύπων : βοιωτ. Φηκαδάμος² (=Ἐκάδαμος=Ἐκαδημος)³, θεσσαλ. Φεκέδαμος, Ἐκάδημος (παρὰ Τίμωνι Φλειασίῳ [320—230 π. Χ.]), Ἐχέδημος (πβ. Πλούταρχον, Στέφανον τὸν Βυζάντιον καὶ Ἡσύχιον) —Ἐχέδαμος, ἀττικ. Ἀκάδημος, * Ἐκάδημος — Ἐκαδήμεια (Στέφ. Βυζ. λ. Ἀκαδήμεια καὶ Ἐκαδήμεια).

1. Πβ. π. γ. Διογ. Λαέρτ. III, 1, 9 «πρότερον γάρ..... Ἐκαδημία [deh. Ἐκαδήμεια] ἔκαλεῖτο». Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀναφέρω μόνον τὸν W. Judeich, Topographie von Athen (ἔκδ. β', 1931) σ. 413, ὅστις θεωρεῖ ἀρχαιότερον τύπον τὸ Ἐκαδήμεια.

2. Πβ. Meister, Griech. Dialekt. I σ. 254 καὶ P. Kretschmer, Griech. Vasentinschrift. σ. 28

3. Τὸν τύπον τοῦτον συνῆψαν πρὸς τὸ ἐκάς+δημος ἤδη ὁ J. Schmidt, Kuhn's Zeitschr. 32 σ. 357 καὶ ὁ Sommer, Griechische Lautstudien, Strassburg 1905, σ. 92. Τὸ ἐκάς ἐκ τοῦ * σφεκάς πβ. καὶ Ἡσύχ. «βεκάς (= Φεκάς) μακράν».

4. Πβ. Πλούταρχ. Θησ. XXXII (Ἐχεδημία) καὶ Στέφ. Βυζ. λ. Ἐκαδήμεια : «... ἐξ οὗ Ἐχεμηδείον φασιν» τοῦτο διώρθωσεν ὁ Berkellus ὀρθῶς : ἐξ οὗ Ἐχεδημειάν φασιν πβ. καὶ Ἡσύχ. «Ἐχεδημία ἢ νῦν Ἀκαδημία καλουμένη».

